

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 41.

Fredagen den 30 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 24 innevarande månad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt §§ 33, 34 och 38 riksdagsordningen.

Om rätt för riksdagens kamrar att välja talmän m. m.

I detta utlåtande hade utskottet på angivna skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, nr 322, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga i utlåtandet införda förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt §§ 33, 34 och 38 riksdagsordningen.

Reservation hade anmälts av herrar *Clason, K. J. Ekman* och *von Hofsten*, vilka likväl ej antytt sin mening.

Herr *Clason*: Jag står, som kammaren behagade finna, såsom reservant i detta ärende. Det är nu ej mycket att säga i frågan, som ej sagts förut, men då det ju är möjligt, att kammaren i dag kommer att klubbfästa upphävandet av en gammal institution, för vilken jag vill göra min hönör, så skall det ej ske utan att jag upprepar några av avslagsskäl. Jag påpekar då, att något behov, något praktiskt behov av den föreslagna ändringen icke påvisats. De skäl, som ha anförts för densamma, äro uteslutande teoretiska skäl, hämtade dels från allmänna principer, dels från utländsk lagstiftning. Men ser man frågan praktiskt, så är det enligt min uppfattning sannolikt, att det nya kommer att fungera sämre än det gamla. Varför? Jo därför, att i tider av partimotsättningar, av skarpa partimotsättningar kommer det ej att kunna undvikas, att talmannen kommer att bli partivald, och majoriteten kommer helt visst då att låta sitt votum påverkas av partiets syften och intressen. Jag tror, att var och en, som vill tänka sig in i frågan, icke skall kunna förneka detta. Och för övrigt: vi ha ju

Om rätt för
riksdagens
kamrar att
välja talmän
m. m.

(Forts.)

ifrån vår egen historia. från frihetstiden, de allra mest markanta och vägande bevis därpå. Men blir det så, då kommer det också att ligga nära till hands, att man från partiets sida skall anse sig hava vissa särskilda anspråk på den av partiet valde talmannen, och detta, menar jag, kan komma att lända till men kanske för hans egen ställning, men i varje fall med hänsyn till den tilltro till fullständig opartiskhet från hans sida, som medlemmarna av kammaren kunna komma att ställa på honom och givetvis böra hysa till honom. Exempelvis, en propositionsvägran från en sådan partivald talman — tror kammaren verkligen, att den skulle komma att ha samma auktoritet som en propositionsvägran från en talman, som känner sig stå fullständigt över partierna? Jag är fullkomligt övertygad om motsatsen. Men då blir också följden, att partiväsendet och partisyftena komma att föras ända in i den viktiga akt av grundlagstolkning, som ligger bakom en sådan propositionsvägran, och det är någonting, som enligt min uppfattning kommer att verka skadligt.

Då säger man, att det nu föreslagna systemet är det i de flesta utländska länder gällande, och där går det bra. Ja, jag skulle fråga: känner verkligen utskottet till, huruvida man överallt är så synnerligen nöjd med det, om man ej där understundom har haft känslan av, att presidenten, den som har setat i spetsen, har stått det ena eller andra partiet närmare? Vet verkligen utskottets majoritet, huruvida ej några sådana känslor eller farhågor där ha uppstått? Men i varje fall: det är en sak, som för mig här ej alls inverkar — även om man i dessa länder är fullkomligt nöjd, så vill jag påstå, att vi ej hava haft någon som helst anledning att vara missnöjda med förhållandena här. Däremot ha vi, som jag nyss sade, från vår historia exempel som visa, att det andra systemet verkar menligt.

Däremot innehåller ju utskottets utlåtande även en annan punkt, nämligen förslaget, att det skulle kunna utses två vice talmän. Det förslaget har jag alls ingenting emot och ber att få erinra, att då vid förliden riksdag denna fråga var å bane, så framlade jag reservationsvis ett yrkande, som innebar förslag till en vilande grundlagsändring, att vardera kammaren skulle ha rätt att utse en förste och en andre vice talman, och det yrkandet blev av denna kammare godkänt. Jag tillåter mig därför nu att återupptaga det yrkandet. Jag yrkar alltså de förändringar i § 33, att i första momentet skall insättas i slutet: »— — — låte Konungen för vardera kammaren tillkännagiva, vilken bland dess ledamöter förordnats till talman och vilka till förste och andre vice talman.» Det är sålunda blott en obetydlig förändring, som härigenom medföres. Vidare skall det i andra momentet i stället för det nuvarande slutet heta: »— — — äger vardera kammaren att inom sig välja talman samt en förste och en andre vice talman». Tredje momentet blir enligt detta förslag oförändrat. Fjärde momentet kommer att börja: »Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av riksdagens kamrar — — —» etc. Därigenom vinner man vad som är praktiskt i denna fråga, men slipper det andra. Jag ber att få yrka bifall till det förslag jag sålunda framburit.

Herr Hellberg: Det här är en utdebatterad fråga. Det kan ju inte anföras några som helst nya skäl i den, och jag antager, att kammaren endast håller mig räkning för, att jag inte upprepar de gamla. Det lär väl i varje fall inte alls inverka på de närvarande kammarledamöternas ställning till frågan. Jag skall därför bara tillåta mig att säga några få ord.

*Om rätt för
riksdagens
kamrar att
välja talmän
m. m.
(Forts.)*

Den föregående ärade talaren menade, att inte något praktiskt behov av denna ändring förelåg. Det kan jag ju medgiva, att i varje fall inte något mera kännbart sådant behov föreligger. Men det är ju en gång så, att det kännas som ett förmyndarskap på en sådan församling som riksdagen, att den inte själv i likhet med andra överläggande församlingar skall få utse sina ordförande. Det är ju som bekant också så att utomlands motsvarande representativa församlingar själva välja sin ordförande. — Utskottets vice ordförande menade, att det inte var så säkert att de voro så tillfredsställda med denna anordning. Men det har åtminstone aldrig hörts några uttryck för missbelåtenhet; och om någon sådan missbelåtenhet skulle föreligga, så anser jag, att den ärade talaren själv bort framföra några exempel därpå — bevisbördan borde ålegat på honom. — Vad konsekvenserna beträffar, som han utmålade som behändliga, så tror jag, att de inte rimligtvis kunna på något vis bli svårartade. Det skulle då hava försports utifrån, att några sådana konsekvenser där visat sig, och det har man aldrig hört talas om, såvitt jag vet. Han åberopade våra historiska erfarenheter — det skulle då naturligtvis närmast vara från frihetstiden — vilka enligt hans mening verkade varnande. Jag tror, att förhållandena då voro så helt olikartade mot vad de nu äro, att en jämförelse i det här fallet inte alls kan hålla streck.

Jag tillåter mig utan vidare, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen till en början, att propositioner komme att göras först särskilt i fråga om utskottets hemställan i föreliggande utlåtande samt vidare särskilt rörande herr Clasons under överläggningen framställda förslag.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de angående utskottets hemställan förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å samma hemställan; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

*Om rätt för
riksdagens
kamrar att
välja talmän
m. m.*

(Forts.)

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 35.

Av herr *Clason*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats att kammaren skulle såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 33 riksdagsordningen:

1. Så snart riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, låte Konungen för vardera kammaren tillkännagiva, vilken bland dess ledamöter förordnats till talman och vilka till förste och andre vice talman.

2. Då i något av de fall, som i 91, 92, 93 och 94 §§ regeringsformen omförmäles, riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnda vederbörandes kallelse sammanträder, äger vardera kammaren att, inom sig, välja talman samt en förste och en andre vice talman.

3. Innan — — — — — äldst.

4. Vid samtidiga förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till herr *Clasons* yrkande samt vidare på förkastande av ifrågavarande förslag; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Om upphä-
vande av det
s. k. bostads-
bandet.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen med bifall till en inom andra kammaren av herrar *Vennerström* och *Hage* väckt motion, nr 36, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag till ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen.

Nuvarande lydelse:

Till ledamot i andra kammaren kan endast utses man, som äger valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

Föreslagen lydelse:

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom riket.

Om upphä-
vande av det
s. k. bostads-
bandet.
(Forts.)

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Hofsten, H. G. Andersson, Magnusson* i Tumbult, *Jansson* i Kungsör, *Janson* i Edsbäcken, *Henrikson* och *Forssell*, vilka i utskottet hemställt, att utskottet måtte avstyrka motionen.

Herr *Clason*: Jag kan gärna medgiva, att det finnes skäl både för och emot bostadsbandets upphävande, men enligt min uppfattning äro skälen för vida svagare än skälen mot. När utskottet sålunda i sitt utlåtande om bostadsbandet vill göra gällande, att i detsamma skulle vara att se en motsättning mellan riksintresset och bygdeintresset, »en kvarleva», som det står, »från en tid, då varje riksdagsman ansågs representera icke hela folket», utan sina valmäns eller sin bygds speciella intressen, så beror detta enligt min övertygelse på en fullständig felsyn på hela problemet. När svenska riksdagen kom till och så länge det funnits en svensk riksdag, har därmed, som själva namnet visar, den varit avsedd att främja och uppbära just riksintressena. Men man ansåg med rätta, att riksintressena främjades och uppburos bäst genom att i riksdagen insattes representanter för olika bygder, så att riksdagen därigenom kunde få erforderlig kännedom om förhållandena i dessa olika bygder. Och man ville dessutom ha representanter för dessa olika bygder i riksdagen just för att, om jag får säga, konfrontera dem med riksintressena, sätta dem in i riksfrågorna och förplikta dem till riksintressena. Det var sålunda i eminent grad ett riksintresse, att de olika bygderna voro representerade i riksförsamlingen, och jag för min del förmenar, att det är ett intresse, som står kvar än i dag.

Då säger utskottet: ja, men det där bostadsbandet är ju ett tvång för valmännen. De få ej taga vem de vilja. Jag får säga, att jag aldrig från valmännens egen sida hört en sådan synpunkt göras gällande. Jag tror aldrig, att från dem framkommit en önskan om förändring i detta hänseende. Och det band, som bestämmelsen faktiskt vad nu andra kammaren angår, lägger på dem, att de skola vända sig till personer, som äro speciellt inne i deras förhållande, det är som jag nyss sade, enligt min uppfattning ett gagneligt band.

Så har man talat om, att detta band skulle försvaga andra kammarens sammansättning. Man vill göra gällande att på det viset skulle vissa speciella politiska kapaciteter, som möjligen eljest skulle

*Om upphä-
vande av det
s. k. bostads-
bandet.*

(Forts.)

kunna komma med, ej bliva valda. Jag vågar göra den frågan, om denna kammare menar, att andra kammaren verkligen ger skäl för den anmärkningen — eller rättare, *om* man anser, att det finnes brister i andra kammarens sammansättning — vilket jag ju kan tänka mig, att åtskilliga anse — man menar, att dessa brister verkligen bero på detta bostadsband? Är det ej snarare så, att det är just från den demokratiska sidan som man har velat framhålla den andra kammaren som en föregångskammare, och som man har velat göra gällande, att just där sitta de stora politiska kapaciteterna? Några svårigheter att få in en elittrupp av sådana kapaciteter i andra kammaren ha sålunda just ej förefunnits, men däremot har, som sagt, den fördelen förelegat, att man kunnat vara försäkrad om att få in även kännare av lokalintressena.

Nu har man ook velat göra gällande, att genom bostadsbandets upphävande det skulle bli en möjlighet att sätta in sådana, som ha fallit igenom i en valkrets, i en annan. Jag skall medgiva, att det argumentet kunde i någon mån anföras förut, då valen skedde successive, men numera, sedan vi ha fått en gemensam valdag, tror jag ej, att man kan reflektera på de möjligheterna. Jag är dessutom tämligen övertygad om, att just det proportionella valsättet och de större valkretsarna giva möjligheter för varje grupp att främst på sin lista sätta den, som de helst vilja hava invald och på det sättet tillförsäkra honom en plats i mycket högre grad än när man valde i enmansvalkretsar. Är det åter meningen, att man på förhand skall flytta personer, som man anser vara osäkra, så skulle jag vilja säga, att jag misstänker, att en sådan flyttningsprocedur, verkställd på förhand, komme att hava med sig ganska stora risker. Jag misstänker, att det är klokast att försöka det gamla namnet i den valkrets, där vederbörande är känd. Börjar man på att flytta hit och dit, så befarar jag, att det försvagar vederbörandes utsikt att bliva vald. Genom sådana flyttningsförsök kan man även komma in på en annan sak, som i viss mån står i sammanhang med denna. Såvitt jag förstår, kan det lätt komma att medföra, att suppleanten finge inträda i flera fall än nu. Vår nuvarande organisation av suppleantvalen gör det emellertid ej önskligt, att man skall lösa frågan på ett sådant sätt, att man här och var i stället för dem, som man helst skulle vilja ha valda, får rycka in med suppleanter.

Nej, i själva verket tror jag, att vad som ligger bakom detta förslag i grunden ej är någon motsättning mellan riksintresset och bygdeintresset, utan det är nog fråga om en annan sak. Det är fråga om riksintresse eller partiintressen. Det är nog egentligen närmast frågan om, huruvida vid valen partiledningarna, de centrala partiledningarna, skola få möjlighet att göra sig gällande på ett annat och och starkare sätt än hittills. Det är frågan, om dessa partiledningar, dessa centralt organiserade partiledningar skola få flytta kandidaterna som bricker i ett schackspel och slunga ned den ene här och den andre där och säga åt de lokala valmännen: den skall ni ta och den skall ni ta! Ni skall ej gå efter den egna föreställningen om kandidaterna, utan ni skall gå efter partiintressets krav. Nu är emellertid

förhållandet sådant, att om det är något, som jag tror att den nuvarande tiden i vårt land reagerar mot, så är det ett starkare skärpande av partibandet. Man är led vid partilivet, och man är led på de gamla partierna; man söker bilda nya, man vill ha partilivet uppmjukat, och man säger sig, att det finnes faktiskt för närvarande förskjutningar, som gå i den riktningen. Motsatserna äro ej längre så stora, sedan exempelvis de stora författningsfrågorna äro avgjorda. Jag tror, att vi gå i riktning av en utveckling på dessa linjer. Men nu kommer konstitutionsutskottet i dag med tre reformer, som enligt min uppfattning allesammans gå i orätt riktning. Den ena, att skaffa oss en partivald talman i stället för den kungavalde. Den andra, att vi skola skaffa större inflytande för partiledningarna rörande vilka som skola bli valda; vi kunna ju säga rent ut: vi skola skaffa större inflytande för centralledningen i Stockholm på de olika bygdernas rätt att få välja dem, som äro speciellt inne i deras intressen. Och den tredje: vi skola skaffa partiledningarna större möjlighet att i varje särskilt fall binda fast partiintresset, hålla fast partibandet vid omröstningarna och kontrollera hur den valde riksdagsmannen har voterat. Jag tror, att alla dessa förslag gå i alldeles motsatt riktning mot den, som är nyttig och riktig, och jag ber att få erinra om, att vid förlidet års riksdag denna kammare avsåg detta förslag utan votering, och att andra kammaren ävenledes avsåg förslaget, visserligen genom votering men med den betydande majoritet. Andra kammaren, för vars räkning man nu just begär, att första kammaren skall lagstifta! Jag yrkar avslag.

*(Om upphö-
rande av det
s. k. bostads-
bandet.
(Forts.)*

Herr Hellberg: Om denna fråga gäller vad jag redan i början av mitt förra anförande sade om den närmast föregående: den är rätt utdebatterad.

Den föregående talaren, utskottets ärade vice ordförande, har, såvitt jag kunde höra anförandet, uppehållit sig tämligen vidlyftigt vid frågan om riks- och bygdeintresset. Jag tror, att det är alldeles överflödigt att tala så mycket om det. Min övertygelse är den, att bostadsbandet är alldeles överflödigt för bygdeintresset. Det blir tillräckligt tillgodosett detta band förutan. Det behöver blott erinras, att i första kammaren, där inte något bostadsband finnes, och som sålunda uttryckligt angivits böra vara en representation för hela landet, i alla fall ungefär $\frac{3}{4}$ av medlemmarna äro bygderepresentanter. Och detta trots att för denna kammare gäller ett valbarhetsstreck, som har åtminstone tidigare kunnat göra det nödvändigt för de respektive partierna — särskilt måhända för det socialdemokratiska partiet — att söka utanför bygden. När man har ett sådant exempel på bygdekänslans styrka i själva första kammaren, då tror jag, att man kan vara ganska lugn för, att nog bli bygdeintressena tillräckligt tillgodosedda i andra kammaren utan att man behöver ha något bostadsband, som garanterar den saken.

Nu har emellertid utskottets vice ordförande förmenat, att det är inte riksintresset, som det här gäller, utan det är i själva verket partiintresset — och han gjorde en liten skräckmålning för att visa, hur

*Om upphä-
vande av det
s. k. bostads-
bandet.
(Forts.)*

de centrala partiledningarna skulle komma att flytta representanterna som brickor i ett spel, och placera dem var helst det föll sig lägligt. Ja men, jag tror verkligen, att den där brickplaceringen är ganska vanskligh. Valmännen i de respektive orterna äro inte så lydiga, som den föregående talaren har gjort gällande, och jag undrar, om inte även hans eget parti ibland, när det gällt att placera en viss »bricka», kanske en mycket eminent bricka i första kammaren inom ett visst län, har funnit det förenat med vissa svårigheter. Jag tror, att det förhåller sig så.

Han påstod vidare, att det aldrig har klagats från valmännens sida över, att något tvång följer med bostadsbandet. Ja, men man får väl ändå anse de oupphörligen återkommande motionerna vara ett uttryck för, att det inte råder allmän belåtenhet med detta tvång, och man kan väl anse detta så mycket mer, som det ju skulle kunna tänkas att åtminstone medlemmar av andra kammaren ha ett visst intresse av att bevara tvånget. Icke desto mindre har frågan flera gånger motionsvis kommit under riksdagens prövning.

Så menade herr Clason, att talet om en försvagning av representationen såsom en följd av bostadsbandet var fullkomligt ogrundat. — Ja, det måste jag uppriktigt säga, det gläder mig livligt att höra ifrån den talaren, att det för hans del råder en sådan belåtenhet med representantuppsättningen i andra kammaren. Annars brukar det inte vara så sällsynt, att det just ifrån den sidan klagas över nivåns sjunkning och i följd därav framträdande parlamentsleda. Men då jag är övertygad om att bostadsbandet, som jag förut utvecklat, inte alls i stort sett inverkar på sammansättningen, utan att denna, även om det strykes, kommer att väsentligt rekryteras ifrån de olika bygderna såsom förut, så tror jag att den ärade talaren allt framgent skall få anledning att uttrycka sin belåtenhet över andra kammarens nivå.

Han anförde slutligen även ett skäl, som han nog anser vara mycket avgörande, nämligen att, när vi nu inte vidare hava några fyllnadsval och få en gemensam valdag, så har huvudskälet för bostadsbandets upphävande förlorat sin giltighet. Jag kan medgiva, att något hava dessa av honom påvisade förändringar inverkat i detta avseende. Men det kan dock i alla fall tänkas sådana omständigheter, att det kunde vara en fördel för valmännen att hava sin fulla frihet vid valet av representanter och att inte vara tvungna att hålla sig inom bygden. Det kan inträffa det fallet, att en deras representant har kommit att avflytta ifrån trakten och att de skulle önska att allt fortfarande få hava honom kvar. Det kan också hända, att det före valet spörjes, att kanske en mycket framstående medlem av ett visst parti är osäker för omval på en annan plats, så att det därför kan vara önskvärdt att sörja för möjligheten att bevara honom i representationen. Så nog tror jag, att alltför många skäl även av detta slag finnas för reformen.

Jag vill sammanfatta min uppfattning i det omdömet, att bostadsbandet är alldeles obehövt, ifall det är fråga om att tillgodose de lokala intressena: valmännen sörja detta band förutan, nog för

att de bli tillgodosedda. Men det kan i vissa fall utgöra ett hinder, och därför synes det mig vara riktigt, att det avlägsnas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om upphä-
rande av det
s. k. bostads-
bandet.*

(Forts.)

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Endast några ord. Jag lyssnade med spänd uppmärksamhet till den förste talaren i dag, som yttrade sig i ämnet och jag kan utan tvekan till alla delar instämma i vad han då yttrade.

Det förefaller mig, att den argumentering, han förde till försvar för sin ståndpunkt, var alldeles övertygande. Jag väntade emellertid, att han skulle framföra ännu en omständighet till stöd för sin mening, men då han icke gjorde det, så ber jag, herr greve och talman, att få framföra den.

Nu står det för dörren, det ligger på bordet så att säga, det är alldeles nödvändigt att få en reform med förändring av valkretsarna. Jag skall icke draga upp den sakens historia, men jag erinrar om att, när det proportionella valsystemet infördes, man icke ansåg lämpligt att avvika alltför mycket från bestående förhållanden. På denna grund blevo valkretsarna tämligen oberörda och alltför små. Nu står det för dörren, att vi skola vidga dessa valkretsar. Då förefaller det mig, att de synpunkter, som herr Hellberg, den siste ärade talaren, gjorde sig till målsman för, kunna i alldeles tillräcklig grad bliva tillgodosedda.

Till sist ber jag att få yttra ett par ord med anledning av herr Hellbergs anförande. Han pekade på att motioner i ämnet återkomma gång på gång och att detta skulle utgöra ett bevis mot riktigheten av vad herr Clason yttrade, att man icke spårar någon missbelåtenhet med det ifrågavarande förhållandet. Jag finner den omständigheten, att enstaka motionärer komma åter med samma sak, icke innebära just vad herr Hellberg ville hava att framgå därav. Den innebär, att på vissa håll det finnes en önskan, ett intresse i den riktningen. Det har herr Clason aldrig förnekat, att det är ett visst intresse, som ligger bakom sådana motioner, nämligen ett partiintresse. Den omständigheten, att en motion kommer tillbaka åtskilliga gånger i riksdagen, kan icke innebära ett bevis i den riktning, som herr Hellberg antydde.

Herr greve och talman! Jag ber att få instämma i det yrkande, som framställes av herr Clason.

Herr Johansson, Johan, i Kälkebo: Jag har hört, att det väckt en viss uppmärksamhet, att jag icke deltagit vid behandlingen i utskottet av detta ärende och jag ber att få tillkännagiva, att jag på grund av deltagande i annat utskotts arbete varit förhindrad att göra det. Men om jag varit närvarande, skulle jag hava ställt mig på reservanternas sida, då jag anser, att den fråga, som det här gäller, är av den beskaffenhet att den i varje fall icke behöver lösas, förrän man får se något av vad den nya valkretsindelning, som man väntar på, kommer att medföra.

*Om upphä-
vande av det
s. k. bostads-
bandet.
(Forts.)*

Då några starkare skäl icke heller hava anförts av dem, som vilja vara med om detta förslag, anser jag mig icke böra ingå i någon ytterligare sakkritik av vad från deras sida här anförts, utan ansluter mig endast till det yrkande, som framställts av herr Clason.

Herr Clason: Gentemot min ärade vän herr Hellbergs yttrande, att det skulle finnas ett så starkt behov av denna reform och att detta skulle bevisas därav, att krav framställts om densamma gång på gång, vågar jag verkligen ifrågasätta, om det är så. Jag har nu icke någon statistik för mig beträffande antalet motioner i denna sak, men jag tror, att detta är en punkt, rörande vilken man ganska litet har motionerat, och i varje fall är det alldeles säkert så, att, om man har motionerat på denna punkt, så har — om jag icke miss-tager mig — andra kammaren själv alla gånger avslagit motionerna.

Herr Hellberg ville även i ett annat hänseende mot mig rikta en liten replik. Han sade, att han förundrade sig över det erkännande, som han förmenade, att jag hade givit andra kammaren. Jag vill då endast erinra om att jag sade att om det finns brister i andra kammarens sammansättning, det icke beror på denna sak. Men där-jämte sade jag ock att det förvånade mig att höra den kritik över andra kammarens sammansättning, som dock ligger i yrkandet om bostadsbandets upphävande, från dem, för vilka andra kammaren all-tid framstätt såsom den demokratiska föregångskammaren.

Jag vill till sist endast säga, att det var med stort intresse, som jag från herr Hellberg fick höra, att frågan om riksintresset egent-ligen icke spelade någon roll, utan kunde avföras från dagordningen i denna debatt. Det starkaste skäl, som man hittills, såvitt jag kan förstå, har pekat på, har varit det, att just riksintresset skulle kräva bostadsbandets upphävande. Nu får jag höra, att det egentligen icke spelar någon roll, och detta styrker mig då ytterligare i mitt avslags-yrkande.

Herr Hellberg: De båda föregående talarna hava uppträtt såsom halva vänner till bostadsbandets upphävande. De tycka, att detta rättast bör bliva länsgränsen. Den skall utgöra bostadsbandet hädanefter, då vi få den reform av valkretsindelningen, som de tro skall komma.

Jag vill då först säga, att detta väl inte är så säkert. Man kan inte så säkert veta, hur det går med den reformen. Men vidare tycker jag, att det är en i viss mån halv ståndpunkt detta. Den innebär ett halvt medgivande åt deras sida, som vilja hava bort bostadsbandet, att man skall på så sätt vidga det. Men det är ett halvt steg, och jag tror, att det i detta fall kan vara skäl i att taga steget fullt ut på en gång. Det där halva steget förefaller mig mindre tilltalande.

Så anfördes det, att de motioner, som väckts i frågan inte betyda så mycket och att andra kammaren skulle gång på gång hava avslagit dem. Ja, det kan ju mycket väl tänkas att det skäl, som jag i mitt första anförande litet snuddade vid, kunnat i sin mån inverka på

andra kammarens hållning i denna fråga. Det vore ju icke alldeles uteslutet, att åtskilliga representanter, för att uttrycka saken rättframt, kunde resonera som så: »Jag är ganska säker på mitt mandat, så länge bostadsbandet finnes. Om det blir upphävt, är jag inte lika säker.» Och det kan för en och annan innebära en frestelse att rösta emot.

*Om upphä-
vande av det
s. k. bostads-
bandet.
(Forts.)*

Nu menade min ärade vän, vice ordföranden i utskottet, att det var egendomligt att ifrån min sida höra en kritik av andra kammaren. Jag vet inte, att jag inlätit mig på någon sådan kritik. Jag har tvärtom sagt, att min tro verkligen är den, att även om bostadsbandet bortföle, skulle valmännen i de allra flesta fall — jag hänvisar än en gång till vad man har att lära i detta fall i fråga om första kammarens sammansättning — komma att taga sina representanter ifrån de respektive bygderna.

Så menade han, att riksintresset inte spelade för mig någon roll, utan jag hade — jag minnes inte riktigt, hur hans uttryck föll — alldeles förnekat dess betydelse. Jag vet inte, att jag gjort detta heller, jag bara svarade honom, när han røjde en sådan oro för att inte bygdeintresset skulle bli tillräckligt tillgodosett, att jag trodde, att det senare blir fullt tillräckligt tillgodosett. Men när jag framhöll, att bostadsbandet i enstaka fall kan vara ett hinder för de olika kretsarna att insätta förtjänta män ifrån andra delar av riket, har jag därmed tydligt markerat, att jag anser riksintresset hava sin betydelse i detta fall.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Strömberg: Herr greve och talman, mina herrar! Då undertecknad deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, ber jag att med några ord få tillkännagiva min ståndpunkt. Jag har funnit, att det är en naturlig sak att understödja en fråga som denna, då den ju innerst innebär att giva valmännen sin fria rätt att utse den representant, som mest överensstämmer med deras egen uppfattning av samhällsfrågorna. Jag kan icke förstå de betänkligheter, som utskottets ärade vice ordförande anført emot förslaget, då han särskilt pekar på att partiledarna skulle få ett så dominerande inflytande. Jag tror, att detta kan i viss mån gälla, då det är fråga om val av ledamöter till första kammaren, men att det icke har samma betydelse, då det gäller val av ledamöter till andra kammaren. När det gäller detta senare val, böra vi komma ihåg, att vi hava en stor valmanskår, vars mening alltid höres och vars mening blir utslagsgivande vid val till andra kammaren. Vad däremot beträffar val till första kammaren är det ju så, att det är en begränsad krets inom landsting och städer, som naturligtvis lättare kan dirigeras ifrån partiledningens sida.

Det har här betonats, att man har gått tillmötes tanken på bostadsbandets upphävande, då man nu tyckes ansluta sig till uppfattningen om att länsvalkretsar skulle vara lämpliga. Jag anser, att man borde taga steget ut och helt upphäva bostadsbandet. Jag ber

Om upphävande av det s. k. bostadsbandet. att få ansluta mig till utskottets hemställan, till vilken jag yrkar bifall.

(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 56.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen jämte två inom riksdagen väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 157, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

Samtidigt härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom första kammaren av herr *Wavrinsky* väckta motioner, nr 16 och 17. I den förra av dessa hade hemställts, att därest i den väntade kungl. propositionen om öppen omröstning föresloges, att sådan omröstning skulle ske genom upprop, denna föreskrift måtte vidgas till att lyda: genom upprop eller annat tillvägagångssätt, som genom allmän lag bestämmes. I den senare av de båda motionerna hade hemställts, att — därest riksdagen bifölle den kungl. propositionen om öppen omröstning — riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

hålla, det Kungl. Maj:t behagade söka utröna lämpligheten av att i den svenska riksdagen införa omröstning genom elektrisk voteringsmaskin och, därest utredning därtill gäve anledning, till riksdagen inkomma med framställning i syfte att få denna voteringsmetod tillämpad hos oss.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på återopade grunder hemställt.

1) att riksdagen, med förklaring att förevarande kungl. proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga i utlåtandet infört förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen;

2) att herr Wavrinskys motion I: 16 måtte anses besvarad genom vad utskottet här under 1) hemställt;

3) att herr Wavrinskys motion I: 17 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade afgivits

dels av herrar *K. J. Ekman, von Hofsten, H. G. Andersson, J. B. Johansson, Magnusson* i Tumhult och *Henrikson*, vilka hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte av riksdagen avslås;

dels ock av herr *Ljunggren* mot punkt 3 av utskottets hemställan med yrkande om bifall till motionen I: 17.

På hemställan av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande på det sätt, att först föredroges punkterna 1 och 2 i ett sammanhang samt därefter punkten 3 särskilt för sig.

Punkterna 1 och 2.

Herr *Ekman, Karl Johan*: Herr greve och talman, mina herrar! Utskottet har i det föreliggande utlåtandet liksom i fjol tillstyrkt införandet av öppen omröstning, men såsom herrarna finna, har utskottet icke anfört ett enda skäl för sin ståndpunkt, utan utskottet hänvisar allenast till föregående års uttalande. Jag har slagit upp konstitutionsutskottets utlåtande från i fjol och det är där på samma sätt. Där finns icke något skäl, utan utskottet hänvisar allenast till föregående utlåtanden och till den kungl. propositionen. Detta visar just icke mycket intresse för saken; och jag tror också, att det här är mera en teoretisk fråga, som visserligen kan ha en stor betydelse för vissa valledningar o. s. v., men jag tror verkligen icke, att valmännen ute i landet fästa något vidare avseende vid denna fråga. Saken är den, att under striden emellan den öppna och den slutna omröstningen ligger i grund och botten en strid emellan olika politiska åskådningar eller uppfattningar i det hela. Enligt den åskådning, som ligger till grund för vår grundlag, för vår riksdagsordning, står riksdagsmannen fullt fri vid utövningen av sin be-

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.*

Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.

(Forts.)

fattning. Riksdagsordningens 1 § innehåller, som bekant, att en riksdagsman i utövningen av sin befattning icke bindes av andra föreskrifter än rikets grundlagar. Och den slutna omröstning, som i riksdagsordningen påbjudes, den är ett uttryck för denna uppfattning och ett skydd för riksdagsmannens frihet och självständighet. Så länge riksdagsmannen personligen har sina valmäns förtroende, röstar han som hans samvete och övertygelse bjuder honom för landets bästa, och den slutna omröstningen är då ett skydd emot alla obehöriga påtryckningar, vare sig inom eller utom riksdagen för att försöka förmå honom att avvika från vad han innerst känner och tänker i den fråga, som föreligger. Det är den grunduppfattning, på vilken vår riksdagsordning för närvarande vilar: riksdagsmannens oberoende såväl gentemot valmän som ock mot varjehanda valtryck och valbossregemente.

Däremot möter man i det framlagda förslaget, som av konstitutionsutskottet tillstyrkts, en helt annan uppfattning. Den vilar på den s. k. parlamentarismen, och som en konsekvens av den följer att riksdagsmannen är och skall vara i viss mån bunden av sina valmäns direktiv eller åtminstone av deras allmänna uppfattning i de särskilda olika frågorna. Den öppna omröstningen blir då ett medel för valmännen och partiledningarna att utöva kontroll över att dessa valmäns direktiv verkligen också följes av riksdagsmannen. Detta återigen, att valmännen skola ha en sådan makt att utöva en dylik kontrollrätt i detalj över riksdagsmannen, vilar på den förutsättningen, att valmännen så att säga äro ofelbara, och vad valmännen tänka det skall vara det rätta eller i alla händelser det bestämmande. Medelst den öppna omröstningen vill man nu genomföra denna valmännens bestämmanderätt i detalj. Den slutna omröstningen är alltså ett medel att ställa riksdagsmannen mera självständig och oberoende vid utövningen av sitt viktiga uppdrag, medan däremot den öppna omröstningen är ett medel att göra honom beroende av valmän och partiledningar.

Jag frågar, vilket som är att föredraga?

Vår grundlag har ansett, att det hela bäst betjünas av att riksdagsmannen ställes i möjligaste mån självständig vid utövningen av sin befattning och skyddas för påtryckningar av vad slag det vara må. Att en riksdagsmans allmänna politiska uppfattning överensstämmer med hans valmäns, det är en självklar sak: i annat fall skulle han givetvis icke bli vald. Den överensstämmelsen klargöres vid förberedelserna för valet. Man har ju numera den allmänna kandidaturen, och valmännen få innan valet fullständigt reda på sina kandidaters politiska läggning, deras allmänna politiska uppfattning. Men huru riksdagsmannen från denna utgångspunkt sedan röstar i de särskilda frågorna, måste vara beroende på hans eget och icke på valmännens omdöme i varje särskilt fall. Ty en fråga ter sig mången gång helt annorlunda, då den betraktas bara som ett allmänt önskemål, som man gärna vill ha genomfört, än då det gäller att verkligen praktiskt realisera frågan, föra ut den i det praktiska livet genom ett beslut i riksdagen. Det kan bli en tvingande nödvändighet för en riksdags-

man, om han verkligen i samning vill tillvarataga såväl landets som sina valmäns intressen att rösta på ett annat sätt än många valmän vid ett ytligt betraktande närmast skulle ha tänkt sig. Riksdagsmannen bör icke sättas i den ställning, att han skall nödgas i än den ena och än den andra detaljfrågan föra ett slags försvarsprocess inför sina valmän. Skulle något sådant anordnas, så kommer det vid den öppna omröstningen att bli en mycket stark frestelse för kanske många riksdagsmän att undandraga sig en sådan försvarsprocess genom att tubba på sin övertygelse och rösta på det sätt som han vet valmännen tycka bäst om.

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Det är sålunda i den öppna omröstningen en viss fara för att riksdagsmannens självständighet och oberoende sättes på spel, och vad som nu sagts om beroendet på detta sätt av valmännen, gäller givetvis i lika hög grad eller i kanske ännu högre grad om det beroende, som därmed skulle följa av partiledningarna inom riksdagen. Den öppna omröstningen skulle bli ett mycket effektivt medel i de särskilda partiledningarnas hand att utöva ett partitvång, som vi ju dock icke anse vara önskligt.

Enligt min mening, herr greve och talman, är således det omröstningssätt vi nu ha, den slutna omröstningen, det som mest överensstämmer med vår gällande grundlag. Det är också det omröstningssätt, som bäst befrämjar riksdagsmannens självständiga och oberoende utövande av sitt riksdagsmannakall efter bästa övertygelse och samvete, och det är det omröstningssätt, som är mest ägnat att förekomma missbruk ifrån valledningar och partiledningar.

På dessa skäl anholder jag, herr greve och talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan i de nu föredragna punkterna och på den kungl. propositionen.

Herr Hellberg: Herr talman! Detta är den tredje utdebaterade frågan, och det är icke precis så lustigt att uppträda i flera sådana frågor å rad. Jag har förresten inte varit riktigt i tillfälle att höra allt vad den föregående talaren sagt, därför att jag måste deltaga i en konferens om huru man skulle ställa sig i anledning av ett förbiseende, som har begåtts i avseende å detta utlåtande, i det att detsamma inte har underskrivits av ordföranden. Nu har emellertid detta rättats på det exemplar, som ligger på talmannens bord, och det kommer väl att utdelas en kartong, som korrigerar detta litet fatala missöde.

Jag hörde emellertid, att den föregående ärade talaren i stora drag angav motsatsställningen i denna fråga så, att om man har slutna omröstning, förblir representanten oberoende såväl av valmännen som av valledningen; har man öppen omröstning däremot, blir han beroende av dem.

Jag tror att detta är en något för stor förenkling av frågan. Vi ha ju den öppna kandidaturen, och den har inte någon numer tänkt på att opponera sig emot. Sålunda kommer varje representant att angiva sin ståndpunkt i alla viktigare frågor. Då är det ju en ganska naturlig konsekvens av detta att valmännen också få kännedom om

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)*

huru han har i de enskilda detaljerna fullgjort sitt uppdrag. Jag kan inte förstå, att detta skulle kunna medföra något större beroende av valmännen än det som redan finnes nu. Ty ifall representanten i dessa frågor, som den föregående talaren för sin del kallade detaljfrågor, skulle avvika i någon enskild punkt från valmännens uppfattning, tager jag för givet, att om det är en oväsentlig fråga, detta inte kommer att spela någon roll, om han kan för valmännen klart framlägga sina motiv, varför han röstat på det ena eller andra sättet: är det återigen en viktigare fråga, böra naturligtvis valmännen få reda på huru han ställer sig i den. Det är ett krav, som jag inte tycker skulle innebära våda med avseende på förhållandet mellan representanten och valmännen; det bör råda ett öppet och ärligt förhållande, så att de veta hans ståndpunkt.

Det har ju inte saknats exempel på att i vissa enstaka fall, då viktiga frågor varit före, det har kunnat uppstå en verklig diskussion om var man hade att söka vissa representanter. Det är icke uppbyggligt, att de bakom den förseglade sedeln på det sättet skola kunna stå ensamma i en misstänkt ställning, när alla andra stå klara; det kan inte heller vara något behagligt för dem. Jag skall för min del gärna medgiva, att jag tror den öppna omröstningen kommer att ställa åtskilligt större krav på representanterna, inte minst i fråga om skyldigheten för dem att sätta sig in i de olika förekommande frågorna. Men detta får man väl inte anse vara någonting ont, utan tvärtom något gott. Det kunde hända, att det skulle komma att utöva en viss välgörande inverkan även emot ett annat missförhållande, som jag tycker har framträtt tämligen tydligt just i dag, nämligen att en mycket stor del av kammarens ledamöter äro frånvarande, då rätt viktiga frågor behandlas. Vid öppen votering skulle det visa sig, vilka som vore närvarande och vilka som vore frånvarande, och detta skulle vara en ganska stor fördel — en rätt långvarig erfarenhet vittnar att det inte skadar om ett korrektiv kunde vinnas mot detta missförhållande.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Den siste ärade talaren inledde sitt anförande i den första frågan som i dag behandlats, om jag icke missförstod honom, med att det föreföll honom ledamt att yttra sig i, som han sade, utdebatterade frågor.

Jag undrar verkligen, om han har så rätt i att dessa frågor kunna anses vara alldeles utdebatterade. Det förefaller mig åtminstone, att utgången av den andra voteringen, som ägt rum i dag, icke visat, att den frågan var alldeles utdebatterad. Emellertid kan jag säga, att det är en gammal fråga — därutinnan har han rätt — och omständigheterna ha gjort, att det har kommit på min lott att yttra mig mer än en gång i denna fråga. Jag har städse ställt mig på avslag, och jag har icke någon anledning att avvika från denna min förut intagna mening.

Det är ju framhållet till försvar för förslaget, och det framkom jämväl i den siste ärade talarens anförande, att det skulle vara en fördel, att det skulle vara ett intresse och en rätt för valmännen att få reda på var de ha sina riksdagsmän. Det skulle »råda ett öppet och ärligt förhållande» mellan valmännen och riksdagsmännen. Det låter ju mycket bra, men jag vill bara fråga, huru det i grunden ställer sig med den s. k. rätten och intresset hos valmännen, huru valmännen själva uppfatta och begagna denna rätt. Härvidlag kan det vara ganska olika erfarenheter, det är jag villig att medgiva; men jag kunde ändå med en viss rätt anse, att jag icke är alldeles utan erfarenhet på området, då det är icke mindre än 21 år sedan jag första gången stod som kandidat inför valmännen. Jag vågar påstå med bestämdhet, att få valmännen vara i fred, så ha de icke intresse för detaljer utan endast för de stora aktuella frågorna, och i det avseendet tror jag icke, att man som det är ställt hos oss kan säga, att deras rätt och intresse att få reda på den respektive riksdagsmannens eller kandidatens ställning på något som helst sätt lider fara att kränkas. Därvidlag göras frågor och givas svar. Det är i fullkomlig överensstämmelse med vad det skall vara. Men för detaljerna ha valmännen, jag upprepar det, om de få vara i fred, intet intresse.

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ett enda fall erinrar jag mig från de många valkampanjer jag varit med om, då verkligen diskussionen leddes in på detaljfrågor, men det var i bestämt syfte. Jag kan inom parentes nämna, att det icke var inom mitt eget län, så att jag icke på något sätt var part i målet. Det var meningen att komma till livs en kandidat, att utesluta en riksdagsman och sätta en annan i hans ställe. Då uppträdde där en tidningsman, som gick in på detaljer för att konfundera sin motståndare. Valmännen hade i det stora hela egentligen ingen aning om vad det rörde sig om. Men genom att blåsa upp och färga saken ingav man dem det intrycket, att egentligen hade den kandidat, som vederbörande riktade sig emot, legat under i striden.

Sådant kan inträffa, och det är dylikt, som jag anser vara en olägenhet. Det finnes ett species av släktet Homo som heter valbossar, och vi kunna, om vi vilja vara ärliga, icke neka till att den typen har dykt upp även i vårt land. För dem skulle den öppna omröstningen spela en synnerligen stor och lämplig roll. Tidningarna skulle samla materialet, och sedermera skulle detta i valstriderna användas gentemot de respektive kandidaterna och riksdagsmännen. Jag anser, att detta näppeligen kan vara till någon nytta. Valmännen i stort sett begära det icke, det är min bestämda övertygelse. Grundar sig icke det öppna och ärliga förhållandet alldeles bestämt på förtroende mellan valmännen och riksdagsmannen, utan skall det råda ett ständigt misstroende och kontroll över hur han ställer sig i enstaka speciella frågor, då förefaller det mig, att rätt så mycket av vad som var meningen med riksdagsmannakallet har gått förlorat. Det rimligaste resonemanget för valmannen torde väl vara: den personen hyser jag förtroende för, och sedan får han efter bästa samvete och förmåga vara med och avgöra frågorna. Beträffande de allmänna stora

Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.

(Forts.)

och karakteristiska dragen ha vi ju aldrig ett ögonblick förnekat, att det föreligger skyldighet för riksdagsmännen att därom giva meddelanden. Men sådana få valmännen. Jag kan sålunda icke se annat än att valledningarna, vilkas verksamhet på senare tid — det få vi lov att medgiva — tagit rätt så obehagliga former, äro de, vilkas intressen den öppna omröstningen egentligen skulle komma att gynna.

Här är sagt, att det skulle vara till nytta jämväl för riksdagsmännen. Den siste ärade talaren var inne även på detta område. Det skulle tvinga riksdagsmännen att sätta sig in mera i frågorna. Jag undrar, om det är förhållandet. Man kan uppriktigt sagt icke begära av en riksdagsman eller ens påstå, att det ligger inom möjlighetens område, att han skall sätta sig in i alla de specialfrågor, som komma på riksdagens bord. Jag vill bara erinra om att det kan hända, att vi en onsdag på natten få in ett utlåtande, exempelvis en huvudtitel mellan tre till fyra hundra punkter, som skall behandlas t. ex. nästkommande fredag. Torsdagen är upptagen för respektive utskottsgöröml. Hur skall det ligga inom möjlighetens område att fullt penetrera dessa frågor? Jag tror verkligen icke, att den omständighet, att vi ha rätt att rösta med sluten sedel, på något sätt vållar, att riksdagsmännen försumma att söka sätta sig in i frågorna. I den mån så sker, är vårt arbetssätt fullt ut lika mycket, om icke mera skulden därtill.

Vidare är det framhållet — det har stått i en dagstidning, har jag hört uppgivas, fast jag själv icke läst det — att det skulle vara bra att ha en kontroll på riksdagsmännen, ty man skulle genom en omröstning kunna se, vilka som vore borta. Men uppriktigt sagt, kan verkligen detta vara hållbart? Jag tror näppeligen det heller. Man förbiser mången som har kvittat, man förbiser mången som har ledighet, man förbiser mången som av sjukdom eller annat laga förfall varit frånvarande. Om en tidning meddelade, att de och de varit frånvarande, skulle man kunna göra dem synnerligen orädd. Bäres icke riksdagsmannaskapet upp av ansvarskänsla, tror jag icke, att man hjälper upp saken på detta sätt.

Därmed kommer jag in på en annan synpunkt, som även om den icke precis i dag varit på tal, dock framhållits flera gånger med skärpa. Det är att det skulle ha en uppfostrande, moralisk inverkan på riksdagsmannen, att han var skyldig att stå som en man bakom sitt ord, vara en karl med andra ord. Detta tror jag inte ett dugg på! Då en person kommer in i riksdagen, så är väl hans karaktär färdig, och brister det något i den, så lär det icke bli bättre genom att man inför den öppna omröstningen. Det är min bestämda övertygelse.

Vidare är det sagt, fast det icke heller framkom så mycket i dag, att den öppna omröstningen skulle spara tid för riksdagsarbetet. Det är alldeles lönlöst att tänka sig något sådant. Skulle den fördel, som särskilt framhållits, kontrollen över riksdagsmannen vinnas, finge det föras mycket noggranna anteckningar, över vilka som varit närvarande vid omröstningen eller icke, så att enligt min övertygelse en öppen om-

röstning komme att taga längre tid än en sluten. Där kan jag alltså icke se, att man skulle vinna någonting. *Om införande av öppen omröstning i riksdagen.*

Nej, det är en annan sak, som den förste ärade talaren något rörde vid. Detta har varit ett led i parlamentarismen. Det var, om jag icke missminner mig år 1908, då jämnväl denna fråga om en omläggning av hela karaktären över huvud av vår politiska verksamhet, med ett ord parlamentarismen, på allvar blev aktuell hos oss. Om man med parlamentarismen, såsom man då gjorde, menar en stark regering, stödd på en stark majoritet, är det alldeles uppenbart, att det måste vara ett intresse för denna tankes målsmän att på det bestämdaste hålla ihop partierna. Det var ju ursprungligen meningen, att man skulle få något liknande det engelska systemet, så att varje motgång för en regering eller för ett statsråd skulle innebära skyldighet för vederbörande att dessionera. Vi ha modifierat oss högst avsevärt i det avseendet. Men detta var emellertid tanken, och det är väl dit man ännu strävar — en stark regering, stödd på en stark majoritet. Då vill jag påpeka, om det kommer dithän, och det förekommer en sådan fråga, som är avgörande för regeringens vara eller icke vara, huru utomordentligt stark press det skulle ställas på de respektive riksdagsmännen. Jag undrar, om det hela skulle vinna på denna omständighet. Under alla förhållanden betvivlar jag verkligen, att den stora starka karaktären skulle vara den som vann det största inflytandet. Man skulle försöka att med alla medel sammanhålla partibanden. Där är enligt mitt förmenande den innersta orsaken till iveren att få fram denna öppna omröstning. Det är ett intresse för partiväsendet. Det är ju sagt så många gånger, att vi äro fullkomliga slavar under partiväsendet och att vi lida under detta förhållande. Varför skulle vi då taga ett förslag, som kanske mer en någonting annat just är ägnat att strama åt dessa partiband och göra det onda, över vilket vi klaga, hårdare och värre?

Herr greve och talman! Med dessa mina synpunkter ber jag att få instämma i yrkandet om avslag å ifrågavarande hemställan.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Det föreliggande konstitutionsutskottsutlåtandet grundar sig i själva verket på en kungl. proposition. Jag har då den meningen, att det icke kunde vara alldeles ur vägen, även om ämnet är utdebatterat, att en f. d. ledamot av konungens statsråd, som varit närvarande, då detta ärende beslöts, yttrar några ord.

Det har sagts som parentes med ett visst fog, att ärendet är mycket utdebatterat. Under det vi hållit på och debatterat, har så gott som hela den civiliserade världen genomfört detta system, och i vårt eget land har ju systemet genomförts i stor omfattning med avseende på alla våra kommuner. I andra kammaren ha gång på gång de uppfattningar, som ligga bakom det kungl. förslaget, trängt igenom, ehuru det lika många gånger slopats av den gamla majoriteten i riksdagens första kammare. Det är naturligtvis helt enkelt anledningen till att denna fråga icke kunnat mogna på annat sätt än som här har blivit fallet.

(Forts.)

Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)

Nu har den förste ärade talaren sagt, att han gärna vill giva valmännen frihet att underrätta sig om sina kandidaters allmänna uppfattning, så att de kunna välja personer, som stämma överens med deras eget kynne och deras egen åskådning, men då man kommer till det *speciella* fallet, skall man vara mycket mild och låta den valde dölja sig bakom den slutna sedeln.

Ja, vad betyder egentligen hela vårt politiska liv annat än ett gående från fall till fall? Det finns väl ingen som direkt positivt uppträder och slår sig för sitt bröst — ja, jag har icke hört någon enda göra det — och säga: »jag är god högerman», en annan »jag är god moderat», en tredje »jag är god liberal», och en fjärde »jag är god socialist», för att sedan valmannen skall nöja sig med allt vad han gör, dold under den flaggan. Jag finner i stället, att jag i många fall till exempel har stämt överens med den ärade första talaren här. Det har som sagt skett i mer än en fråga, men det säger jag bestämt, att om det skulle vara fråga om att avgiva min röst på honom skulle, med de åskådningar jag representerar, jag absolut vägra. Detta innebär icke, att jag på något sätt anser honom mindre honett, utan endast att jag i stort sett icke delar hans uppfattningar i en ofantlig mängd frågor, som sammanlagda och sammanhållna just bilda hans allmänna politiska ståndpunkt.

Sedermera har här yttrats en hel del av herr Hellberg, i vilket jag på det livligaste kan instämma. Det har huvudsakligen varit de åskådningar, som alltid ha dragits fram, då denna fråga varit uppe, men det har verkligen på senare tider kommit en fråga till. Det är det förhållande, som han vidrörde och som även från annat håll i denna debatt omnämnts, nämligen att det parlamentariska livet i dessa dagar har blivit »slarvigt». Flera personer, en tredjedel av riksdagens ledamöter mången gång, hålla sig borta från omröstningarna. Det skulle aldrig gå för sig, mina herrar, om denna omröstning vore öppen, ty listorna skulle utvisa, vilka som varit närvarande och vilka som varit frånvarande utan laga skäl. Jag tror således, att enbart denna ordningsfråga är så pass stor och så pass trängande, att den *ensam* motiverar en omröstning under öppen form. Sedan kan ingen komma och säga, att han röstat så och så, ty det kan visas, att han icke varit med, icke hade ledighet, icke hade laga förfall, utan helt enkelt gjorde som okynniga barn i skolan — skolkat.

Nu säges det, att egentligen är denna reform en frukt av det *parlamentariska* livet. Ja, det var en högertidning, som sade: det gör detsamma huru ofta vi upprepa, att det parlamentariska livet är av ondo, ty vi andas det parlamentariska livet, det är vår livsluft. Tro herrarna, att vi någonsin komma att gå tillbaka från det parlamentariska livet till någonting som tillhör ett gammalt förflutet? Aldrig, mina herrar! Det kan utvecklas, det kan invecklas, det kan möjligen i en eller annan detalj förändras, men i stort sett kommer det att bestå efter min mening. Det är möjligt, att jag gissar orätt, men jag tror, att det kommer att bestå, och så länge det parlamentariska livet består, måste man hava detta öppna omröstningssätt som jag betraktar som ett naturligt komplement till detsamma. Ty

jag har väl rättighet såsom valman — med den nu utvidgade rätten *Om införande* för varje hederlig svensk medborgare att utöva min rösträtt — jag *är öppen om-* har väl rättighet att få veta, huru den mannen som jag röstat på har *röstning i* gjort, vad han har sagt, hur han har uppträtt; och det skulle kunna *riksdagen.* hända, att man finner, att en eller annan aldrig har närvarit, att han är för mycket borta och har för mycket annat att stå i, och att man därför beslutar sig för att välja en annan i stället. Jag tror verkligen, att man har anledning att säga, att så kunde förhållandena vara, att detta ur många rent praktiska synpunkter för valmännen utgöra en vägledning vid blivande val. Det är åtminstone min uppfattning.

Sedan talades det om valboskap, och det är ju ett ord, som ofta är brukat och icke sällan missbrukat. Men det är alldeles klart, att kommer den öppna omröstningen till, så får denna »valboskap» ett visst intresse att taga reda på saker, som hittills för dem varit fördolda, och då kommer med den kunskap den öppna omröstningen skänker dem i viss mån en ändring att följa. Om det alltid blir till förmån för konformitet i uppfattningarna, lämnar jag därhän. Det är i alla fall en nödvändig förutsättning för att de skola kunna på ett klart och bestämt sätt döma om representantens allmänna ställning i representantförsamlingen.

Ja, mina herrar, detta är egentligen bara ett uppkok på vad som sagts här förut. Men jag vill sluta, som jag började. Säkert är, att denna fråga förr eller senare går fram, därför att den icke är en lokal-, icke en landsfråga, utan den är, kan man säga, en världsfråga. och sådana gå förr eller senare fram även i vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Cla son: Jag har blivit uppkallad av ett och annat som blivit sagt under debatten, ehuru jag medgiver, att frågan i viss mån är utdebatterad. För min del ställer sig saken principiellt så: vad är det man önskar av riksdagsmannen? Såvitt jag kan förstå, är det att han, när han står inför ett avgörande skall bestämma sig uteslutande av sakliga skäl. Det är min bestämda övertygelse att denna sak garanteras bättre genom den slutna omröstningen, än med den öppna. Är han tveksam — och det kan han ha rätt att vara — tror jag, att han under den förra voteringsformen i det avgörande ögonblicket mera följer sin inre övertygelse och sin känsla för sakens reella betydelse, än om han skall stå under pression av partiledningen.

Däremot har jag aldrig kunnat finna, att det råder något egentligt sammanhang mellan denna fråga och frågan om ett öppet förhållande mellan valmän och riksdagsmän. Jag har ännu aldrig påträffat de där riksdagsmännen, som neka inför valmännen att, om de bli tillfrågade, tala om huru de röstat. Däremot är det klart, att om man ställer saken som den siste ärade talaren gjorde, glider man principiellt, såvitt jag kan förstå, mycket långt in på det imperativa mandatet, vilket jag för min del måste bestämt motsätta mig.

Det föreföll mig, som om han fällde det uttrycket, att parlamentarismen var hans livsluft? Är det ett misstag, så ber jag om ursäkt, men ett sådant uttalande står i alldeles bestämd motsats till den upp-

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.*

(Forts.)

fattning. jag tillät mig giva uttryck åt i ett föregående anförande, då jag hävdade att partiväsendet åtminstone i dessa dagar är något som folket vänder sig bort ifrån. och som vi själva vända oss bort ifrån med en viss leda och motvilja. Även ur den synpunkten vill jag icke vara med om ett system, som mer än något annat skulle vara ägnat att låta partipiskan träda fram, ty detta är dock den innersta innebörden av den föreslagna reformen.

Dessutom vill jag säga, att jag mot densamma, som den här är tänkt. har några rent praktiska invändningar att göra. Jag har påpekat dem förut, men det kan ju icke skada, att man erinrar om dem igen. Jag har mycket svårt att tänka mig, huru den öppna omröstningen skall kunna praktiskt sättas i system med det för vår riksförsamling egendomliga institut, som heter gemensam votering. Det veta vi ju alla, att en riksdagsmans uppfattning kan ändras mellan den första voteringen och den senare, gemensamma. Det synes mig vara mycket lättare att nu giva uttryck åt en sådan ändrad uppfattning vid den gemensamma voteringen än om det skulle komma att stå i protokollet: den dagen röstade han si, och någon vecka efter röstade han så. Nu tror jag att om en person ändrat uppfattning mellan två voteringar — och det tror jag att många av oss gjort — det kan vara av fullt lojala och legitima skäl, och under sådana förhållanden tror jag att det system, som man nu vill införa, kan skada denna möjlighet och medverka till att även i den andra voteringen det icke i lika hög grad, som för närvarande är förhållandet, blir den sakliga sidan av frågan, som är avgörande.

Att det nya systemet kommer att medföra en förlängning av debatterna, är jag vidare fullt övertygad om, ty det är ju mången gång så. att man röstar vare sig med eller emot sitt parti på andra motiv än de som de uppträdande talarna ha framhållit. Åtminstone skulle jag då i många fall känna det såsom en skyldighet att angiva de motiv — och det tror jag även skulle gälla andra — varför jag avveke från den meningsriktning, som man tror, att jag hyllar och som man väntar att jag skall hylla.

Slutligen vill jag beröra ännu en praktisk fråga, som var uppe i debatten förlidet år, som man då fäste ett visst avseende vid, och vilken, som det synes, nu icke blivit löst genom föreliggande kungl. proposition. Det anfördes då, att det vore ovisst, huruvida det system, som man nu vill genomföra i fråga om den öppna omröstningen, skulle med vår grundlags nuvarande lydelse kunna medgiva för en riksdagsman att svara: »Jag röstar icke», d. v. s. att avstå från omröstningen, vilket man nu kan göra i den slutna. Funnes ej en sådan möjlighet, bleve han ju antecknad i protokollet som alldeles frånvarande under debatten. Därvid visade det sig då, att det om den saken rådde olika uppfattningar bland reformens anhängare. Emellertid framgår det av den proposition, som regeringen i år framlagt, att den föredragande departementschefen anser, att denna möjlighet att säga: »jag röstar icke» blir utesluten med den lydelse av grundlagen, som här är föreslagen att antagas såsom vilande. Jag tror att han har rätt i detta.

Han säger emellertid, att i stället kan vederbörande, som vill nedlägga sitt votum t. ex. därför att han är oviss i frågan eller av någon annan anledning, som kan vara fullt legitim, efteråt stiga upp och anmäla till protokollet, att han icke röstat av den eller den anledningen. Är detta verkligen ett praktiskt system, om man nu vill genomföra denna reform?

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Så har man slutligen sagt: det nya systemet är behöfligt för att kontrollera, vilka som äro närvarande och icke närvarande. Jag tillåter mig då svara, att om man vill kontrollera detta, kan man göra det på många andra och bättre sätt. Jag skulle i det fallet förresten vilja säga, att det förefaller mig, som om man understundom gör för mycket väsen av huru många som äro med vid en votering eller icke. Alla som verkligen äro med i riksdagslivet, veta att institutet »kvittning» förekommer i många fall, och jag vågar säga, att det är ett fullkomligt lojalt och tillbörligt institut. Det kan vara så, att en person kan av fullkomligt legitima skäl vara absolut hindrad att vara närvarande. För mig framstår det som en verkligt god sed i den svenska riksdagen att man kan lita på att avgörandet då icke skall bero på sådana omständigheter, utan att det finnes en kamrat av ett annat parti, som vill träda in och hjälpa till, så att det inte blir en sådan slump som ett sjukdomsfall eller dylikt, som avgör en viktig fråga. Jag har mycket svårt att se, huru det skulle vara möjligt att, om man skulle gå in på det föreliggande förslaget, praktiskt finna någon lämplig form för ett sådant behov, som faktiskt föreligger.

Jag skall även tillåta mig att erinra, att när här har gjorts gällande, att den öppna omröstningen skulle tjänstgöra som en norm på närvarande eller frånvarande och medföra ett större deltagande i omröstningarna, så ber jag att få påminna om vad som passerade under debatten i fråga om nationernas förbund, och huru enligt då givna meddelanden förhållandena äro i främmande församlingar. Där har man öppen omröstning, men tro herrarna, att detta institut fyller någon sådan kontrollerande uppgift? Det tror jag icke. Det hände under debatten om nationernas förbund, att det gjordes gällande att den omständigheten, att i Hollands deputeradekammare, som har 100 medlemmar förslaget antagits med — jag vill minnas — ett par röster över femtio emot fyra eller fem röster, under det att nära hälften av kammaren icke var närvarande, bevisade, att i själva verket majoriteten kanske var emot ett inträde eller åtminstone mycket svag, ty de frånvarandes röster måste ju räknas ifrån. Detta föranledde från regeringens sida en särskild undersökning i frågan, som meddelades här, efter vad jag vill minnas, av hans excellens statsministern, och som utvisade att det, enligt rapport från vår beskickningschef i Holland, vanligen icke brukade vara flera närvarande i den holländska deputeradekammaren. Den öppna omröstningen i denna utländska församling verkar således icke alls på det berörda sättet och tjänstgör icke alls som en sådan kontroll, utan möjligheten att vara frånvarande av legitima eller kanske i vissa fall av mindre legitima skäl, föreligger i alla händelser.

Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)

Detta är emellertid blomståndigheter. Det för mig avgörande är att reformen är till för att knyta partibanden hårdare, och det är en utveckling, som jag i denna tid icke vill vara med om att främja. Jag instämmer i avslagsyrkandet.

Herr H e l l b e r g: Min ärade vän utskottets vice ordförande yttrade i sitt nyss hållna anförande på ett ställe, att han aldrig för sin del hade funnit, att någon enda riksdagsman hade förtegit huru han hade röstat. Ja, om detta vore förhållandet, kan jag å andra sidan inte heller begripa varför han nödvändigtvis skulle behöva förtiga huru han röstar vid det tillfälle, då han skall rösta. Talar han om det fritt efteråt, då vet jag inte, varför han inte precis lika gärna kan tala om det, när röstningen försiggår, det får jag säga.

Emellertid tror jag nog, att den ärade talaren inte har rätt i detta sitt påstående, att det aldrig har förekommit, att någon dolt hur han röstat. Det har nog inträffat, och jag är övertygad om att många här i kammaren kunna vitsorda att det förekommit, att det till och med varit jakt i pressen för att få reda på huru vissa personer röstat, och icke dess mindre har det aldrig kommit fram. Så nog finns det exempel på, att sådant kan hända. Då menar jag, att det är bättre att en person står klar i frågan, än att han på detta sätt gömmer sig. Det är något misstänkt, någonting inte synnerligen meriterande för honom att under sådana förhållanden inte våga bekänna kort.

Nu sade den ärade vice ordföranden i utskottet också, att han var övertygad om att den slutna omröstningen bättre garanterar att en person röstar efter sakliga skäl. Jag kan inte förstå detta. Mig synes det tvärtom vara så, att har man klara bestämda sakliga skäl, då har man ingenting emot att rösta i överensstämmelse med dem och försvara sin åsikt. Däremot skulle jag kunna tänka mig att en person som läte bestämma sig av skäl, som icke äro sakliga utan mer eller mindre personliga, kunde finna det förmånligt att krypa bakom den slutna sedeln. Jag tror, att huru goda tankar man än har om representanterna i allmänhet, kan det nog undantagsvis förekomma sådana fall.

Nu har emellertid herr Clason företrädesvis uppehållit sig vid den ökade inverkan ifrån partiledningarna, som han menar skulle förekomma vid öppen omröstning. Ja, det är mycket vanskligt att säga, huru det skulle komma att bli i det fallet. Det är ju möjligt att det skulle förekomma något starkare tryck, och då blir det i så fall i viss mån en sporre för karaktärerna att hålla sig raka. Det är ju inte heller så säkert, att ett sådant partitryck, om det går för långt, inte kan komma att framkalla en motsatt verkan emot vad det avser. Jag tror emellertid, att skillnaden inte blir så stor, ty i alla avgörande och viktigare frågor är det ändå i regel så, — om också ett och annat enstaka undantagsfall förekommer — att de respektive representanterna giva tillkänna huru de ha röstat, så att partiledningen vet det. Jag vill å andra sidan säga, att om någon representant i en sådan fråga skulle ha röstat på ett sätt som strider mot den

allmänna uppfattningen, om hur han röstat, så är det inte något lyckligt förhållande. Den som betar sig på det sättet, är inte en representantförsamling mycket beljänt med att hava ibland sig.

Utskottets vice ordförande uppehöll sig också något vid den frågan, huru det skulle gå, därest en person mellan två gemensamma voteringar ändrade ståndpunkt, som det kan hända ibland. Jag tror inte, att den saken är värd att spilla mycket tal på. Det är väl ända så, att i de stora och viktiga frågorna förekommer inte sådant, utan det kan vara någon fråga av andra eller tredje ordningen. I det fallet tager jag för alldeles givet, att det inte tillmätas någon betydelse huru en person röstat därest det blir bekant utanför riksdagsprotokollen. Inte kan man för denna lilla omständighets skull bibehålla den slutna omröstningen, om den från andra och viktigare synpunkter inte bör bibehållas. Skulle förresten någon anmärkning komma, så har en representant ju möjlighet att förklara sig och motivera sin ändrade ståndpunkt.

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Utskottets vice ordförande frågade också litet patetiskt — med något överraskande patos, tyckte jag — om detta öppna omröstningssystem är ett praktiskt system. Ja, det tror jag säkert, att det är. Det kommer i någon mån att bidra till att förkorta voteringarna, som äro ganska besvärliga. Men det är väl bevisat tillräckligt, att det inte kan vara något opraktiskt system, när det är infört överallt, så gott som över hela världen i representantförsamlingarna. Sverige utgör som bekant ett rent undantag i detta hänseende.

Till sist presterade samme ärade talare ett försvar för kvittningen. Jag måste säga, att jag blev litet överraskad, när en själv så exemplarisk och samvetsgrann man som han verkligen så oförbehållsamt tog detta system i försvar. Jag erkänner visst att det kan finnas fall, då kvittningen kan vara berättigad; men nog tror jag, att den i rätt stor utsträckning missbrukas, och det synes mig mindre välbetänt att lägga hyende under lasten för ett sådant missbruk. Han nämnde också något om att i Holland är det sed, att en stor del av representanterna äro frånvarande. Ja, det är i så fall vad man i skolan brukade kalla *observandum non imitandum*: det är någonting som man bör giva akt på men icke taga efter.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, bara ett par korta ord för en replik till herr Holmquist. Han sade, att han kunde konstatera, att han i både en och annan fråga kunde rösta på samma sätt som jag, men att han i alla fall icke skulle skänka mig sin röst, när han röstade på riksdagsman. Men varför det då? Det beror naturligtvis därpå, att jag har en annan allmän politisk uppfattning än han. Det bekräftar vad jag sade, att det är alldeles nog, att valmännen känna riksdagsmannens allmänna politiska ståndpunkt. Men denna sak kan också hava en annan sida. Antag, att vi äro på ett valmöte i Dalarna. Där uppträder en person och säger, att herr Holmquist röstade i en fråga på samma sätt som högermannen herr Ekman i Jönköping. Och här är ytterligare en fråga, och en

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.
(Forts.)*

fråga till, där herr Holmquist röstat precis som herr Ekman i Jönköping. Man kan undra, om herr Holmquist är riktig liberal: han tycks både i en och annan fråga stödja höger. Den skola vi icke rösta på!

Jag menar, att den öppna omröstningen kan tjäna till att i hög grad förvilla valmännen på ett valmöte, där man icke kan kontrollera alla uppgifter eller skilja på de särskilda frågorna. För valledningarna är den ett mycket effektivt vapen i händerna, ty dessa följa riksdagsmannens röstningar i olika frågor hela vägen igenom, men på valmännen, som i allmänhet icke ha tillfälle att se huru man röstar annat än i enstaka fall kan, som sagt, den öppna omröstningen verka förvillande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Strömberg: Herr vice talman! Beträffande de uttalanden, som den öppna omröstningens motståndare gjort i denna fråga angående partiledningarnas tryck på riksdagsmännen och de svårigheter, som därav skulle uppstå, tror jag liksom de föregående talarna, som ha stannat på utskottets sida, att man väsentligt överdriver denna fara. Vi ha ju, som redan påpekats, den öppna omröstningen i de stora städernas representantförsamlingar, och ingen har i denna debatt kunnat påvisa någon verklig olägenhet av densamma. Jag är för min del övertygad om att riksdagsmännen ej med någon större entusiasm rösta för denna sak, men jag är också på det klara med, att alla som önska öppenhet i det offentliga livet skola ansluta sig till utskottsmajoritetens ståndpunkt. Den öppna omröstningen skulle säkerligen medföra att riksdagsmännen ålade sig större punktlighet och större vaksamhet i riksdagsarbetet och detta skulle vara en vinst, som icke får underskattas.

Här har vid olika tillfällen talats om huru man skulle kunna råda bot mot den skolkning som förekommer, huru man skulle kunna förmå riksdagsmännen att ålägga sig större punktlighet. Denna tanke har särskilt, då arvodesfrågan debatterats, varit uppe man och man emellan, och jag tror att man här har en väg att peka på. Jag är förvissad om, att den öppna omröstningens vänner, här stå i samklang med den nya tidens krav och ha de nya riktningarna helt på sin sida. Det framfördes i förra årets kungl. proposition, att en av orsakerna till att den slutna omröstningen infördes i vårt statsskick var icke emedan man var rädd för något tryck från valmännens sida, utan tvärtom därför, att man var rädd för tryck från konungamakts sida. Därför ansåg man det nödvändigt att få slutna omröstning. Såsom utvecklingen gått, har man numera intet skäl att kvarstå vid den slutna omröstningen, utan böra vi i öppenhetens intresse kräva, att denna reform kommer till stånd.

Jag ber på grund av vad jag yttrat att få yrka bifall, även jag, till utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Endast några få ord gentemot den äradetalaren från Falun. Jag anade, när jag hade ordet, att vad jag sade.

skulle bli missförstått, och vad herr Holmquist yttrade emot mig ger mig rätt härutinnan. Om jag icke missförstod honom, så yttrade han såsom självklart, att en valman skulle väl i all rimlighets namn ha rättighet att veta hur en riksdagsman röstar i ett bestämt ärende. Det skulle givetvis betyda, att vad jag yttrade, innebar någonting annat. Så har det aldrig varit min mening, jag pekade på erfarenheten därvidlag; och jag upprepar ännu en gång, att jag för min del i motsats mot vad herr Hellberg sade verkligen ännu aldrig vid något tillfälle hört, då valmän och riksdagsmän mött varandra, att någon riksdagsman vägrat svara. Nej, det är visst icke så. Det är valmännens fulla rättighet att få svar. Men jag vill, att dessa frågor skola göras av riksdagsmännen själva och icke av vad jag kallade valbössar eller valledning eller press, med ett ord: en utanför stående, som har intresse av att därvidlag komma en person på ett eller annat sätt till livs.

Herr Strömberg sade, att han för sin del vore övertygad om att icke någon som helst olägenhet har försports av valledningarna och att de farhågor man uttalat vore konstruerade och överdrivna. Han nämnde vidare, att när institutet infördes i vårt statsskick, så var det av rädsla för tryck, icke från valmännen utan från konungamakten. Jag vill då stryka under, att under alla förhållanden var det en känsla av att det skulle kunna uppstå något tryck. Nu säger jag, att det kanske icke kunde komma från det håll, som vederbörande, när det infördes, fruktade för, utan från ett annat håll. Jag undrar verkligen, om jag icke fick ett gott belägg för denna min sats genom herr Hellbergs eget yttrande nyss. Jag vet icke vad han syftade på för ärende, men han sade med rätt stor skärpa: tänk, att pressen jagade efter dessa personer utan att kunna få reda på dem! — Ja, det tror jag visst, att man gör, och det tror jag, att man kommer att göra.

Herr Holmquist: Herr talman! Jag vill bara yttra ett par ord i anledning av herr Ekmans nyss hållna anförande. Han sade, att om man i Dalarna finge veta, att deras landshövding i ett par frågor röstat på samma sätt som herr Ekman, kunde det hända, att de sade: honom vilja vi icke taga. Ja, det är från det ena partiets synpunkt, men så kan det hända på ett valmöte med högern, att man säger: han är icke farlig, ty han har ett par gånger röstat på samma sätt, som herr Ekman. Karl Johan, och då förstår varje människa, huru han är, och om de då togo mig, så vore det lika tokigt.

Jag kan således icke finna annat än att det ur båda partiernas synpunkter är riktigare att veta, huru jag röstat, och om det skulle befinnas, att någon dalkarl eller icke dalkarl lägger den vikten vid min röst, att han säger: den vill jag icke ha vare sig han röstar med herr Ekman eller någon annan, så har han rätt häri. Han har rätt att säga: vi rata honom. Det är bara det det jag vill ha fram, att jag skulle kunna komma undan genom att icke låta dem få veta huru jag röstat. Det anser jag icke vara lojalt. Det är min allmänna ståndpunkt.

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.*

(Forts.)

*Om införande
av öppen om-
röstning i
riksdagen.*

(Forts.)

Herr Hellberg: Endast ett par korta ord till herr von Geijer. Jag får bekänna, att jag inte riktigt förstår hans ståndpunkt i denna fråga. Han säger, att det mellan representanterna och valmännen skulle råda full öppenhet. Men mellan representanten och vad han kallar valbossarna — valbossarna kunna ju också vara valmän — får någon sådan inte finnas. Menar herr von Geijer, att det bör vara så, att representanten skall säga till valmännen en och en, hur han röstat, men förtiga det för valbossarna så att det aldrig finge bli bekant offentligt? Det kan väl inte vara herr von Geijers mening. Men blir det återigen bekant offentligt, t. ex. genom meddelande vid ett möte, så är det precis detsamma, som om det kommit i pressen.

Herr von Geijer försökte att göra ett litet nummer av, att jag sagt, att det varit jakt i tidningarna för att få veta hur vissa representanter röstat. Ja, det rörde då naturligtvis någon stor fråga, där man hade intresse av att veta huru alla stodo. Men jag vill endast ställa den frågan, om herr von Geijer själv skulle vilja vara en av dessa, som när man tillfrågade dem, inte svarade, utan dölde sig bakom den slutna sedeln? Jag vill bara fråga det, ty jag tycker, att det är rätt avgörande för denna sak.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu förevarande punkter hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37 punkterna 1 och 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45.

Nej — 49.

Punkten 3.

Om användande av elektrisk voteringsmaskin i riksdagen.

Herr W a v r i n s k y: Det är väl knappast skäl att försöka vinna någon uppmärksamhet i kammaren efter detta synnerligen uppseendeväckande resultat av voteringen, men jag dristar mig i alla fall att säga några ord.

Det var med mycket stor överraskning jag tog del av konstitutionsutskottets utlåtande med anledning av min motion. Visserligen har utskottet icke principiellt avvisat min framställning, men utskottet finner ingen anledning att för närvarande tillstyrka densamma. En punkt, som är kärnpunkten i den korta motiveringen, ber jag att få uppläsa; den är helt kort: »Användandet av elektrisk voteringsmaskin vid omröstning synes nämligen ännu vara alltför begränsat och den erfarenhet, man vunnit av detta omröstningssätt, alltför inskränkt, för att frågan om införandet av densamma i vårt land skall kunna anses mogen att upptagas till utredning.»

När skall den då bli mogen? Vad har utskottet haft för dokument till förfogande för att bedöma frågan? Utskottet har haft — visserligen på engelska språket, men det har väl icke varit något hinder för utskottet att göra sig förtrogen med frågan — tillräckliga upplysningar från det land, där denna apparat för elektrisk votering finnes införd, för att kunna bedöma frågan. Därav framgick, att staten Wisconsin i fem års tid brukat detta voteringsätt. Kongressen har själv genom resolution till ledning för andra stater uttalat sin stora tillfredsställelse med de erfarenheter, som samlats vid denna methods användning. Flera andra stater hava följt Wisconsinstatens exempel, och de senaste underrättelser jag fått visa, att frågan tagits upp av den ena staten efter den andra på grund av de meddelanden, som kommit från de stater, som redan infört systemet, och på grund av undersökningar, som för ändamålet gjorts i Wisconsin av andra stater.

»Frågan är icke mogen till utredning.» Jag vill icke vara elak — det är icke min metod — men det förefaller mig nästan, som om utskottet icke varit moget att behandla denna fråga nöjaktigt, när det finner, att frågan icke ens är mogen till utredning. När metoden hunnit visa sin praktiska nytta så lång tid som i fem år, och alla i Amerika, där den användes, äro ense om dess förtäfflighet, synes det mig verkligen något underligt att läsa, att utskottet funnit den ännu icke mogen till utredning.

Vilka äro de egenskaper, som särskilt framhållas till förmån för denna metod? Det säges tydligt ifrån i Wisconsin, att denna metod utmärker sig genom snabbhet, överskådlighet och korrekthet. Man räknar med att man, jämfört med öppen omröstning, därmed spara så mycken tid, att en sekund med denna metod motsvarar en minut med den förut använda. Och jag hemställer, huruvida det är förnuftigt, att — i bästa fall — en medlem skall sitta och höra på huru 148 andra rösta, då hela resultatet i ett ögonblick

Om användande av elektrisk voteringsmaskin i riksdagen.

(Forts.)

kan framställas på en gång på en tavla med klargörande av hur varje medlem har röstat.

Svenska ingenjörer ha av intresse för saken tagit upp denna fråga till behandling, och åtskilliga konstruktioner äro gjorda. En av dem har redan blivit demonstrerad; den är uppfunnen av konsul Thorburn i Uddevalla.

Jag skulle vara benägen att säga som herr Lindhagen, då en motion av honom föredrogs: Denna min motion är riktig, herr talman, men den är ny, och därför vågar man sig icke på den. Denna metod är icke ny, men den är så till vida ny, att den ännu icke har kommit till användning i Europa. Är det så nödvändigt, att vi i Europa skola vänta ännu längre för att pröva en metod, som visat sig så användbar i detta praktiska land Amerika? Skola vi alltid komma i kön i fråga om dylika saker? Skulle det icke kunna vara en heder för oss, om vi toge initiativ och åtminstone utredde, om den metod jag fört på tal förtjänade att vinna tillämpning även i vårt land.

Jag kan, herr talman, icke underlåta att yrka bifall till min motion och framställer därför detta yrkande. Jag ber också att få säga, att det, trots att bänkarna nästan äro tomma, under de omständigheter, för vilka jag redogjort, förefaller mig som en plikt att söka få reda på, hur många av kammarens fåtaligt närvarande ledamöter verkligen i likhet med konstitutionsutskottet mena, att denna fråga icke är mogen till utredning.

Herr Hellberg: Den föregående ärade talarens anförande föreföll mig snarast vara att kasta jästen i ugnen efter den utgång huvudfrågan fått. Därest han emellertid möjligen avsåg att ge utskottet en liten uppsträckning för att det inte gått med på hans motion, vill jag dock framhålla, att denna behandling är något litet oförtjänt, då utskottet i sitt förslag har hemställt om en sådan ordalydelse av § 60, att det på ett ställe skulle heta: »Omröstningen skall ske öppet och verkställas efter namnupprop eller på annat mas.» Just genom detta tillägg — »eller på annat sätt», som bestämmes i de reglementariska föreskrifterna — har utskottet velat hålla öppen möjligheten att även använda ett annat omröstningssätt, därest ett sådant vid utredning kan befinnas lämpligt. Någon utredning på frågans närvarande stadium ansåg sig utskottet inte ha anledning att förorda, då det ju i alla fall skulle kommit att dröja en tid, innan denna öppna omröstning — som nu kammaren avslagit — skulle hava kommit att träda i kraft, även om den blivit bifallen.

Herr Wavrin sky: Just den omständighet, som herr Hellberg nu omnämnde, att utskottet självt funnit anledning att lämna öppen en sådan möjlighet, synes mig tala för att frågan också borde vara mogen till utredning.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt läbrunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen. vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om anrån-
dande av elek-
trisk vate-
ringsmaskin i
riksdagen.
(Forts.)*

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omorganisation av vattenfallsstyrelsen m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

*Ang. vatten-
fallsstyrelsens
om-
organisation.*

I en till riksdagen den 16 januari 1920 avlåten, till statsutskottet för förberedande behandling hänvisad proposition, nr 45, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

att, med godkännande av de av departementschefen förordade, uti statsrådsprotokollet angivna huvudgrunder för ny organisation av vattenfallsstyrelsen,

dels för tillämpning från och med den 1 juli 1920 antaga viss ändrad lydelse av 42 § i avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

dels besluta, att under avdelningen A. av den vid samma reglemente såsom bilaga fogade tjänsteförteckning skulle beträffande statens vattenfallsverk från och med den 1 juli 1920 upptagas följande nya befattningar, nämligen i tredje lönegraden: förste expeditionsvakt, i trettonde lönegraden: notarie, registrator och revisor, i femtonde lönegraden: kamrer och sekreterare, i sextonde lönegraden: byråingenjör, i sjuttonde lönegraden: förste byråingenjör och förste sekreterare, i adertonde lönegraden: byrådirektör samt i tjugonde lönegraden: byråchef och förste byrådirektör;

dels ock beträffande sådana befattningar vid statens vattenfallsverk, vilkas antal enligt förenämnda avlöningsreglemente skulle fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen, från och med den 1 juli 1920 bestämma detta antal på sätt angives i den vid statsrådsprotokollet fogade förteckning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *S. E. J. Lübeck* och *S. A. A. Lindman* väckt motion, nr 320, vari hemställts, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, ville beträffande vattenfallsstyrelsens organisation besluta, att den nuvarande kollegiala styrelseformen skulle bibehållas med samma antal ledamöter som nu, samt att föredragande tjänsteman skulle äga rätt och skyldighet att till protokollet anteckna avvikande mening.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande proposition och

Anq. vatten-
fallsstyrelsens
om-
organisation.
(Forts.)

den av herrar S. E. J. Lubeck och S. A. A. Lindman i ämnet väckta motionen, med godkännande av i utlåtandet förordade huvudgrunder för ny organisation av vattenfallsstyrelsen,

a) för tillämpning från och med den 1 juli 1920 antaga följande ändrade lydelse av 42 § i avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

42 §.

Järnvägsfullmäktige, telegraffullmäktige, ledamöter av vattenfallsstyrelsen och överrevisorer, vilkas antal fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen, förordnas på viss tid och åtnjuta arvode till följande belopp för år räknat:

järnvägsfullmäktig	6,000	kronor
telegraffullmäktig	4,000	»
ledamot av vattenfallsstyrelsen	4,000	»
överrevisor vid statens järnvägar	3,500	»
överrevisor vid statens vattenfallsverk	2,500	»

b) besluta, att under avdelningen A. av den vid samma reglemente såsom bilaga fogade tjänsteförteckning skulle beträffande statens vattenfallsverk från och med den 1 juli 1920 upptagas följande nya befattningar, nämligen i tredje lönegraden: förste expeditionsvakt, i trettonde lönegraden: notarie, registrator och revisor, i femtonde lönegraden: kamrer och sekreterare, i sextonde lönegraden: byråingenjör, i sjuttonde lönegraden: förste byråingenjör och förste sekreterare, i adertonde lönegraden: byrådirektör samt i tjugonde lönegraden: byråchef och förste byrådirektör;

c) beträffande sådana befattningar vid statens vattenfallsverk, vilkas antal enligt förenämnda avlöningsreglemente skulle fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen, från och med den 1 juli 1920 bestämma detta antal på sätt angäves i den vid utlåtandet fogade förteckning.

Reservation hade anmälts av herrar N. A. Nilsson i Kabbarp, C. G. Ekman, S. Bengtsson i Norup, P. B. Nilsson i Landeryd och W. Bäckström, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! I den nu föreliggande frågan har statsutskottets majoritet beslutat att följa en i fråga om vattenfallsverkens organisation väckt motion och gått emot det förslag, som Kungl. Maj:t i samma punkt framlagt. Jag ber då först att med några ord få angiva vilka skillnader, som förefinnas mellan den sålunda av utskottsmajoriteten förordade motionen och Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vattenfallsstyrelsen komma att bestå, utom av generaldirektören, av ett antal i verket anställda byråchefer, som skulle komma att erhålla ledamotsställning i verket

på samma sätt som i en hel del andra verk är vanligt. Dessutom skulle verket komma att erhålla fyra fullmäktige, representerande skilda områden av det praktiska livet, fullmäktige, som skulle tillkallas såsom rådgivande ledamöter i de fall, då ärenden föreläge av den natur, att de tangerade specialområden, som dessa fullmäktige företrädde. Man skulle sålunda få en styrelse, vilken skulle vara ständigt samlad i Stockholm och bestå av personer, som på olika områden skulle bära ansvaret för och bördan av det arbete, som vattenfallsstyrelsen har att utföra, men samtidigt skulle vattenfallsstyrelsen förse med de rådgivande element, av vilka en dylik styrelse, som har att verka på åtskilliga praktiska områden, obestriddligen är i behov.

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

Om man ser efter, vad vattenfallsstyrelsen har att göra, är det ju en hel del viktiga uppgifter, som äro styrelsen anförtrodda. Den främsta uppgiften är förvaltningen av statens kraftverk och kanalverk. Därtill kommer inköp och överförande av vattenfall — dels inköp av vattenfall från enskilda, dels överförande av vattenfall från domänstyrelsen till vattenfallsstyrelsen — och skötseln av dessa vattenfall. Därtill kommer handhavandet av skötseln av fastigheter och vissa markområden, som man har att planlägga, dels för industriell användning, dels för bostadsändamål. Därtill utövar vattenfallsstyrelsen en omfattande byggnadsverksamhet, främst inriktad på att utnyttja de vattenfall, som på det ena eller andra sättet, genom överföring eller inköp, hava kommit under vattenfallsstyrelsens domvärjo. Slutligen sysselsättes vattenfallsstyrelsen med ett ständigt pågående utrednings- och projekteringsarbete för att främja utvecklingen på vattenkraftens område i olika riktningar.

Den nuvarande styrelsen består av generaldirektören, en väg- och vattenbyggare, en industriman, en jurist och en skeppsredare.

När det nu gällde att få upp detta verk som helhet på ordinarie stat, inkom styrelsen själv med en framställning, i vilken beträffande styrelsens sammansättning — alltså frånsett verket i öfrigt — föreslogs, att man skulle stanna ungefär vid vad som gällt hittills, dock men den skillnaden, att antalet av de utifrån inkallade s. k. privata ledamöterna skulle ökas med två. Det skulle således bli sex utifrån inkallade ledamöter samt vattenfallsstyrelsens chef, generaldirektören, som skulle komma att utgöra styrelsen. Dock skulle i detta sammanhang den förändringen vidtagas, att åtskilliga ärenden, som hittills behandlats av styrelsen in pleno, skulle komma att överflyttas på vattenfallsstyrelsens chef ensam, som skulle komma att i betydligt större omfattning än hittills bli den ensamt avgörande. Åt de byråchefer, som man föreslår, liksom också åt de båda avdelningscheferna för större områden, kraftverksområdet och byggnadsverksamheten, vilka förut tillhört verket och enligt styrelsens egen organisationsplan fortfarande skulle tillhöra det, tillerkände man icke någon plats i styrelsen på annat sätt, än att de som föredragande skulle komma att ha möjlighet att anteckna sin eventuellt avvikande mening.

Då denna fråga förbereddes av kommunikationsverkens lånekommitté, kom denna kommitté till det resultatet, att styrelsen så anordnad skulle komma att bli, såvitt man kunde förstå, föga läm-

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

pad för sin uppgift. Att så även ansågs inom styrelsen själv, framgår av ett yttrande, som styrelsen ingav till Kungl. Maj:t. I detta yttrande sades uttryckligen: »Det torde ligga i sakens natur, att styrelseledamöter, vilkas huvudsakliga värv ligga på annat håll och av vilka de flesta torde få uppsökas bland utom Stockholm boende personer, icke kunna hava tillfälle att när som helst på kallelse infinna sig i styrelsen. Visserligen kunna många ärenden avgöras medelst cirkulation, och detta förfaringsätt har också i rätt stor utsträckning måst tillgripas, men självfallet är, att många ärenden för att genomgående behandlas fordra muntlig överläggning, och detta gäller ej sällan synnerligen brådskande frågor». Man tycker, att från ett sådant resonemang skulle man kommit över till en organisationsplan, som lättare möjliggjort sammanträden och en mera smidig anpassning vid ärendenas behandling. Men konklusionen blev i stället, att man föreslog en utvidgning av styrelsen med utom verket stående och eventuellt på annan plats boende personer.

I utredningskommittén kom man till det resultatet, att man ville förordas jämväl i detta fall, att verkets avdelningschefer, som uppenbarligen bäst behärskade de inom verket förekommande frågorna, skulle ingå såsom ledamöter i styrelsen och att man, för det behov av samarbete med det praktiska livet, som en sådan styrelse uppenbarligen äger, här som eljest skulle använda fullmäktigeformen.

Innan jag går närmare in på dessa saker, ber jag att få nämna, att vad organisationen i övrigt beträffar, fränsett styrelsen, omarbetades också denna organisation väsentligen inom kommittén. Från vattenfallsstyrelsen hade föreslagits sju byråer och en helt annan uppdelning av ärendena. Inom kommittén föreslog man tre byråer på ordinarie stat och dessutom en på extra ordinarie stat uppförd. Det nu framlagda förslaget ansluter sig också i fråga om organisationen — fränsett styrelsen — i allt väsentligt till kommittéförslaget. Dock har i detta förslag, som nu förordats jämväl av utskottet, upptagits en fjärde byrå på ordinarie stat. För min del skall jag icke ingå på kritik av denna förändring, ehuru jag tror, att den är påkallad mera av personliga än sakliga skäl. Dock håller jag å andra sidan före att det i ock för sig icke är så mycket att säga om denna ändring, därest icke genom det sätt, varpå man nu vill reglera de inom verket syselsattas möjlighet att utöva inflytande på ärendenas gång, denna fjärde byrå, tekniska byrån, tilldelas en för stor roll genom att den kommer att i allt för hög grad få övertaga verket åliggande utredningsuppgifter. Härigenom kan denna nya tekniska byrå komma att utöva ett icke gynnsamt inflytande på så sätt att chefen för denna byrå blir den från verket i vissa frågor ende hörda med undanträngande av andra i verket, som eventuellt hava hela sin verksamhet förlagd på respektive områden och som sålunda torde vara de i de särskilda ärendena mest insiktsfulla och med ärendena mest förtrogna. Så kan den nya fjärde byrån komma att användas. Man får emellertid hoppas, att så icke blir fallet, och jag skall därför i fråga om organisationen — fränsett styrelsen — icke göra något yrkande om ändring i vad Kungl. Maj:t föreslagit och vad här av utskottet förordats.

Däremot måste jag, när jag nu övergår till att skärskåda, vilka skäl som utskottsmajoriteten haft att frångå Kungl. Maj:ts förslag rörande styrelsen och att ifråga om den förordade, vad motionärerna ha hemställt, säga, att jag icke kan komma till annat resultat, än att dessa skäl äro synnerligen svaga.

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

Som ett första skäl anför man, att den hittillsvarande organisationen har verkat bra och utan anmärkning och med tillfredsställande resultat löst de stora uppgifter, som åvilat densamma. Jag vågar säga, att när det har skett, har det i många avseenden skett, icke tack vare utan trots den organisationsform, som förelegat. Är det så, att man inom ett verk har stora rörelsemöjligheter och lämnar ett dominerande inflytande åt verkets chef och denne är en duktig, kunskapsrik och arbetsam man, kan det gå bra, även om den styrelseform och den organisation, som är knuten till chefsskapet, kan förete åtskilliga bristfälligheter. Jag vågar säga, att så är händelsen i detta fall. När styrelsen i stort sett har motsvarat de till densamma knutna förhoppningarna, har det skett icke på grund av den organisationsform, som nu är föreslagen att bibehållas, utan trots denna. Styrelsen själv har ju också i sitt yrkande medgivit, att den borde reformeras i åtskilliga avseenden. Det behövdes inom styrelsen en representant för den elektrotekniska sakkunskapen samt en representant för allmänt sociala synpunkter och spörsmål. Men dessa styrelsens egna uttalanden om vad som behövs för att styrelsen skall på ett tillfredsställande sätt kunna fungera ha icke blivit på något sätt beaktade i det nu framlagda förslaget. Man åberopar från utskottets sida sig på vattenfallsstyrelsens förslag, under det att vad man förordat på väsentliga punkter avviker från detta förslag.

Som ett andra skäl framför man, att det ju här gäller ett verk, som i stor omfattning har till uppgift att driva affärer. Det behövdes således en hög grad av affärsmässighet, och i detta fall bör man organisera verket så som man ofta gör eljest, när det gäller att skapa en affärsmässig institution. Jag får säga, att om man då tänker på bolag i allmänhet och deras organisation, förefaller det mig, som man knappt kunde åberopa dessa till jämförelse. Jag undrar, hur det skulle ta sig ut, om man på en bolagsstämma skulle föreslå, att i en styrelse av fem personer de fyra skulle vara sådana, som icke vore aktieägare i bolaget och på så sätt icke tillhörde bolagets intressesfär. Jag tror, att det skulle man icke gå med på. Man kräver nog, att styrelsen skall på det sätt vara förbunden med bolaget, att ledamöterna hava sina personliga och individuella intressen knutna till detsamma. Om det därtill kan sägas, att man har att befara, att en sålunda till bolaget knuten styrelseledamot kan komma att få med denna institution kolliderande intressen, så skulle man ytterligare betänka sig, innan man åt de på sådant sätt utsedda, utifrån komma, skulle tillerkänna majoritet och dominerande inflytande i bolaget. Så är i viss mån emellertid fallet här. Och om man med »affärsmässig» menar en organisation, som skall vara alldeles särskilt skickad att tillvarata institutionens ekonomiska intressen, som skall vara böjlig och anpasslig och

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

kunna på ett smidigt och lämpligt sätt verkligen tillgodose verkets egna synpunkter, då kan jag omöjligt förstå, att man om den organisation, som utskottet förordar, kan säga, att den företräder verklig affärsmässighet.

Som ett tredje skäl anför utskottet, att om man nu skulle följa Kungl. Maj:t, så kan befaras »att man nu, då vattenfallsstyrelsen står inför lösandet av nya stora uppgifter, vilka på grund av den kraftiga utvecklingen på elektrifieringens område alltjämt torde komma att åvila densamma, företager organisatoriska förändringar i dess sammansättning, vilkas verkningar synas svåra att överblicka och varav följderna kunna bli vittgående». Man skulle härav kunna draga den slutsatsen, att den organisationsform, som Kungl. Maj:t föreslår, skulle innebära en sådan avvikelse från den ledning, som hittills förefunnits på detta område, att man därav skulle befara verkliga olyckor. Så är naturligtvis icke fallet. Det förhåller sig ju uppenbarligen så, att det inflytande, som de nuvarande »privata» ledamöterna kunna utöva i sin egenskap av ledamöter i styrelsen, det kunna de fortfarande i den mån de bli kallade till fullmäktige inom verket utöva på samma sätt och med samma effektivitet som hittills. Skillnaden blir endast den, att det inflytande, som andra inom verket än generaldirektören säkerligen hittills fått tillfälle att åtminstone i viss omfattning utöva på ärendenas avgörande, skulle de fortfarande behålla, men med det ökade ansvar och det ökade intresse, som ligga i ett formellt erkänt ledamotskap av styrelsen.

Jag kan således icke i någon mån finna, att det föreligger skäl för utskottets mening, att det skulle bli en organisationsförändring av den art, att den skulle komma att medföra följder, som skulle bli så vittgående, och förmodar jag utskottet menar detta då i en för verket olycklig riktning. Det finnes ingenting i den nya organisationen, som kan giva anledning till en dylik profetia. Det enda nya, som ur intressesynpunkter skulle komma att tillföras styrelsen, är att man enligt Kungl. Maj:ts förslag i stället för att tillföra styrelsen elektroteknisk insikt utifrån skulle taga i anspråk den, som finnes inom verket, och man skulle dessutom bland de fyra fullmäktige bereda plats för en representant för jordbruket. Med hänsyn till den utbredning, som elektrifieringen på landsbygden har och det stora intresset för dess utveckling, ansågo både den kommitté som utarbetade förslaget i den här saken, och Kungl. Maj:t, att man borde bland fullmäktige få en representant för industrien, en för sjöfarten liksom hittills, och dessutom skulle man bereda rum för en fullmäktig från jordbrukets sida och slutligen för en representant för vad man inom styrelsen själv vitsordat som behövt. Det kan väl omöjligt vara så, att det är den av styrelsen själv förordade representanten i styrelsen för de sociala intressena som skulle, därest han erhöle plats bland fullmäktige, komma att utgöra en sådan risk och påverka verkets utveckling i så farlig riktning. Är det då den nyttillkomne representanten för jordbruket, vilken endast skulle hava möjlighet att i sin egenskap av fullmäktig göra sin mening gällande, som man förmenar skulle utöva detta olycks-

digra inflytande? Jag tror, att i båda fallen har man använt ord och uttryck, karakteriserande en situation, som ligger långt fjärran från verkligheten.

Nu inträffar emellertid åter att när man läser de sista orden, som utskottet faller i sin allmänna motivering, så finner man, att om man beslutar i överensstämmelse med utskottets hemställan, så skulle man komma att »i huvudsak använda den form, som av vattenfallsstyrelsen själv angivits». Härmed förhåller det sig emellertid så, att man från vattenfallsstyrelsens sida själv måste reagera mot det förslag, som utskottet förordar. I en skrivelse, som vattenfallsstyrelsens chef lämnat till civilministern, hemställer han nämligen, att man, för att det hela skall gå ihop, skall vidtaga ändringar och jämkningar i utskottsförslaget just i den riktning, som Kungl. Maj:ts förslag innebär. Han påkallar i denna skrivelse, att plats skall beredas inom styrelsen för byråcheferna i verket. Generaldirektören Hansen säger i denna skrivelse: »Enligt min mening, vilken jag redan hävdad i Vattenfallsstyrelsens underdåniga yttrande den 7 febr. 1919 (rel. i prop. 395/1919, sid. 24 och 25), borde byråcheferna och föredragandena i Vattenfallsstyrelsen hava samma ställning som motsvarande tjänstemän i övriga verk, d. v. s. vara ledamöter av styrelsen.» Det inträffar sålunda, att den, vars mening utskottet här åberopar, i det avgörande ögonblicket ställer sig på Kungl. Maj:ts sida och icke på deras sida, som förmenat sig äga vattenfallsstyrelsens egen önskan såsom grund för sitt förslag. Dessutom föreslås i samma skrivelse, att de från privat håll inkallade styrelseledamöterna icke skola bli ledamöter i vanlig mening, utan för dem vore »strängt taget», står det i skrivelsen, »enligt min mening den riktigaste benämningen 'vattenfallsfullmäktige', således en ställning, som, för så vitt man däri skall lägga samma mening, som man gjort i fråga om övriga verk, motsvarar den som i kommittéförslaget och Kungl. Maj:ts proposition anvisats åt dessa »privata» representanter. Och generaldirektören påvisar dessutom, att det underliga skulle inträffa, att jämväl i disciplinfrågor inom verket, frågor av beskaffenhet att man på alla övriga håll icke vill låta dem avgöras av chefen ensam, skulle man här hava att välja mellan att antingen chefen ensam skulle vara beslutnässig, eller också de utifrån inkallade skulle i dessa frågor utöva inflytande. Slutligen påpekas i samma skrivelse, att enligt utskottets förslag man står tveksam, huruvida generaldirektören skulle komma att bli »ledamot av vattenfallsstyrelsen». Utskottet har ändrat 42 § på det sättet, att det satt in: »ledamot av vattenfallsstyrelsen 4,000 kronor». Det frågas: menar utskottet, att enligt paragrafen i fråga 4,000 kronor skola utgå såsom ersättning jämväl åt generaldirektören? Skola de vara tillägg till den lön man i fjol beslöt för hans arbete, eller ett belopp, som eljest tillerkännes honom? Denna ändring är gjord av utskottet, och så vitt jag förstår, antingen utesluter den generaldirektören från ledamotskap i vattenfallsstyrelsen, eller också tillerkännes honom ett lönebelopp utöver det, som han erhåller i egenskap av generaldirektör, ett lönetillägg, som utskottsmajoriteten knappast torde hava avsett skola utgå.

Ang. vattenfallsstyrelsens organisation.
(Forts.)

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. Jag tror, att den prövning, som blivit ägnad denna fråga inom regeringen — två civilministrar hava provat de olika alternativ, som föreligga, och båda hava kommit till det resultat, att Kungl. Maj:ts förslag bör förordas — är en garanti för att det varit efter en rent objektiv prövning, som företrädesrätt har tillerkänts det förslag, som föreligger från kommittén och som Kungl. Maj:t i allt väsentligt upptagit. Jag tror, att man däri skapat ett verkligt värde för verkets ledning, då ansvars-känsla såsom styrelseledamöter tillägges dem, som de facto leda arbetet och som bära ledningens börda på de olika områden, verket har att utöva verksamhet på. Den formen är smidigare och anpassligare än den form, som utskottet förordar. Jag kan som ett färskt exempel meddela, att jag i egenskap av ledamot i en kommitté för någon tid sedan hade en framställning att göra till vattenfallsstyrelsen med anhöllan, att första möjliga få svar på denna framställning. Vi fingo det beskedet, att svar icke kunde lämnas förrän efter den 11 maj, ty först då sammanträdde vattenfallsstyrelsen. Det är ett betecknande uttryck för den affärsmässighet, smidighet och snabbhet i fråga om beslut, som den organisationsform, utskottet förordar, verkligen lämnar åt detta verk. Den organisation Kungl. Maj:t föreslagit, betryggar därtill i framtiden att vid uppstående intressekonflikter mellan verkets intressen och andra yttre intressen, de förstnämnda enbart och uteslutande få delaktighet i avgörandena, och jämväl detta förefaller mig, när det gäller ett verk av denna art, vara en omständighet, till vilken man har anledning att taga hänsyn.

Jag tror alltså, att riksdagen är på den säkra sidan, och att riksdagen gagnar både sig och verket och utvecklingen på det ifrågavarande området, om den kommer till samma resultat som förut blivit fallet vid prövning inom regeringen, två gånger vid två olika tillfällen och av två olika ministrar, och sålunda antager förslaget sådant det blivit framlagt i Kungl. Maj:ts proposition, vartill jag yrkar bifall.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Jag var minister, då det föreliggande förslaget förelades riksdagen i form av kungl. proposition, och jag kan naturligtvis då icke annat än hålla på det kungl. förslaget och måste ju vara den siste ärade talaren mycket tacksam för det försvar, som han åstadkommit. Men, mina herrar, jag tror dock, att han något litet överdriver betydelsen av de skiljaktigheter, som ur praktisk synpunkt finnas mellan det förslag, som är framlagt av Kungl. Maj:t, och det, som från utskottet här föreligger.

Det är ju så, att det här gäller att välja mellan två saker, antingen ett kollegialt system eller ett system av fullmäktige. Nu är förhållandet det, att andra kammaren redan med den betydliga majoriteten av 85 röster mot 47 har antagit utskottets förslag. Vid sådant förhållande synes det mig ytterst tvivelaktigt, om det för frågans framgång kan vara synnerligen välbetänkt att nu söka i denna kammare få ett annat beslut. Frågan skulle naturligtvis då lösas antingen på sammanjämkningsens väg, vilket innebär ganska betydande svårig-

heter, eller också genom gemensam votering, vilket jag tror möter än större svårigheter. Vid sådant förhållande synes det mig — på samma gång jag fortfarande vidhåller den kungl. propositionens innebörd — som om man skulle hava en viss anledning att vara betänksam, då man går till denna frågas avgörande.

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation. (Forts.)

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr vice talman: När jag nu går att besvara den näst föregående ärade talaren, som med vanlig verv och fyndighet yttrat sig i förevarande fråga, så förefaller det mig, som om hans betecknande av utskottets motiv såsom synnerligen svaga blivit i någon mån underkänt genom det beslut, som andra kammaren fattat och varom herr Holmqvist nyss erinrat. Det förefaller mig också, som om den siste ärade talaren, på sin tid föredragande chef för civildepartementet, icke fann den förste ärade talarens skäl för Kungl. Maj:ts förslag så särdeles starka, eftersom han icke gjort något yrkande. Jag skall i alla fall bedja att få litet bemöta herr Ekman och försvara utskottet med hänsyn till den ståndpunkt det ingtagit i denna fråga.

Alla hava ju varit överens — och det tror jag icke herr Ekman jävat — om att vattenfallsstyrelsen sådan den nu är organiserad och sådan den varit organiserad under hela sin tillvaro visat sig kunna åstadkomma ett arbete och nå resultat, som varit synnerligen fördelaktiga och gynnsamma för staten. Nu åberopade herr Ekman upphörligt vattenfallsstyrelsen och vad den föreslagit, men skillnaden mellan statsutskottet och dess reservanter ligger bara i den punkten, huruvida de lekmän som deltaga i behandlingen i styrelsen, skola vara styrelseledamöter, som de hittills varit, eller fullmäktige i likhet med vad fallet är inom järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen. Med hänsyn till föredragandens ställning är det visserligen sant, att enligt utskottets förslag föredraganden icke kallas för ledamot av styrelsen men i de fall han föredrager är hans ställning precis likartad med en föredragandens inom järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen. Han kan icke fatta något beslut där heller, utan endast låta till protokollet anteckna, om han har avvikande mening från det beslut generaldirektören fattar. Enligt föreliggande förslag skulle han också hava tillfälle anteckna en från styrelsens beslut avvikande mening.

Varför man nu över huvud taget håller på att bevara vattenfallsstyrelsen i det skick den hittills haft, är därför, att i det här fallet har verkligen styrelsen i sin nuvarande form uppvuxit organiskt från sin första början. Det var styrelsen för Trollhätte kanal och vattenverk, som från ett enskilt bolag övertog ledningen av Trollhättefallen m. m. Den var organiserad som en vanlig bolagsstyrelse. När det sedan blev fråga om att organisera vattenfallsstyrelsen och de sakkunniga skulle avgiva sitt utlåtande, gjorde de det på det sätt, att de i sitt yttrande framhöllo, »att såsom en ledande grundsats för förvaltningen av statens vattenfall borde uppställas den fordran, att densamma anordnades på ett affärsmässigt, enhetligt och planmässigt sätt, vilket syntes bäst kunna ske genom inrättande av en central

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

styrelse, sammansatt och ordnad på så sätt, att inom densamma komme att representeras såväl erforderlig teknisk sakkunskap, som även i det praktiska livet förvärfvad kännedom om industriens och näringsarnas behov». I enlighet härmed föreslogs, att ledamöterna i styrelsen borde representera den praktiska erfarenhet och sakkunskap, som styrelsen i olika riktningar för en affärsmässig skötsel av verket borde inrymma. I överensstämmelse härmed yttrades också i den kungl. propositionen till 1908 års riksdag, som föranledde beslutet om vattenfallsstyrelsens inrättande, »att styrelsen under den då föreslagna formen genom sin sammansättning komme att erbjuda de bästa garantier för ett lyckligt samarbete med industrien och övriga avnämare av kraft, samt för att affärsmässiga och praktiska hänsyn komme att göra sig gällande vid förvaltningen av ifrågavarande statstillgång».

Nu har ju sedermera tillkommit frågan om det sätt, på vilket det kommersiella och industriella lekmannelementet är företrätt inom de andra styrelserna för de affärsdrivande verken. Fullmäktige hava så att säga förts in i dessa styrelser. En kommitté avlämnade 1917 ett utlåtande, däri en omorganisation av järnvägsstyrelsen föreslogs och där man just fäste uppmärksamheten på att järnvägsstyrelsen borde hava litet mer kontakt med det kommersiella och industriella livet. På grund härav kom man då på den tanken att införa järnvägsfullmäktige, och kommitterade menade, att dessa skulle intaga samma ställning i järnvägsstyrelsen, som i vattenfallsstyrelsen. Kommitterade yttrade i fråga därom: Det är sannolikt, att det skall gå lättare att få lämpliga personer till fullmäktige, om man kan erbjuda dem samma ställning, som intages av styrelseledamöter vid enskilda järnvägar och för övrigt vid all enskild industri i landet, därutinnan att de bliva berättigade och pliktiga att med sin röst bidraga till styrelsens beslut; och man torde kunna antaga, att denna ställning skall visa sig mera lockande för en kraftig och initiativrik man än den blott rådgivande ställningen, låt vara att den åtföljes av rätten att få en skiljaktig mening antecknad i propokollet.

Man hade alltså den uppfattningen, att man borde organisera järnvägsstyrelsen på samma sätt som det nu är ordnat i vattenfallsstyrelsen. Kommittén var enig i detta, och den reservation, som fanns, med avseende på denna fråga, var endast den, att man ansåg, att om man finge ordna på det sättet, kunde man avskaffa järnvägsrådet. Järnvägsrådet blev i alla fall icke avskaffat, och Kungl. Maj:ts proposition gick på en annan linje, än kommitterades förslag. Nu är det, som den föregående talaren påpekat, så, att i utskottet föreligger från affärssynpunkt viss skillnad mellan vattenfallsverket och övriga affärsdrivande verk. Det är så, att i järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen och poststyrelsen går man efter taxor och tariffer, som Kungl. Maj:ts fastställer efter riksdagens hörande. Men beträffande vattenfallsverket är det så, att varje särskilt upplåtande av kraft behandlas individuellt. Det måste så ske, därför att det är så många olika hänsyn att taga, och det naturligtvis då är en viss fördel, om den affärsmässiga synpunkten gör sig gällande i en sådan sak.

Nu gjorde herr Ekman ett nummer av att vattenfallsstyrelsen sagt, att den ville hava sex ledamöter i styrelsen, och att den elektrotekniska insikten och även den sociala insikten borde vara på något sätt representerade. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att det nu bara är fråga om de fyra, och beträffande vad vattenfallsstyrelsen yttrat i avseende därå på ett tidigare stadium får jag säga, att jag icke alls delar vattenfallsstyrelsens uppfattning i den vägen, därför att jag tror, att en sakkunnig man med elektroteknisk insikt, som möjligen skulle hava plats i styrelsen, skulle hava mycket lätt, då man vet att sakkunniga ofta hava olika meningar, att komma i konflikt med de personer, som i verket företräda den elektrotekniska insikten. I det fallet tror jag, att det är lämpligare som man gjort i järnvägsstyrelsen. Antingen har man ansett sig kunna lita på den sakkunnige inom verket och vad han anförd, eller om man ansett sig böra tvivla på vad den sakkunnige kommit med, har man tillsatt extra kommissioner, såsom nu till exempel blivit gjort för frågan om elektrifiering av järnvägen Stockholm—Göteborg, extra kommissioner av verkligt sakkunniga med uppgift att så objektivt som möjligt behandla saken.

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

Vad beträffar representanten för de sociala intressena får jag fästa uppmärksamheten på, att i fråga om de affärsdrivande verken sitter redan en lönenämnd och en bostadsnämnd, som verkligen ha till uppgift att tillvarata dessa intressen. Dessutom finnes ju socialstyrelsen, och enligt den uppfattning, som gjort sig gällande i en fråga, som senare förekommer till behandling i riksdagen, tror jag icke, att man inom statsutskottet, åtminstone icke inom den avdelning jag här äran tillhöra, är så förfärligt begiven på att få in ytterligare representanter för sociala intressen i de affärsdrivande verken, då de kunna tillgodoses på annat och mera lämpligt sätt. För övrigt vill jag säga, att med avseende på de fyra ledamöter, som Kungl. Maj:t har utsett, är han fullkomligt obunden. Han kan taga dem med hänsyn till vilken sakkunskap de än representera, förutsatt att det är sådan sakkunskap, som är lämplig och nyttig för verket.

Ja, det kan sägas rätt mycket i den här vägen. Jag har verkligen tänkt mig, att jag skulle nödgas gå längre in i det här ämnet, än omständigheterna nu ålägga mig. Men jag skall bara lägga till några ord, som beröra saker, vilka herr Ekman anförde. Han sade nämligen, att det, att allt gått bra hittills, icke alls är någon garanti för att det skall gå lika bra för framtiden. Och han lät förstå, att med denna form skulle man hava det så ytterst betryggat, att inga andra intressen finge göra sig gällande än just verkets intressen. Ja, mina herrar, jag har haft förmånen att dels sitta som överrevisor i tre år i statens järnvägar, och jag är alltsedan 1915 revisor i vattenfallsstyrelsen. Jag vill icke därmed antyda, att mitt omdöme bör på något sätt vara avgörande, men jag har varit i tillfälle att komma närmare i beröring med de ärenden vi nu talar om, än fallet är beträffande de flesta ärenden, som man här avgör, och jag kan för min del icke se, att det finnes något direkt fog för att man skulle behöva befara, att icke verkets intressen i framtiden liksom nu skulle kun-

Ang. vatten-
fallsstyrelsens
om-
organisation.
(Forts.)

na tillvaratagas genom de ledamöter, som tillhöra styrelsen och som tillföras styrelsen utifrån. Ser man tillbaka på de gångna åren, så finner man, att under tiden 1906—1908, sedan vattenfallsstyrelsen övertagit Trollhättefallen, inköp gjordes av övriga vattenfall, så att staten fick i sin hand samtliga vattenfall i Göta älv. Detta lyckades så väl, därför att man hade den förmånen att i styrelsen hava en person, som utom det att han var finansär även var skicklig underhandlare och kunde driva underhandlingar till lyckligt resultat. Det är klart, att en sådan sak kan man icke göra, om man bara sitter som fullmäktig och inkallas för att fälla sitt omdöme om en sak, utan det kunna endast personer, som äro styrelseledamöter. Det har även senare förekommit fall, då genom ingripande av styrelseledamöter ett betydande kontrakt blivit avslutat med ett enskilt företag och just genom styrelseledamöternas ingripande och underhandlingar man kommit till betydligt bättre resultat, än verkets representanter eller vederbörande chef tänkt sig; så att nog kan en ändamålsenlig organisation ha sina betydande fördelar. Och vi stå ju nu inför det faktum, att vidare inköp måste göras för statens räkning, och jag kan icke se, att det kan lända staten till skada, om det finnes möjligheter att bedriva underhandlingarna på samma sätt, som tidigare skett.

Vad särskilt beträffar en punkt vid sidan av saken, att man befarar att, genom det sätt varpå vi uppställt vårt yrkande, det skulle vara oklart, om generaldirektören vore ledamot av styrelsen eller icke och skulle tillerkännas ett arvode av 4,000 kronor, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att den paragraf det här gäller, 42 §, har som överskrift »Andra avdelningen. Icke ordinarie befattningshavare», och som generaldirektören är ordinarie befattningshavare, kan han icke falla under denna rubrik.

Jag har för min del i Kungl. Maj:ts förslag och i reservanternas önsksningar icke kunnat se annat än doktrinär schematisering. Därför att järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen och även poststyrelsen äro ordnade på visst sätt — poststyrelsen har dock inga fullmäktige — skall man nu à tout prix ordna vattenfallsstyrelsen på samma sätt, trots det att det visat sig, att under de former sistnämnda styrelse hittills fungerat, allting gått lyckligt och väl!

Med anledning av vad jag yttrat ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber att gent emot vad herr Holmquist anförde få säga, att det förefaller självklart, att frågan, ifall kamrarna stanna i olika beslut, icke kan bli föremål för gemensam votering. Däremot föreligger möjlighet till sammanjämkning, och därest sådan icke kan åstadkommas, innebär ett beslut i överensstämmelse med reservationen, att förslaget fallit för i år. Men vad skulle det betyda ur vattenfallsstyrelsens synpunkt? Jo, att samma styrelse, som hittills fungerat, komme att fortsätta detta år. Och det är precis samma styrelse, såvitt jag förstår, som komme att fungera, om utskottets hemställan bifalles. Däremot skulle väl frågans

fall beklagligtvis medföra, att åtskilliga befattningshavare inom vattenfallsverket icke komme på ordinarie stat, vilket åter skulle bliva händelsen, om beslut kunde av riksdagen fattas i överensstämmelse med vare sig utskottets hemställan eller reservationen. Men ifråga om verkets ledning och vad därmed sammanhänger skulle, såvitt jag kan döma, frågans fall leda till samma påföljd som bifall till utskottets hemställan, då ju utskottet tillstyrkt en anordning, som sammanfaller med det tillstånd, som nu existerar vid vattenfallsverket. Därför vill jag säga, att det förefaller icke vara någon risk alls, om kammaren tager reservationen, och jag ber därför att få yrka bifall till densamma.

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

Herr Lamm yttrade i sina slutord, att det vore självklart, vid den omständigheten att 42 § står under den och den rubriken i stadgan, att nämnda paragraf icke övade inflytande på generaldirektörens ledamotskap i styrelsen. Jag vill däremot säga, att i den skrivelse, som generaldirektören ingivit, det dock visar sig, att generaldirektören själv finner oklart, vad som blir fallet, om utskottets hemställan bifalles.

Jag tillåter mig fortfarande hemställa om bifall till reservationen.

Herr L i n d b l a d, A n d e r s: Jag har på avdelningen varit med om behandlingen av denna fråga och jag får säga, att jag i början var tveksam, huruvida man icke borde i detta fall följa Kungl. Maj:ts förslag. Jag befarade nämligen, att detta annars bleve en organisation, där privata intressen komme att spela en alltför stor roll inom styrelsen. Emellertid måste jag, under diskussionens gång erkänna, att de skäl, som från andra sidan anfördes, voro så pass starka, att jag icke längre kunde vidhålla min övertygelse. Kanske berodde detta delvis därpå, att varken vattenfallsstyrelsen eller Kungl. Maj:t kunnat fatta någon riktigt bestämd ståndpunkt i denna omorganisationsfråga. Då styrelsen varit vacklande och Kungl. Maj:t i sin proposition varit minst lika vacklande, kunde jag icke få fram någon bestämd uppfattning av att omorganisationen ovillkorligen är av behovet påkallad. När alltså icke någon bestämd uppfattning fanns hos vederbörande angående reformens nödvändighet, förefölle det mig över huvud taget, att man hellre borde avstå från genomförande därav, till dess ett verklig behov föreligger. När vi emellertid nu gå att fatta beslut i enlighet med statsutskottets förslag, så vill jag för min del ha uttalat den uppfattningen att denna organisation måhända icke blir långvarig. Det kan hända, att en framtida riksdag finner andra former, som bättre kunna tillfredsställa än de former, som denna gång skulle bli fastslagna och som åtminstone i viss mån skulle avlägsna de farhågor, man nu trots allt hyser. För min del kan jag heller inte se hur en sammanjämkning skulle vara möjlig därest denna kammare fattar beslut i enlighet med Kungl. Maj:t sedan andra kammaren tagit utskottets förslag. En sådan sammanjämkning mellan dessa båda ståndpunkter vet jag knappt huru den skulle komma att se ut, och om den kunde åstadkommas bleve den säkerligen föga tillfredsställande.

Ang. vattenfallsstyrelsens omorganisation.
(Forts.)

För min del kan jag, såsom frågan nu ligger, och med hänsyn till att jag icke kunnat helt låta mig övertygas av de skäl, som anförts för kungl. propositionen, icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Svensson: Jag skall icke vidare yttra mig i denna fråga än endast göra det uttalandet, att jag förutsätter, att den formulering, som givits av utskottet, icke innebär något hinder för Kungl. Maj:t att i instruktionen för vattenfallsstyrelsen tilldela byråcheferna och de föredragande samma ställning som sådana ämbetsmän hava i de verk, där generaldirektören ensam har beslutanderätt, d. v. s. att de få rätt anteckna avvikande meningar och bliva ansvariga i de fall, där det icke skett, samt att de få kallas ledamöter i styrelsen.

Jag har velat göra detta uttalande, för att på denna punkt icke må råda någon som helst oklarhet.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förre propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 7 mom. 3 och § 18 i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels lag om ändrad lydelse av 49 och 165 §§ lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse och dels lag om visst undantag från tillämpningen av 49 § 1 mom. och 165 § 1 mom. sistnämnda lag; samt

nr 43, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående ytterligare anslag för utarbetande av personregistret till riksdagens protokoll för tiden 1809—1866.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Lagförelag rörande samvetsömnas värnpliktiga.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 13 februari 1920 dagtecknad proposition nr 165, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktsjänstgöring.

Lagförslag rörande samvetsömnar värnpliktiga.
(Forts.)

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 241, av friherre *Fleming*,

nr 242, av herr *Karl August Nilson* med instämmande av herrar *Vindahl, Modig, Olaus Pettersson* och *S. Malkolm Pettersson*, och

nr 244, av herrar *Sandegård* och *Sigfrid Hansson*, samt

inom andra kammaren:

nr 344, av herrar *Hamrin* och *Leander*,

nr 348, av herrar *Werner* och *Hansson* i Rättvik,

nr 349, av herr *Bäckman*, och

nr 350, av herrar *Bergström* i Bäckland, *Jansson* i Edsbäcken, *Mossberg, Igel, Nilsson* i Vibberbo och *Andersson* i Milsmaden med instämmande av herr *Janson* i Kungsör.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande av angivna grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga en lag i ämnet, så lydande som utlåtandet visade;

B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna nr 241, 242 och 244 i första kammaren samt nr 344, 348, 349 och 350 i andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr von Sydow: I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa: att lagförslaget föredrages paragrafsvis med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist; att vid denna paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt att sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden i punkterna A och B föredrages.

Vad herr von Sydow sålunda hemställt bifölls.

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Det av utskottet tillstyrkta lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydte sålunda:

Värnpliktig, som hyser allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring i den ordning, gällande värnpliktslag förutsätter, må,

a) därest hans samvetsbetänkligheter avse tjänstgöring med vapen, fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, samt

b) därest samvetsbetänkligheterna avse varje tjänstgöring vid krigsmakten, i stället för honom åliggande värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete för statens räkning.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Alfred Petré*n, *Linder*, *Carlsson* i Frosterud och *Johansson* i Vittinge, i enlighet med motionsvis framställt yrkande, ansett, att orden »på religiös övertygelse grundade» bort ur den nu föredragna paragrafen utgå.

Herr Petré

n, Alfred: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet, då jag är reservant vid ett par punkter i det av utskottet förordade lagförslaget. Innan jag går att närmare redogöra för skälen till min från utskottet avvikande ståndpunkt beträffande § 1, kan jag icke underlåta att giva uttryck åt den tacksamhet, som jag och säkert många med mig känna gentemot den avgångne krigsministern, för att han igångsatt utredning angående en särskild lagstiftning rörande värnpliktiga vilka hysa samvetsbetänkligheter mot militär tjänstgöring, trots det att första kammaren hittills uttalat sig mot en sådan utredning vid alla de tillfällen, då denna fråga på grund av i ärendet väckta motioner debatterats.

Det kan nu vara av intresse att konstatera, att resultatet av denna utredning har ådagalagt, att de utvägar, vilka av motståndarna till en särskild lagstiftning på detta område vid de tillfällen, då man här debatterat frågan, rekommenderats för denna frågas lösning, såsom benådningssvågen, den s. k. psykiatriska vägen m. fl. utvägar, visat sig icke vara framkomliga, utan att för frågans lösning kräves en särskild lag, som lämnar medgivande för personer, som hysa samvetsbetänkligheter mot militär tjänstgöring, att få fullgöra värnplikten på annat sätt än den eljest föreskrivna. Emellertid inskränkte sig det förslag, som framlades av majoriteten av de för frågans utredande tillkallade sakkunniga, till att värnpliktstjänstgöringen dock under alla förhållanden skulle fullgöras inom försvarsverkets ram. Detta skulle emellertid innebära, att den, vilkens samvetsbetänkligheter beträffande militär tjänstgöring inskränkte sig till att han ansåg det vara orätt att fullgöra den egentliga vapentjänsten, men vilkens samvete icke hindrade honom att utföra annat arbete inom truppförbandet, såsom på sjukhusen, på expeditionerna eller såsom hand-

räkning o. s. v. den skulle slippa att komma i fängelse, medan den, som av sitt samvete förbjödes att utföra något som helst arbete inom försvarsväsendets ram, alltså skulle dömas till fängelse. Det vill med andra ord säga, att enligt de sakkunnigas förslag komme den, som hade de strängaste samvetsbetänkligheterna, den mest fanatiska, i fråga om vilken det vore minst utsikt att hans uppfattning skulle kunna påverkas genom fängelsestraff att fortfarande, liksom hittills, dömas till straff för sin fanatism och kastas i fängelse, huru oförtvivilig medborgare han i övrigt än visat sig vara.

Det var med verklig tillfredsställelse, som jag fann, att Kungl. Maj:t i sitt förslag icke nöjt sig med en så dålig lösning som den av de sakkunnigas majoritet föreslagna, vilkas förslag egentligen icke innebure någon lösning alls, då det föga ändring gjorde i hittills rådande ordning. Sedan år 1902 finnes ju ett cirkulär alltså gällande, enligt vilket truppförbandscheferna bemyndigats förordna, att värnpliktig, som vägrade att fullgöra vapentjänst, i stället skulle få användas till annan lämplig tjänstgöring inom truppförbandet, därest övertygande skäl föreläge för antagandet, att hans vägran att fullgöra militärtjänst föranletts av allvarliga samvetsbetänkligheter mot vapentjänsten. Departementschefen har också kunnat påvisa, huru som, de sakkunnigas egen utredning rörande fall av värnpliktsvägran på grund av samvetsbetänkligheter givit vid handen, att många av de personer som blivit dömda härför under åren 1902—1917, enligt den lagstiftning, som de sakkunniga föreslagit, alltså skulle ha blivit dömda. Över huvud taget hade flertalet av de ådömda straffen i fråga med den lagstiftning, som föreslagits av de sakkunnigas majoritet, alltså icke kunnat undvikas. Av utredningen framgick nämligen, att de 85 värnpliktsvägrare, som av krigsrätt blivit dömda under åren 1902—1917, d. v. s. sedan cirkuläret utfärdades, endast 26, således endast det mindre antalet, nekat att öva sig i vapnets bruk, under det att 59 vägrat att även bära uniform eller fullgöra arbete över huvud taget för krigsmaktens räkning. Dessa 59, eller större delen av värnpliktsvägrarna, och just de, som tillhöra kategorien av de mest samvetsömna, skulle alltså enligt de sakkunnigas förslag alltså bli dömda. Därmed hade emellertid, såsom chefen för lantförsvarsdepartementet framhållit, det viktiga humanitära syfte, som avsetts med lagstiftningen, icke uppnåtts. Och därför har Kungl. Maj:t följt icke majoriteten av de sakkunniga, utan de två reservanterna bland de sakkunniga och, liksom dessa, i sitt förslag upptagit sådana bestämmelser, som medgiva, att de värnpliktsvägrare, vilka på grund av verkliga samvetsbetänkligheter vägra att fullgöra varje slag av militär tjänst, i stället för dem åliggande tjänstgöring inom försvarsväsendets ram, få utföra rent *civilt arbete* för statens räkning.

Detta är en princip, som även upptagits i den danska lagstiftningen på detta område, och för en sådan princip har utskottet också enhälligt uttalat sig. Det finnes nämligen ingen reservant som yrkat på en inskränkning uti tillämpningsområdet för den av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet förordade lagstiftningen i fråga. Däremot har jag, jämte några andra ledamöter

Lagförslag rörande samvetsömna värnpliktiga.
(Forts.)

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

av utskottet, reserverat oss till förmån för en sådan formulering av första paragrafen, att langen skulle få ett vidsträcktare tillämpningsområde än det av utskottet förordade såtillvida, att i första paragrafen skulle utgå orden »på religiös övertygelse grundade», och paragrafen således icke skulle vara inskränkt till sådana samvetsbetänkligheter, som äro grundade på religiös övertygelse. Jag kan nämligen icke finna det riktigt, att lagen icke skulle vara tillämplig på sådana personer, som hysa allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring utan att desamma äro grundade på religiös övertygelse. Om också erfarenheten visat att det stora flertalet av dem, som hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, äro religiösa fantaster, så har dock enligt vad jag inhämtat, i åtskilliga fall förekommit, att personer, som icke alls tillhöra de speciellt religiösa kategori, hellre tagit fängelsestraff, än de fullgjort sin värnplikt. I dessa fall borde samvetsbetänkligheterna mot värnpliktstjänstgöring mycket ofta ha sitt ursprung i studiet av Tolstoys skrifter, i det att vederbörande rönt ett så starkt intryck av dennes profetiska lära, att man icke skall motstå det onda med våld att han kommit till den uppfattningen, att det under alla förhållanden vore omoraliskt att mörda en medmänniska. Det synes mig verkligen vara en orättvisa, att endast sådana värnpliktvägrare, som fått sina samvetsbetänkligheter genom studiet av biblen och genom tolkningen av ett bibelord, skulle tillåtas att i stället för militär tjänstgöring utföra civilt arbete, men att detta skulle förmenas dem, vilkas samvetsbetänkligheter i fråga uppkommit under inflytandet av den höga sedelära, som av en senare tidens samhällsfilosof predikats. Efter mitt förmenande bör denna lag vara tillämplig på alla, som av *etiska* motiv vägra fullgöra värnpliktstjänstgöringen.

I sin motivering ansluter sig också utskottet i själva verket till denna princip, då utskottet säger: »Utskottet vill icke förneka, att fall av samvetsbetänkligheter av denna senare art (d. v. s. etiska, sociala, o. s. v.) kunna inträffa, där statens efterlåtenhet med avseende på utkrävandet av medborgarens skyldighet enligt värnpliktslagen kunde vara lika väl motiverat som då samvetsbetänkligheterna grunda sig på religiös övertygelse.» Tydligtvis har man med denna för oss reservanter mycket sympatiska motivering hoppats kunna åstadkomma, att vi, som i utskottet yrkat på att orden »på religiös övertygelse grundade» skulle utgå, skulle anse oss kunna avstå från reservation vid denna punkt. Jag har emellertid icke kunnat göra detta redan av det skälet, att det icke finnes någon som helst garanti för att inskrivningsrevisionerna, som ha att pröva, om allvarliga samvetsbetänkligheter föreligga, skola giva en lika vid tolkning av denna paragraf som den utskottet uttalar sig för. Jag finner för övrigt så mycket mindre skäl föreligga att i denna paragraf inskriva orden »på religiös övertygelse grundade», som dessa ord icke återfinnas i det nu gällande cir-

kulär, om vilket jag nyss nämnde, utan däri talas om allvarliga samvetsbetänkligheter utan någon inskränkning. Strängt taget innebär Kungl. Maj:ts och utskottets förslag alltså en inskränkning av tillämplighetsområdet, i vad det avser den grupp, som innefattas i cirkuläret, omfattande de personer, som ha samvetsbetänkligheter allenast mot själva vapentjänsten. Nu anför utskottet visserligen såsom skäl för sin ståndpunkt bland annat, att detta cirkulär av vederbörande alltid tillämpas så, att samvetsbetänkligheterna borde vara av religiös art, för att det skulle bli befrielse från vapentjänsten. Detta skäl har emellertid ingen betydelse för mig, då jag anser en sådan tillämpning av cirkuläret, till vilken dess ordalydelse icke giver någon som helst anledning, vara orättvis. Ett annat skäl, som utskottet anför såsom stöd för sin ståndpunkt är, att de värnpliktsvägrare, som underkastat sig upprepade bestraffningar, uteslutande torde vara att söka bland dem, som ledas av religiös övertygelse. Detta uttalande är, enligt vad jag inhämtat, dock icke fullt riktigt. Det gäller naturligtvis om de flesta, men enligt vad det sagts mig, hava åtminstone två ungsocialister upprepade gånger straffats för värnpliktsvägran, därav den ene icke mindre än fyra gånger.

Det av utskottet till stöd för dess uppfattning anförda skäl, som utskottet synbarligen tillmäter största vikten och vilket utan tvivel även är det mest vägande, är att med den utvidgning av första paragrafens tillämpningsområde, som jag föreslagit, det skulle bliva stora svårigheter att mäta och pröva allvaret av de påstådda samvetsbetänkligheterna. »De äro», säger utskottet, »svåra nog, då det gäller betänkligheter av religiös art. Men de äro givetvis ofantligt mycket större beträffande betänkligheter av annan art. Utskottet anser att genom utvidgning av lagens tillämplighetsområde till sådana betänkligheter, fältet skulle lämnas öppet för så mycken simulation och godtycke att det ej kan tillråda en sådan utvidgning.» Den farhåga, åt vilken utskottet här givit uttryck, hade utan tvivel varit fullt befogad, därest den tjänstgöring, som för dessa samvetsömme värnpliktsvägrare skall ersätta värnpliktstjänsten, icke bleve längre än denna. Ett ganska säkert korrektiv mot simulation torde man emellertid hava just i den förlängda tjänstgöringstiden, ty det torde icke vara att befara, att personer föredraga att i stället för att fullgöra värnplikten utföra civilt arbete under en tid, som är vida längre än den tid värnplikts-tjänstgöringen varar, därest de icke hava allvarliga betänkligheter mot militär tjänstgöring. Blir blott tjänstgöringstiden för samvetsömme värnpliktsvägrare längre än själva värnpliktstiden — och om nödvändigheten därav är jag fullkomligt ense med utskottet — så tror jag icke det skall medföra någon olägenhet, att man gör den ändring i det av utskottet förordade förslaget, att orden »på religiös övertygelse grundade» utgå, och det är övertygelsen härom,

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.

(Forts.)

som gör att jag nu, herr talman, ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr von Sydow: Herr talman, mina herrar! Frågan om hur man skall behandla värnpliktiga, som av samvetsbetänkligheter anse sig förhindrade att fullgöra sin värnplikt, är av mycket ömtålig och svårlöst natur och har varit föremål för vidlyftiga undersökningar, såsom den siste ärade talaren också antydde. Den principiella ståndpunkten måste enligt min mening vara den, att när staten ålägger de enskilda medborgarna vissa förpliktelser till staten, vare sig av ekonomisk eller personlig natur, bör det också vara staten, som fastställer gränserna för dessa förpliktelserns omfång, och de måste fullgöras, vare sig den enskilde medborgaren tycker, att staten därvidlag har rätt eller orätt.

I fall man nu står alldeles strängt på den ståndpunkten, skulle man icke medgiva någon befrielse för de värnpliktiga i detta fall. Men det kan enligt min uppfattning icke nekas, att det finnes vissa undantagsförhållanden, då man bör medgiva avvikelser från principen. Det finnes, efter vad erfarenheten visat, värnpliktiga, som anse sig begå en syndig handling, ifall de fullgöra någon militär tjänstgöring, många ifall de ikläda sig uniform. Så underligt det än kan låta, hava de den övertygelsen, att det i Guds ord är förbjudet att göra krigstjänst, och de resonera som så, att man bör mera lyda Gud än människor, de underkasta sig hellre upprepade bestraffningar än handla mot sitt samvetes bud. I sådana fall synes det mig, att man bör medgiva undantag från ovannämnda grundsats och tillåta dem att i stället för militär tjänstgöring utföra något civilt arbete för statens räkning. Men jag måste för min del säga, att jag vill icke medgiva sådana undantag annat än i de fall, då verklig samvetsnöd föreligger såsom ett motiv för den värnpliktige att vilja undandraga sig krigstjänstgöring.

Nu har den siste ärade talaren opponerat sig mot att i utskottets förslag man har gjort till villkor för undantaget, att samvetsbetänkligheterna skola vara grundade på religiös övertygelse. Han vill taga bort dessa ord »på religiös övertygelse grundade». Jag får säga, att jag har ganska svårt att i verkligheten tänka mig samvetsbetänkligheter, som icke äro grundade på religiös övertygelse. Herr Petrén anförde, att det förekommit fall, då en person, som studerat Tolstoys skrifter, därigenom kommit till övertygelsen, att det är orätt att bära vapen, och därför vägrat att göra krigstjänst. Men så vitt jag vet och känner Tolstoys åsikter, stå de på kristlig grund och de betänkligheter, som äro grundade på dem, måste således anses vara på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter. Däremot kan jag på inga villkor vara med om att personer, som äro anhängare av ett filosofiskt system eller tillhöra något politiskt parti av den anledningen skulle befrias från militärtjänstgöring. Detta vore att lämna fältet öppet för den individuella motpänstigheten. Det vore att göra värnpliktens fullgörande i större eller mindre grad beroende av godtycke. Man behövde endast inskriva sig i en förening eller ett

parti, som på sitt program upptagit, att det vore orätt att bära vapen för att befrias från vapenövningar. Och kunde man på det sättet undandraga sig krigstjänstgöring, vore det en allvarlig fara för värnpliktens upprätthållande.

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.

(Forts.)

Nu har herr Petrén sagt, att om den civila tjänstgöringen är längre än krigstjänstgöringen, det icke är någon fara för att personer skola undandraga sig krigstjänstgöring och i stället fullgöra civil tjänstgöring, därest de icke hysa allvarliga samvetsbetänkligheter mot krigstjänstgöring. Detta kan synas riktigt, men man får taga hänsyn till åtskilliga omständigheter därvidlag. För det första skulle enligt detta förslag de, som bliva befriade från militärtjänsten, även under krig slippa rycka ut i fält, medan deras jämnåriga skulle vara tvungna att utsätta liv och lemmar för den stora risk och underkasta sig de strapatser och lidanden, som äro oundvikliga i krig. De från militärtjänst befriade skulle under krig få vara hemma och användas i arbete på någon järnväg eller sådant. Detta är naturligtvis, i fall krigsfara föreligger, en så utomordentlig fördel, att man mycket väl kan befara, att en stor mängd bara av räddhåga och ovilja att tjäna fäderneslandet skulle förebära samvetsbetänkligheter.

Vad beträffar tjänstgöringen i fredsvid, då krigsfara ej hotar, ber jag att få framhålla, att den civila tjänstgöringen skulle få fullgöras i ett sammanhang, medan vapenövningarna fullgöras i flera repriser. Detta senare anses av de värnpliktiga vara ytterst betungande, och det visar sig av erfarenheten, att de hellre underkasta sig en längre tjänstgöring i ett sträck än en kortare i flera repriser. Därför kan det icke ligga något tillräckligt korrektiv i bestämmelsen, att den civila tjänstgöringen skall vara något längre än den militära. För övrigt är tidsökningen ganska kort, 25 procent om de värnpliktiga fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk, och eljest 50 procent. I Danmark, det enda land där jämförlig lagstiftning blivit införd, är tjänstetiden utsträckt med 200 respektive 300 procent.

Jag ber att i övrigt få instämma i vad herr Petrén yttrade om att det är glädjande, att denna lagstiftning nu synes komma till stånd, och att den fyller ett verkligt behov. Jag är således principiell anhängare av lagstiftningen, men kan icke vara med om herr Petréns ändringsförslag, och tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundberg: När man läser de sakkunnigas betänkande i detta ärende blir man icke glad. Även departementschefen anser, att förslaget icke innebär en tillfredsställande lösning av frågan. Det förefaller, som om de sakkunniga hade lärt mycket litet av världskriget. Detta är så mycket märkvärdigare, som de flesta andra hava gjort det. Till och med vissa präster ha nu efteråt fått en helt annan syn på krig och värnplikt, så att de till och med nu anse värnplikten vara oförenlig med kravet på samvetsfrihet. De sakkunniga lika väl som åtskilliga av dem, som yttrat sig över förslaget, anse, att betänkligheterna mot militär tjänst skulle vittna om ett irrande, oupplyst

Lagförslag rörande samvetsömman värnpliktiga.
(Forts.)

samvete, under det att ett normalt samvete skulle mycket väl kunna vara med om allt vad till krigsväsendet hör. Jag måste protestera mot en sådan uppfattning. Tvärtom förhåller det sig utan tvivel så, att ett upplyst samvete reagerar mot militärväsendet. Att dessa sakkunniga äro så måna om att åberopa sig på kyrkans män, det finner jag också egendomligt. Kyrkan har såsom religiös institution i sitt förhållande till kriget gjort fullständig bankrutt. Det var med djupt vemod man under krigets första skede, så länge man var säker om centralmakternas seger och hungern ännu icke på allvar kommit, läste in- och utländska teologers uttalanden om hur kriget just från kristlig och moralisk ståndpunkt kunde väl försvaras. I sin iver fann man upp den ena sofismen efter den andra. Det har sagts från mer än ett håll, att kyrkan på detta sätt blivit krigets inpiskare, därför att den väntade samma återtjänst tillbaka. Kanske låg i det påståendet en fruktansvärd sanning. Under sådana omständigheter kan jag icke tillmäta de uttalanden, som gjorts från kyrkans män, något större värde.

För övrigt har jag också haft förmånen att känna några värnpliktsvägrare. De ha varit intelligenta, dugliga och praktiga medborgare. Någon andlig defekthet har icke förekommit, men väl har jag lagt märke till att det funnits hos dem en tidigt utvecklad förmåga av självständigt tänkande och stark viljekraft, båda mycket värdefulla egenskaper. Att bestraffa sådana unga män, ifall deras samvetsbetänkligheter icke skulle vara religiöst betonade, som de visst icke i alla fall äro, finner jag fullständigt upprörande.

Det föreliggande förslaget innebär som sagt ingen verklig lösning, varför frågan troligen kommer igen, långt innan de fem åren gått, och jag finner därför det föreslagna femårsprovisoriet vara tämligen meningslöst.

På ett par punkter innebär förslaget ett litet framsteg, på andra en tillbakagång. Såsom en försämring måste jag liksom den förste ärade talaren anse den trängre begränsning samvetsbetänkligheterna fått. I det avseendet föreligga emellertid flera reservationer, och jag skall be att få sluta mig till dem samt sålunda, herr talman, att på de skäl som äro anförda av den förste talaren och som jag icke vill upprepa, yrka bifall till § 1 med den ändring, som är föreslagen av herrar Sigfrid Hansson, Alfred Petré, m. fl.

Herr von Koch: Herr talman! Den fråga, som nu debatteras, har flera gånger varit uppe till debatt i denna kammare, och jag vill erinra, att det är två personer, som framför andra hava yrkat på ändring i föreliggande förhållanden, nämligen förutvarande ledamoten av kammaren herr Hallberg och herr Petré. Jag är för min del liksom andra talare glad över att nu få en lösning av frågan, och jag har mycket svårt att tro, att den siste ärade talaren har rätt, då han säger, att frågan icke är löst härmed, utan att man snart skall komma med andra förslag till ordnande av frågan. Det är ju i viss mån en liten fråga — den rör sig om få personer — men i annat avseende är det en stor fråga, ty det gäller här personer med djupt grundade samvetsbetänkligheter mot värnplikten, som staten icke bör

tvunga att fullgöra denna skyldighet. Emellertid vill jag liksom utskottets vice ordförande framhålla, att det också är en ganska svåröfäst fråga, ty man bör icke införa sådan undantagsbestämmelser, att orättvisa gentemot andra skapas och att samvetsslösa personer kunna använda dessa undantagsbestämmelser för att slippa från sina skyldigheter. Jag har därför mycket svårt att kunna följa de talare och de reservanter — jag syftar icke på herr Petré — som intagit den ståndpunkten, att man skall göra det *lättare* för dem, som icke vilja deltaga i värnplikten, än för det stora flertalet, som ju staten tvingar att deltaga i värnpliktsövningarna. Det måste nämligen ihågkommas, såsom vice ordföranden i utskottet antydde, att det är vissa fördelar, som dessa, som slippa från värnpliktsövningarna, verkligen erhålla genom att få utföra civilt arbete. Ja, det är icke allenast den fördel han antydde, att de icke behöva utsätta livet för fara vid kommande krig, utan framför allt den, att det är fördelaktigare för dem, såsom förslaget är lagt, att få fullgöra sina värnpliktsövningar i ett sammanhang, på en gång. Vilken praktisk roll detta spelar för de värnpliktiga, vill jag exemplifiera genom att visa på den erfarenhet, som vunnits genom 1901 års härordning. I den stadgas såsom bekant, att för rytteriet skall tjänstgöringstiden vara 50 procent längre än för fotfolket, och det förutsattes, att det skulle vara många, som skulle sky denna tjänstgöring vid rytteriet, därför att tjänstgöringstiden var längre. Men det har i det fallet visat sig raka motsatsen. Man har funnit, att de värnpliktiga haft förkärlek för att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring vid rytteriet, och förklaringen till detta är dels det förhållandet, att man där slipper repetitionsövningarna med därav föranledda avbrott i ens arbetsanställning, och dels att tjänstgöringen där är mindre ansträngande, än vid fotfolket där det förekommer långa marscher med packning, vilka äro synnerligen krävande.

Lagförslag rörande samvetsslösa värnpliktiga.
(Forts.)

Jag tror därför, att det är väsentliga fördelar man här bjuder de värnpliktiga, som icke komma att tjänstgöra på vanligt sätt utan deltaga i civilt arbete. Och skulle man fastslå ungefär samma tid eller en relativt ringa ökning i arbetstiden, är jag rädd, att det skulle vara ett stort antal personer, som skulle anlita denna speciella väg för att undslippa militärtjänstgöringen, och detta skulle innebära en uppenbar orättvisa mot de övriga, som kanske under starka betänkligheter dock varit nog pliktrogna att fullgöra sina militärövningar. Det gäller enligt min tanke att ordna saken så, att endast de, som äro besjälade av sådana tvingande samvetsskäl mot krigstjänstgöringen, att de vilja *offra* något för att undgå denna tjänstgöring — att endast dessa skola befrias från denna tjänstgöring. Därför bör tiden för det arbete, som skall åläggas dem, vara väsentligt längre än den, som gäller för övriga värnpliktiga, och det bör noga prövas, om det föreligger verkliga samvetsskäl för deras begäran att bliva frikallade. För att i lagstiftningen erhålla ett fullt klart och tydligt uttryck härför har jag ansett, att man bör använda det uttryck, som finnes i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, nämligen att endast sådana värnpliktiga, som hava »på religiös övertygelse grundade» allvarliga samvetsbetänkligheter skola få fullgöra sin värnplikts-tjänstgöring på annat sätt. Jag tror, att det skulle vara oriktigt, om

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

man skulle befria sådana från militärtjänstgöring, som endast hava en mindre grundad stämning och uppfattning i nämnda riktning. Nej, deras ovilja måste bottna i en djup övertygelse, för vilken det kan anföras åtminstone för individen själv bindande skäl. Det skulle enligt denna uppfattning icke vara nog att hysa motvilja mot militärtjänsten och icke heller nog att anförda vissa sociala eller individuella skäl, utan det skulle krävas verkligen grundade, tvingande skäl, som bottnade ytterst i religiös övertygelse. Men, såsom utskottet mycket tydligt framhållit, man får icke begränsa uttrycket »religiös övertygelse» endast till kristen och biblisk uppfattning, utan »religiös övertygelse» bör fattas i mycket vidsträckt bemärkelse, såsom framgår av utskottets motivering. Jag tror, att det är sant, att de flesta, som av s. k. etiska samvetsbetänkligheter icke vilja deltaga i värnpliktsövningarna, skulle kunna inrymmas under undantaget, såsom utskottets förslag blivit lagt. Jag har svårt att förstå, att man för närvarande skulle kunna gå längre. Och jag ber att få erinra, att i det enda land i världen, där såvitt jag vet man försökt sig på en sådan här lagstiftning, nämligen i Danmark, där fordras deltagande i civilt arbete två å tre gånger så länge som i värnplikten i övrigt.

Här har i en reservation uttalats, att det skulle innebära ett straff för dem, som ville befrias från militärtjänstgöring, att de skulle åläggas längre arbetstid än värnpliktiga i allmänhet, men jag tror, att om man vill vara rättvis och gå till sakens grund skall man finna, att det är en förmån man giver dessa personer, som det nu är fråga om, och jag tror också, att det kommer att uppfattas så av dem.

Av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr V i n d a h l: Det synes vara delade uppfattningar rörande den saken, huruvida de samvetsömma, som vägra göra krigstjänst, skola få fullgöra sin värnpliktstjänstgöring i civilt arbete under betydligt längre tid än de övriga. Det har höjts röster, bland andra från herr Nilson, Karl August, i inlämnade motioner, vari det framförts andra synpunkter och att något skäl därtill icke föreligger. Herr Nilson påpekar och framhåller i sin motion, att det icke kan vara riktigt, att en person, som icke på något sätt förbrutit sig mot samhället, pålägges särskilt straff, därför att han följer sitt samvetes bud och vägrar att göra vapentjänst.

Utskottet har motiverat sin framställning med flera olika skäl. Det första är den lindrigare tjänstgöring, som förekommer under det civila arbetet. Jag undrar, om det verkligen kan påstås, att det är ett lindrigare arbete, som kommer att åläggas under det civila arbetet. Det är ju ännu icke utrett, vilket arbetet som skall utföras, och följaktligen är det för tidigt att yttra sig om huruvida det är lindrigare att fullgöra civilt arbete.

Det är för övrigt en farlig ståndpunkt man intager, när man påstår, att det civila arbetet är mycket lindrigare än värnpliktsarbetet. Det gör sig gällande bland ungdomen, mycket ofta, en stor rädsla för fullgörande av värnplikten. Skulle man nu understryka det och säga, att arbetet är så mödosamt, är det uppenbart, att man kommer in på

felaktig väg och ökar den skräck för fullgörande av värnplikten, som hos många redan finnes.

Det andra skälet, som anförts, är, att man får fullgöra värnplikten på en gång, och det skulle vara en så utomordentlig fördel. I fråga om den saken har departementschefen, så vitt jag kan förstå, en helt och hållet annan uppfattning. Han räknar det icke såsom en fördel för de värnpliktige att få fullgöra värnplikten på en gång, utan han beräknar, att staten skall hava en fördel av det. Han säger i sin framställning, »att en uppdelning av tjänstgöringen på olika tjänstgöringsomgångar i förevarande fall icke är påkallad av något statens intresse; tvärtom torde det vara för staten förmånligare, att *ifrågavarande tjänstgöring fullgöres i en följd*, bland annat på den grund, att den största möjliga valuta kan dragas av den värnpliktiges arbetsskicklighet, därest han en längre tid i följd får utöva det arbete, vari han blivit inlärd. Den omständigheten, att den värnpliktige härigenom skulle komma i åtnjutande av en oförtjänt förmån i jämförelse med dem av hans kamrater, vilka fullgöra värnplikten i vanlig ordning, synes mig icke utgöra tillräcklig anledning att ordna tjänstgöringen på ett för staten mindre fördelaktigt sätt, men väl bör härtill tagas behörig hänsyn vid utmätandet av tjänstgöringstidens längd». Således kan man icke säga, att det av utskottet åberopade andra skälet varit vägande åtminstone för departementschefen, då han föreslagit, att värnpliktstjänstgöringen skulle fullgöras på en gång, i stället för i flera omgångar.

Ett annat och kanske det mest bärande skälet är simulationen och att den skulle försaka stora svårigheter. Men ser man efter, huru det skall förfaras, då en värnpliktig anmäler sig och säger, att han hyser samvetsbetänkligheter. Det är icke nog, att han inställer sig för inskrivningsrevisionen och säger det själv, utan han skall skaffa intyg och bevis på att han verkligen har samvetsbetänkligheter. Han kan således icke prata sig till frikallelse, utan det skall vara kända redbara och aktade män, som skola avgiva ett intyg därom, och då förefaller det mig vara egendomligt, om man skulle kunna göra gällande, att det vore så lätt att utverka frikallelse genom simulation att man därför måste utsträcka den civila tjänstgöringen. Jag kan således icke finna heller detta skäl övertygande, utan jag måste ställa mig på den uppfattning, som fått sitt uttryck i herr Nilsons motion, att tjänstgöringen för de samvetsömma icke bör vara längre än för de övriga. Om man förut har ansett, att det vore ett brott att vägra fullgöra sin värnplikt, har man åtminstone nu kommit så långt, att det icke längre anses vara ett brott, och då bör det icke heller straffas. Det synes mig därför vara riktigt att giva de samvetsömma den rätten, att få fullgöra sin värnplikt civilt, under lika lång tid, som motsvarar den militära tjänstgöringen.

Jag skall för närvarande nöja mig med att anföra detta vid 1 §, men när vi komma till 3 §, skall jag be att ånyo få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag hade icke tänkt taga till

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Lagförslag rörande samvetsömma särnplikliga.
(Forts.)

orda i denna fråga, men när en talare tog sig anledning av densamma att göra ett utfall mot kyrkan, anser jag mig icke kunna vara tyst. Den ärade talaren sade, att kyrkan har tagit parti för kriget, och att den hade gjort bankrutt. Jag kan icke underlåta att inlägga en bestämd protest mot dylika uttalanden. Jag vet ju, att de förekomma då och då i pressen, men när de uttalas i den svenska riksdagen, få de icke stå oemotsagda. Vad menar den ärade talaren med kyrkan? Menar han prästerskapet, eller menar han församlingen, eller menar han den kyrkliga styrelsen? Han har icke på något sätt preciserat, vad han vill inlägga i begreppet kyrkan. Men vare sig han tänker på prästerskapet, kyrkstyrelsen eller församlingen, så tror jag, att han skall få mycket svårt att bevisa, att vår svenska kyrka tagit parti för kriget, vare sig i dess början eller i dess fortsättning. Vål kan det hända, att någon enstaka prästman har låtit undfalla sig något yttrande, som skulle kunna tolkas därhän, men att generalisera detta och på grundvalen därav uttala en allmän dom över kyrkan och nästan lägga hela skulden på henne för kriget är dock för mycket. Jag kan icke såsom representant för kyrkan underlåta att inlägga min allvarliga protest mot detta.

Då jag nu i allt fall har ordet, vill jag även något litet tala om själva saken. För min del är jag övertygad, att det är och kommer att i praktiken bliva ganska likgiltigt, om det i § 1 kommer att stå »allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter» eller om det står endast »allvarliga samvetsbetänkligheter», ty som man ser av utskottets motivering, ämnar man giva åt ordet religiös en så vidsträckt tolkning, att samvetsbetänkligheterna kunna hänföras till det religiösa området, även om de icke bottna i någon viss bestämd kristen religiös uppfattning. Om någon verklig skillnad skulle ha gjort sig gällande, hade det bort i paragrafen stå: på »kristlig» övertygelse grundade samvetsbetänkligheter. Jag vill emellertid icke göra något ändringsyrkande ej heller uttala något klander av den formulering som skett, men det förefaller mig dock som om tolkningen av begreppet religiös vore i lagutskottets utlåtande något grumlig. Då man talar om »religiös», i en svensk lag, synes man mig böra ha rätt att hänföra detta endast till den religion och de former av densamma, som äro av svenska staten erkända. Jag ber i varje fall, herr talman, att få ansluta mig till dem, som yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petré, Alfred: Herr greve och talman! Endast ett par ord med anledning av herr vice ordförandens anförande! Herr vice ordföranden sade, att han hade svårt att tänka sig samvetsbetänkligheter mot militärtjänstgöringen, utan att de vore religiöst grundade. Och såsom närmare förklaring till detta sitt uttalande nämnde han, att enligt hans förmenande man mycket väl kunde anse att den som fått samvetsbetänkligheter mot militärtjänstgöring på grund av studium av Tolstoys skrifter, hade dessa samvetsbetänkligheter religiöst grundade. Ja, är det så, att man vill sätta likhetstecken mellan begreppen religiös och etisk, skulle jag för min

del också vara tillfreds med utskottets formulering av § 1, men jag tror, att vi alla kunna vara ense om, att det visst icke är den allmänna uppfattningen. Inom utskottet framhölls det av mer än en talare, att med religiös kunde man endast beteckna en sådan uppfattning, som grundade sig på bibeln. Och vi hörde nyss den siste ärade talare framhålla, att han icke kunde gilla den uppfattning, som vice ordföranden härvidlag anfört och som kommit till uttryck uti utskottsbetänkandet, utan han ville åt begreppet religiös giva en snävare tolkning, än vad utskottet i sin motivering givit uttryck åt. Vid sådant förhållande anser jag, att det är i sak en bestämd skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas förslag.

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Nu anförde vice ordföranden såsom skäl mot reservanternas ståndpunkt, att om man uteslöte orden »på religiös övertygelse grundade», så skulle man lämna fältet fritt: då bleve det för mängen i realiteten en rent frivillig sak, om en person fullgjorde sin värnplikt eller icke. Jag kan likväl icke förstå det talet, ty det är ju dock icke tillräckligt, att en värnpliktig vid inskrivningen säger sig hava samvetsbetänkligheter mot militärtjänsten, utan skall en sådan uppgift närmare prövas av en inskrivningsrevision, som givetvis måste kräva, att uppgiften bestyrkes med tillräckliga skäl. Av en talare på Örebro länsbanken har det redan framhållits, att det måste vara tillräckliga vitsord för att en persons uppgift om samvetsbetänkligheter också skall anses riktig.

Det har av ett par talare hänvisats till den lagstiftning på detta område man i Danmark år 1917 antog. Innan jag slutar, vill jag därför begagna tillfället att upplysa kammaren om, att i denna danska lag, som nu varit gällande i över två år, har man icke gjort den begränsning, som utskottet här föreslår. I den finnes nämligen icke uttrycket »på religiös övertygelse grundade», utan enligt den danska lagen kunna »de värnpliktige, för vilka militärtjänstgöringen enligt föreliggande upplysningar är oförenlig med deras samveten», av försvarsministeriet befrias från militär tjänstgöring och användas i civilt arbete för statens räkning. Reservanterna stå alltså fullständigt på samma ståndpunkt som den danska lagen, och jag ber, herr talman, att få fortfarande vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Under debatten har icke från något håll gjorts någon invändning mot själva den princip, varpå lagförslaget är byggt. Däremot har från några reservanternas sida önskat, att orden »på religiös övertygelse grundade» skulle strykas, och man alltså skulle bibehålla endast uttrycket »allvarliga samvetsbetänkligheter». Jag kan gärna medgiva, att det principiellt sett vore riktigare att icke begränsa lagen till dem, som hysa »på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter», men jag tror, att med den vidsträckta tolkning, som man avser med uttrycket och som markeras därav, att orden om kristen eller mosaisk trosbekännelse blivit strukna, är det icke av någon praktisk betydelse att borttaga orden »på religiös övertygelse grundade». Och det är alldeles uppenbart, att det blir betydligt lättare för myndigheterna att pröva frågan, om ordalagen inne-

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga
(Porta.)

hålla en sådan begränsning. Ingen kan bestrida, att i den mån simulation förekomme, skulle det vara framför allt hos sådana, som åberopa andra än religiösa skäl. Jag tror därför, att det icke finnes något praktiskt behov att vidga lagförslaget i det avseende, som reservanterna hava föreslagit.

Vad beträffar längden av den tjänstgöringstid, som dessa samvetsömma värnpliktiga skulle hava, betraktar jag det såsom självfallet, att när man medger dessa med dock ganska enastående samveten utrustade personer en sådan lättnad i tjänstgöringen, får det vara något slags korrektiv mot missbruk. Jag skulle därför hoppas, att lagförslaget antoges enligt utskottets formulering.

Herr v o n S y d o w: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Vindahls anförande. Han gjorde vissa erinringar mot utskottets utlåtande. Han anförde, att då utskottet yttrat, att den civila tjänstgöringen är lindrigare än militärtjänstgöringen, så vore det farligt att säga något sådant, ty det kunde öka motviljan att fullgöra värnplikten. Jag ber få säga, att detta väl icke kan få vara den avgörande synpunkten, utan det avgörande är: är utskottets uttalande sant och riktigt, eller är det det icke? Då måste jag säga, att enligt min övertygelse, det knappt finnes några värnpliktiga, som icke äro av samma mening som utskottet, ty större delen av de värnpliktiga fullgöra sin vapenövning vid infanteriet, där särskilt de långa marscher, som måste inövas, äro mycket ansträngande, och för de värnpliktiga värnplikten därför förefaller mera betungande än det arbete, som de i det civila livet hava att fullgöra.

Vidare yttrade herr Vindahl, att då utskottet sagt, att det är en fördel för de värnpliktiga som få fullgöra den civila tjänstgöringen att de få denna i ett sammanhang, så hade icke herr statsrådet anlagt denna synpunkt i sin motivering till förslaget om tjänstgöringens förläggning i ett sammanhang utan han hade anført, att detta vore fördelaktigare för staten. Det är självfallet, att statsrådet i första hand skall taga hänsyn till vad som är fördelaktigast för staten, men detta hindrar icke, att det kan vara fördelaktigt även för de värnpliktiga. Och var och en, som talar med värnpliktiga och hör deras uppfattning eller tar del av de många ansökningar att få tjänstgöra vid kavalleriet eller artilleriet, som inkomma, förstår, att de värnpliktiga anse, att det är en stor fördel att få tjänstgöringen förlagd i ett sammanhang och slippa avbryta sitt civila arbete efteråt. Att det skulle vara något straff att de samvetsömma värnpliktsvägrarna skulle få förlängd tjänstgöringstid är enligt min tanke en fullkomligt absurd åsikt, som icke bort föras fram. Det är huvudsakligen ur rättvisans synpunkt, som jag måste fordra, att de, som få så många fördelar, endast därför att de hava en privat, objektivt sett, alldeles felaktig övertygelse, i allt fall icke skola gynnas alltför mycket i jämförelse med sina jämnåriga.

Vad beträffar herr Petréns anförande hade jag tänkt yttra några ord i anledning därav, men därvidlag är jag i den lyckliga ställningen

att kunna återropa vad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anfört, och skall därför icke fortsätta vidare. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Herr Klefbeck: Då jag många gånger kämpat för den sak, som nu är före, vill jag bara med ett par ord angiva min ställning.

Jag är synnerligen glad åt, att denna fråga tycks närma sig sin lösning. I frågan om de två huvudförslag, som ligga före, får jag säga, att jag på min väg huvudsakligen har mött de rent religiösa betänkligheterna och att, så vitt jag vet, personer, som hysa sådana, ha varit de enda, som blivit straffade, därför att deras betänkligheter varit så starka, att de icke velat underordna sig samhällets bud; men jag får också säga, att jag någon gång på min väg mött andra personer, som utav samvetsbetänkligheter, som jag åtminstone icke kan kalla i egentlig mening religiösa, hyst mycket stark motvilja mot att behöva underkasta sig några värnpliktsövningar. Då jag för min del har den allra största respekt för alla slags samvetsbetänkligheter, så får jag säga, att konsekvensen synes mig fordra, att vi taga hänsyn till även dessa senare, varför jag ber att få yrka bifall till herr Petréns reservation.

Herr Enhörning: Herr greve och talman! De, som hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, måste enligt nu föreliggande lagförslag en längre tidrymd än den, som anslås åt vapenexercisen, underkasta sig att fullgöra civilt arbete för statens räkning, antingen hos krigsmakten eller annorstädes. Genom detta föga lockande perspektiv vill man föra de många spekulanterna i samvetsömhet på bättre tankar. Förfaringssättet är enligt min uppfattning riktigt. Jag kan dock erkänna, att det kan finnas människor, för vilka det skulle vara ett martyrium att ikläda sig uniform och vapen. Men så länge staten fordrar värnplikt av medborgarna, måste vi se till, att så många som möjligt fullgöra densamma. Med vår kännedom om den mänskliga naturen förstå vi, att mången ung man inför värnpliktens perspektiv skulle tro sig äga ett yttrest känsligt samvete, om ej en lag av nyss nämnt innehåll omskakade hans brinnande övertygelse. De slappa bestämmelser i hithörande angelägenheter, som herrar Hage och Johansson föreslå, skulle leda till obehagliga konsekvenser. De, om jag så får säga äkta fallen av samvetsömhet äro få, men av hänsyn till detta fåtal, bör man ej stifta en lag, som premierar ovilligheten till värnpliktstjänst och gör fanatiker av även icke övertygelsetrogna och simulanter. Av denna anledning ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som ånyo för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt de i fråga om förevarande paragraf framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på antagande av paragrafen med den ändring, som förordats

Lagförslag rörande sam-
vetsömnas
värnpliktiga.
(Forts.)

i den av herr Alfred Petrén m. fl. beträffande denna paragraf anförda reservation; och förklarade herr vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner § 1 i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 24 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den ändring, som förordats i den av herr Alfred Petrén m. fl. beträffande denna paragraf anförda reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 35.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Denna paragraf var så lydande:

Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid i en följd tjänstgöra ett antal dagar, som i förra fallet med en fjärdedel och i senare fallet med hälften överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga. Vid beräkning av dagantalet uppkommande bråktal bortfalla.

Herr *Karl August Nilson* hade i sin motion hemställt, att paragrafen måtte få följande lydelse:

»Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid i en följd tjänstgöra ett antal dagar, som är lika med det samman-

lagda antalet dagar, varnuder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga.»

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Herrar *Hamrin* och *Leander* hade i sin motion föreslagit denna lydelse av paragrafen:

»Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid i en följd tjänstgöra ett antal dagar, som i förra fallet med en tiondedel och i senare fallet med en fjärdedel överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga. Vid beräkning av dagantalet uppkommande bråktal bortfalla.»

Herr *Alfred Petré*n m. fl. hade i sin förutnämnda reservation beträffande 3 § yrkat bifall till det i herrar *Hamrins* och *Leanders* motion framställda yrkandet rörande tjänstgöringstiden.

Herr *Vindahl*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den hemställan, som är gjord av herr *Nilson* i hans motion, att vad för i lagen avsedd värnpliktig gäller vid fredstjänstgöring, skulle också gälla i händelse av krig.

Herr *Petrén*, *Alfred*: Herr talman! På denna punkt har det varit olika meningar inom utskottet. Utskottet har föreslagit, att värnpliktig, som erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten vid krigsmakten utan att bära vapen, skall vara skyldig att tjänstgöra ett antal dagar, som med en fjärdedel överstiger eljest längsta värnpliktstjänstgöringstiden, under det att för de värnpliktiga, som tillåtas utföra civilt arbete för statens räkning, antalet tjänstgöringsdagar skall ökas med 50 % utöver den eljest längsta värnpliktstjänstgöringen. Det har redan förut under diskussionen givits uttryck åt den uppfattningen, att det riktiga är, att de samvetsömmas tjänstgöringstid blir längre än den tjänstgöringstid, som är bestämd för dem, som på vanligt sätt fullgöra värnplikten. Gentemot de talare, som yrkat, att tiden i bådadera fallen skall vara densamma, har från flera håll vägande invändningar blivit gjorda, och jag kan ej heller för min del förstå, att — som det av någon talare här anförts — det skulle innebära något straff att få göra det arbete, som skall ersätta värnpliktstjänstgöringstiden, under en längre tid än denna varar, då det ju i alla fall måste sägas, att tjänstgöringen, fullgjord i civilt arbete, är av lindrigare art, vartill kommer, att det är en stor förmån att få fullgöra denna tjänstgöring i en följd som de samvetsömma värnpliktsvägrarna få göra. Jag är alltså i *själva principen* ense med utskottet på denna punkt, men jag kan icke

Lagförslag rörande samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

finna det nödvändigt att göra tjänstgöringstiden för de samvetsömma värnpliktsvägrarna så mycket längre än tiden för själva värnplikts-tjänsten, som här är föreslaget. Och i all synnerhet anser jag det icke vara befogat att så mycket förlänga tjänstgöringstiden, som här av utskottet föreslagits för de samvetsömma värnpliktiga, sedan kammaren beslutat den formulering av § 1, som utskottet föreslagit, ty det är väl i alla fall intet tvivel om att faran för simulation skall bliva mindre genom denna formulering. Jag har redan inom utskottet uttalat den meningen, att det kunde vara tillräckligt att för de värnpliktsvägrare, som fullgöra värnplikten vid truppförbanden, öka tjänstgöringstiden med 10 % av den längsta värnpliktstjänstgöringen och för dem, som i stället för denna utföra civilt arbete med 25 %, allt i enlighet med den motion, som väckts av herrar Hamrin och Leander i andra kam-maren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till denna min reservation.

Herr v o n S y d o w: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu förevarande paragraf fram-ställts följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) av herr *Petrén, Alfred*, att paragrafen skulle antagas att lyda så, som förordats i herrar Hamrins och Leanders motion i ämnet; samt 3:o) av herr *Vindahl*, att paragrafen skulle godkännas med den av herr Karl August Nilson motionsvis föreslagna avfattning.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av det utav utskottet tillstyrkta lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställanden.

Biföllos i vad de ej kunde anses besvarade genom kammarens be-slut rörande lagförslaget.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 sep-tember 1914; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 septem-ber 1914.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt biföllos.

Föredrogs änyo andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om medling i arbetstvister m. m.

Genom en den 20 februari 1920 dagtecknad proposition, nr 155, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1) lag om medling i arbetstvister,
- 2) lag om central skiljenämnd för vissa arbetstvister samt
- 3) lag om särskilda skiljedomare i arbetstvister.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade skäl hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lagar uti ifrågavarande ämnen, så lydande som utlåtandet visade.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr v o n S y d o w: Herr talman! I avseende på föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 27 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att de däri behandlade lagförslagen föredragas vart för sig, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställen föredrages;

att vid behandlingen av den §, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i sin helhet; samt

att lagtext ej behöver uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag om medling i arbetstvister.

*Lagförslag om
medling i
arbetstvister*

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

För vart och ett av de distrikt, i vilka riket för sådant ändamål av Konungen indelas, förordnar Konungen en förlikningsman med uppgift att, på sätt nedan sägs, medla i tvister mellan arbetsgivare och arbetare.

Därest så provas påkallat, må Konungen tillika antingen uppdraga åt förlikningsman att jämväl utom sitt distrikt vara förlikningsman med visst, på annat sätt bestämt verksamhetsområde eller ock för sådant verksamhetsområde förordna särskild förlikningsman.

Lagförslag om
medling i
arbetstvister
(Forts.)

I en vid utlåandet fogad reservation hade *von Koch* anfört, bland annat, att han ej kunnat underlåta att inom utskottet yrka, att riksdagen borde genom en hemställan till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till en lagstiftning i den riktning, som i reservationen antytts, men att då majoritet för en dylik åtgärd ej vunnits inom utskottet, reservanten vore urständssatt att inom riksdagen framställa något yrkande i frågan.

Reservation hade vidare anmälts av herrar *Linder*, *Carlsson* i *Frosterud*, *Hagman*, *Johansson* i *Sollefteå* och *Johanson* i *Stockholm*, vilka i mom. a) av reservationen yrkat, att i andra stycket å sid. 2 i utskottets utlåtande punkten: »Utskottet vill emellertid — — — — effektivt främjas.», måtte ur motiveringen utgå.

Herr *von Sydow*: Herr talman, mina herrar! Alltsedan lagen om medling i arbetstvister år 1906 utfärdades, har det pågått ett mycket intensivt och omfattande arbete för att förbättra och fullständigare utbygga rättssystemet i fråga om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. För närvarande finnes det lagbestämmelser i fråga om tjänstehjonsförhållandet, därom ha vi en särskild stadga. Annars gives knappast några skrivna lagar om dessa förhållanden. Det är en lucka i rättssystemet, och detta är så mycket betänkligare, som det här bland annat gäller moderna rättsliga institut av en så utomordentlig praktisk betydelse som t. ex. när det gäller kollektivavtalet. Redan år 1907 tillsattes en kommitté med uppgift att utarbeta förslag till ett fullständigt reglerande i lagstiftningsväg av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. I denna kommitté fanns det representanter för arbetare och arbetsgivare. Det var nuvarande talmanen i andra kammaren *Herman Lindkvist*, då ordförande i landsorganisationen, och herr *Nils Persson* på arbetarsidan, och bland arbetsgivarnas representanter var även jag. Vi hade i uppdrag att utarbeta fullständiga lagförslag angående kollektivavtal, angående enskilda arbetsavtal, angående reformerande av tjänstehjonsstadgan och angående samhällsfarliga strejker m. m., som hörde till ämnet. Arbetet fördröjdes, dels till följd av att en stor del av kommittémedlemmarna voro riksdagsmän, dels till följd av de långvariga arbetsstrider, som uppstodo 1908 och 1909. Efter storstrejken 1909 fick kommittén en förfrågan från regeringen, om den kunde vara färdig med sitt arbete, så tidigt att lagförslagen kunde föreläggas 1910 års riksdag. När vi svarade nej, blev kommittén upplöst. Arbete påbörjades då inom justitiedepartementet med utarbetande av lagförslag i ämnet och som kommitténs arbete fortskridit så långt, att det fanns lagtext utarbetad till de flesta lagförslagen använde man sig av denna lagtext. Departementets lagförslag, som framlades till 1910 års riksdag, överensstämde därför närmast med majoritetens mening inom kommittén. Det var en fullständig lagstiftning utom beträffande tjänstehjonsstadgan. Emellertid föll, såsom herrarna torde erinra sig,

detta förslag vid 1910 års riksdag. Det kom tillbaka 1911 i något förändrad form, men lyckades ej heller då vinna riksdagens bifall. Frågan var sålunda förfallen, och den vilade sedan i några år. Enelbertid var det så, att i de lagförslag, som förelades 1910 och 1911 års riksdagar, fanns vissa viktiga delar, varom man inom riksdagen var fullt enig, men de blevo icke gällande, därför att lagkomplexet skulle antagas eller förkastas i dess helhet. En punkt, varom enighet rådde, var den viktiga frågan om upprättande av arbetsdomstol, som skulle hava till uppgift att döma i tvister om kollektivavtals tolkning och tillämpning. Mot denna tanke tror jag icke en enda röst höjde sig vare sig inom första eller andra kammaren.

Lagförslag om
medling i
arbets tvister
(Forts.)

Efter någon tid kom man i regeringen på den tanken, att man borde söka utarbета och få fastställd en lagstiftning i mera inskränkt omfattning vilken närmast skulle röra de delar av 1911 års förslag, varom enighet vunnits i riksdagen, då huvudsakligen frågan om upprättande av en arbetsdomstol och i samband därmed fråga angående förbättrandet av sättet för medling i arbetstvister. Socialstyrelsen fick i uppdrag att utarbета förslag härom, och i detta arbete inom socialstyrelsen deltog bland annat landsorganisationens dåvarande ordförande herr Lindqvist och jag i egenskap av socialfullmäktige. Man vann också inom socialstyrelsen inklusive fullmäktige enighet om ett nytt förslag. Enigheten var icke fullständig, ty såväl jag som herr Lindqvist hade några reservationer, men dessa berörde endast detaljer i frågan; i huvudsak voro vi eniga. Förslaget innefattade upprättandet av en domstol, som skulle döma i tvister om tolkning och tillämpning av kollektivavtal. Man skulle sålunda icke vidare få avgöra dylika tvister genom kraftmätning mellan parterna, utan de skulle ovillkorligen gå till denna domstol för att avdömas, och parterna voro skyldiga att rätta sig efter domstolsutslaget. Nu var det vissa svårigheter att upprätta en sådan domstol utan att på något sätt fastslå kollektivavtalens rättsliga betydelse och giltighet, och därför föreslogos alltså några bestämmelser därom. Ävenså innefattades i förslaget några stadganden avseende en förbättring i lagen om medling i arbetstvister. Socialstyrelsens förslag skulle enligt uttalande i trontalet 1917 föreläggas riksdagen. Men efter publicerandet av förslaget blev det utsatt för mycken kritik från socialdemokratiskt håll. Herr Lindqvist, som biträtt detsamma, blev fullständigt desavuerad av sina meningsfränder, det restes en storm från arbetarna inom landet mot förslaget, som ansågs innebära ett klavbindande av arbetarna och ett intrång i deras rätt till strejk. Denna opinion mot förslaget blev så stark, att regeringen beslöt att icke framlägga det. Det kom sålunda aldrig före i riksdagen.

Åter syntes hela frågan vara förfallen, men åter kom man på den tanken att taga upp densamma i de delar, varom man hade vunnit enighet. Dessa delar voro få och av mindre betydelse, huvudsakligen avsågo de en ändring i lagen om medling i arbetstvister. Det är detta förslag, som herrarna nu hava före sig, och med det är förknippat förslag om upprättande av en central skiljenämnd, vilken skall upptaga till behandling sådana tvister om tolkning eller tillämpning av

Lagförslag om
medling i
arbetsmister
(Forts.)

kollektivavtal, som av parterna frivilligt hänskjutits till dess prövning.

Vad vi här hava att avgöra är alltså några få spillror av ett stort lagverk, och dessa spillror hava icke någon större betydelse. De komma icke att i avsevärd grad öka arbetsfreden. De äro, såvitt jag förstår välbetänkta, och under den föregående behandlingen har det icke varit någon meningsskiljaktighet om dem varken från arbetare eller arbetsgivare. Därför har förslaget goda utsikter att gå igenom. Men jag ber på samma gång få betona för herrarna, att det verkligen är nedslående, att det myckna arbete, som under tio år nedlagts i denna fråga, resulterat endast i dessa små obetydligheter, ändringar i lagen om medling av arbetstvister och upprättande av en central skiljenämnd, som icke kan komma att få någon större betydelse. Det är beklämmande, att man icke kunnat få enighet angående upprättande av en modern arbetsskiljedomstol, ty det är i ett nutida rättssamhälle en fullkomlig absurditet att så viktiga rättstvister, som de om tolkning av kollektivavtal, icke skola avgöras av domstol utan på grund av maktförhållandet mellan parterna så att den, som är starkast, vinner och får rätt. Naturligtvis kan man hänskjuta dessa tvister till skiljedom, och det förekommer någon gång. Men jag måste konstatera, att på senare tid arbetare i många branscher haft en bestämd motvilja mot det frivilliga skiljedomstolsförfarandet.

Herr talman! Då jag icke har något emot det föreliggande förslaget, ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Herr von Koch: Herr talman! Det vore orätt att säga, att den föregående ärade talaren med någon större entusiasm yrkade bifall till det föreliggande förslaget. Han kallade det för några spillror av ett stort lagverk och ansåg, att det var beklämmande, att man icke hade kommit längre på detta lagstiftningsområde. Jag kan verkligen för min del ge honom fullkomligt rätt däri. Liksom honom har jag icke något att anmärka mot det förslag, som nu ligger på kammarens bord, och jag har icke heller reserverat mig mot detsamma. Men jag har verkligen trott, att tiden skulle vara mogen att taga ett ytterligare steg framåt på detta område, och jag har därför inom utskottet yrkat, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära att vissa åtgärder på detta lagstiftningsområde måtte vidtagas. Men då detta yrkande icke vunnit majoritet inom utskottet, är jag förhindrad att här framställa något yrkande. Men jag ber, då saken har en så allvarlig betydelse, få säga ett par ord till förklaring, för den reservation, som åtföljt detta betänkande.

Jag hade verkligen trott, att det skulle vara på tiden att få till stånd en *arbetsdomstol*, om vilken, såsom den föregående ärade talaren nämnde, åtminstone inom socialstyrelsen full enighet rått, även bland dessa fullmäktige från arbetare- och arbetsgivaresidan. Jag har vidare trott, att det skulle vara möjligt att gå fram på samma väg, som man gjort mångenstädes i utlandet, där man

infört vad man kallar för *obligatorisk medling i arbetarekonflikter* och i samband därmed en s. k. *varseltid*, d. v. s. att innan strejk eller lockout utbryter skall vederbörande förlikningsman härom meddelas ett visst antal dagar i förväg. I samband därmed vill jag även påpeka, att det skulle ligga nära till hands att ge medlingsmannen den myndighet, som givits honom i Norge exempelvis att, när det gäller kritiska situationer rätt att inlägga *förbud för arbetets nedläggande*, tills försök till medling kunnat åstadkommas. Men jag har gått ett steg längre och föreslagit, att man även upptager tanken på *obligatorisk skiljedom i vissa arbetstvister*.

*Lagförslag om
medling i
arbetstvister*
(Forts.)

Vad den första frågan om arbetsdomstol angår, är det egentligen mycket svårt att kunna anföra något som helst skäl mot, att en sådan arbetsdomstol snarast möjligt borde komma till stånd i vårt land. Nog borde man i all rimlighets namn kunna ena sig därom, att *rättsvister*, tolkning av kollektivavtal, o. s. v. skulle få hänskjutas till avgörande av en domstol och icke föranleda långa, kostsamma strider mellan de båda parterna. Det förefaller också, som om man i stort sett har den uppfattningen, att vi äro komna till den situationen; och såväl arbetsgivarnes som arbetarnas representanter — den senare landsorganisationens chef — ställde sig ju på den ståndpunkten år 1916. Det väckte därför min stora förvåning att i detta utskottsutlåtande finna en reservation av åtskilliga medlemmar, där man verkligen tagit sig före att stryka den lilla antydning, som finnes i utskottsbetänkandet om, att man borde gå vidare på denna väg. Som herrarna behagade finna har nämligen utskottet givit uttryck för följande vaga önskan, på sidan 2, nämligen »den förhoppning, att Kungl. Maj:t, så snart i framtiden en fastare rättuppfattning på ifrågavarande område bildats, måtte vidtaga åtgärder för att sådan rättsuppfattning i största möjliga omfattning fastslås genom lag, på det att arbetsfreden därigenom må effektivt främjas». Nåväl mina herrar, nu ha dessa reservanter föreslagit, att detta skulle strykas i utlåtandet. Den enda lilla antydning, att man borde gå vidare på denna väg, ha dessa utskottsreservanter anhängit skulle avföras. Icke ens så långt har man i detta fall velat gå i socialpolitisk utveckling.

Nåväl, jag ber emellertid få säga, att jag gått ett steg längre, och några av dem, som gilla vad jag hittills sagt, skulle kanske känna sig något ohägrade att följa mig på den tanke som jag nu vill uttala, nämligen att det borde vara möjligt att införa en *obligatorisk skiljedom även i vissa intressetvister*. Märk väl, mina herrar, att jag icke nu och icke heller i reservationen yrkat på, att *alla* intressestrider skola avgöras genom skiljedomstol. Det var en gång i min gröna ungdom, när jag svärmade för »ett land utan strejker» och för alla tänkbara försök att avskaffa strejker och lockouter över huvud taget! Men den tiden är förbi. Jag har lärt mig, liksom så många andra, att det är en utopi att söka

*Lagförslag om genomföra en lag, som omöjliggör allt vad strejker och lockouter medling i heter. Men jag har trott, att inom ett speciellt område det skulle arbetstvister. vara möjligt att taga ett steg längre, och det är att förhindra eller slita genom skiljedom sådana strider, där **samhällets intresse verkligen står på spel**, och där sålunda **fara föreligger för samhället**.*

(Forts.)

Det är icke en sådan utopi, som en och annan föreställer sig. ty det har sedan flera år varit genomfört i vårt grannland Norge. Det finns där en lag, enligt vilken obligatorisk skiljedom efter konungens förordnande skall avkunnas i mellan arbetsgivare och arbetare uppkomna intressekonflikter av den art och omfattning att större samhällsintressen därigenom kunna utsättas för fara.

Helt nyligen har ett förslag av liknande art framställts såväl i Frankrike som i Finland. I Frankrike har man särskilt gått in på den frågan, att man skulle kunna genom skiljedom förhindra stoppandet av sådana företag, som sätta landets existens och ekonomiska liv i överhängande fara, och man har i detta lagförslag infört en samling exempel på sådana företag, som skulle kunna bliva föremål för obligatorisk skiljedomstol.

Jag är mina herrar, fullkomligt medveten om, att jag här rör mig på ett ganska ömtåligt område, och jag är fullkomligt övertygad om, att jag till en början icke vinner någon sympati vare sig från arbetare- eller arbetsgivarsidan, när jag framkastar denna tanke. Särskilt ha arbetarna ställt sig mycket avvisande mot hela denna tanke såväl i vårt eget land som i andra länder. Men jag har trott mig finna efter närmare studium av denna fråga, att motståndet i själva verket icke är så stort, som det kan synas i första ögonblicket. I Norge var det t. ex. så, att under kriget genomfördes denna tillfälliga lag om skiljedom i arbetstvister som en kristidsåtgärd. Det var ett mycket stort motstånd från arbetsgivarna, och arbetarna ville icke heller gå med härpå och förklara, att om lagen genomfördes, så skulle en generalstrejk utbryta och hota hela samhällets bestånd. Till en början vek man undan för detta hot. Men man fann sedan av förhållandena, att något måste göras, och därför kom det i alla fall därhän, att år 1916 antog stortinget i detta ganska demokratiska land en lag om skiljedom, som jag nyss antytt, för vissa samhällsfarliga strejker. Detta tillfälliga förslag har två gånger förnyats för ett år i taget och gäller nu till 1 april år 1921.

Såvitt jag har förstått, har oppositionen emot detta lagförslag minskats efter hand i vårt grannland Norge, och det förefaller av mycket att döma, att den obligatoriska skiljedomen har vunnit i auktoritet även i arbetarkretsar. När den sista gången kom till användning så gällde det den s. k. maskiniststrejken å ångfartygen utanför norska kusten, och under denna strejk förekom, om jag icke är oriktig underrättad, inom arbetarlägret en livlig önskan, att man skulle tillämpa obligatorisk skiljedom. Varför man verkligen har lyckats vinna auktoritet för och anslutning till denna nya tanke är beroende först och främst på det förhållande, att man har funnit

synnerligen kompetenta och auktoritativa personer, vilka fungerat som skiljedomare vid dessa tvister, och för det andra, att man icke har tillämpat denna nya lagstiftning i andra fall än, där det verkligen föreligger anledning till att samhällsfarliga förhållanden skulle uppstå av arbetskonflikten. Man har sålunda icke tillämpat lagen till exempel i Kristiania, där det under några månader rådde spårvägsstrejk emedan man ansåg att denna strejk icke var av den art att den föranledde obligatorisk skiljedom. När däremot det nordliga Norge på grund av kusttrafikens stoppande icke kunde få sina livsmedel, och hungersnöd hotade att uppstå där, ansåg man det nödvändigt att ingripa i strejken bland maskinisterna på dessa kustfartyg, som skulle transportera livsmedel.

*Lagförslag om
medling i
arbets tvister.
(Forts.)*

Till sist måste jag, herr talman, säga att min ställning till denna arbetsfråga är icke beroende av vad arbetsgivare och arbetare tänka och tycka på detta område. Jag respekterar i mycket deras åsikter, men här finnas några andra inom landet, som också ha ett intresse att bevaka, och det är framför allt *den stora allmänheten*. Jag tror, att det här förefinnes ett stort samhällsintresse, som måste göra sig gällande även i lagstiftningen, ty samhället kan icke längre stå ut med dessa strejker och lockouter, som göra förhållandena olidliga och minska landets produktionskraft. Från samhällets synpunkt måste krävas, att arbetsfreden icke brytes när som helst och hur som helst, och att de båda parterna ålägga sig moderation och förhandlingsvillighet. Och när det gäller förhållanden, som verkligen äventyra samhällets lugna utveckling, då måste de enligt min tanke underkasta sig en obligatorisk skiljedom, som naturligtvis skall ordnas på det mest betryggande sätt, ur synpunkten av opartiskhet och saklighet.

Jag har, herr talman, velat begagna detta tillfälle, då jag till min glädje ser den representant för regeringen är närvarande, vilken med stor framgång och skicklighet tagit till orda för dessa frågor om arbetskonflikternas minskning i största möjliga utsträckning, för att yttra några ord i detta ärende, ehuru jag icke har möjlighet att framställa något yrkande; och jag uttalar till slut den varma förhoppning, att regeringen måtte finna möjlighet att på ett eller annat sätt med det snaraste taga ett nytt steg på detta viktiga lagstiftningsområde.

Herr Linder: Herr talman, mina herrar! Det föreligger som herrarna finna en skiljaktig uppfattning beträffande den motivering, med vilken utskottet yttrat sig över de föreliggande lagförslagen. Jag skall med några ord, helt kort, redogöra för reservationen.

Reservanterna hava varit av den uppfattningen, att inga uttalanden i motiveringen borde göras i detta ämne utöver dem, som voro oundgängligen nödvändiga. Ett sådant uttalande föreligger emellertid enligt vårt förmenande i det stycke i motiveringen, där utskottsmajoriteten giver »uttryck åt den förhoppning, att Kungl. Maj:t, så snart i framtiden en fastare rättsuppfattning på ifrågavarande om-

Lagförslag om
medling i
arbetstvister.
(Forts.)

råde bildats, måtte vidtaga åtgärder, för att en sådan rättsuppfattning i största möjliga omfattning fastslås genom lag, på det att arbetsfreden därigenom må effektivt främjas». Vi hålla före, att genom detta uttalande man velat liksom animera Kungl. Maj:t till snara lagstiftningsåtgärder på arbetsavtalslagstiftningens ytterst ömtåliga område. Något dylikt vilja vi ej vara med om, och vi hava därför ansett, att uttalandet bort ur motiveringen utgå.

Det är vår livliga övertygelse, att vilken regering, som än kommer att sitta, så kommer en av dess främsta omsorger att bli *den* att med uppmärksamhet följa företeelserna på ifrågavarande område. Någon admonition därutinnan hade därför ej behövt ske. De önskemål, som man på skilda håll gärna vill se uppfyllda beträffande företeelserna på förevarande område, tror jag, vinnas bäst genom att undvika varje som helst försök till forcering.

Som herrarna vidare finna, så har jag jämte några kamrater i utskottet varit av en avvikande mening beträffande det innehåll, som lagen om särskilda skiljedomare i arbetstvister borde få.

Enligt förslaget skulle det i lagen stadgas, att skiljedomaren alltid skall vara jurist. Det kan ju tyckas, som om jag såsom själv jurist skulle glädja mig åt erövrandet av detta nya förvärvsfält åt juristerna. Vid närmare överbägande har jag emellertid kommit till den uppfattningen, att det vid dessa skiljedomsbefattningar *mindre* kommer an på att vara jurist än att vara insiktsfull och hemmastadd på de områden, där arbetstvisterna kunna uppkomma. För att kunna på ett tillfredsställande sätt slita den moderna tidens arbetstvister kräves det enligt min mening *mindre* några särskilda insikter i lagfarenheten än att skiljedomaren står nära livets konkreta förhållanden i förevarande avseende och därigenom får skarpare blick än juristen i allmänhet för bedömandet av de faktiska omständigheterna i saken. Det tarvas för bedömandet av en nutida arbetstvist enligt min uppfattning en erfarenhet och en specialisering, som är av helt annan art och långt vidare driven, än som är den vanliga bland våra jurister.

Lagrådet har pekat alldeles särskilt på det behov av *förtroende* för skiljedomaren, som de tvistande parterna måste anses hava rätt att fordra, och lagrådets uttalande i detta avseende har också medfört betydelsefulla ändringar i det ursprungliga förslaget. Då den känedom, jag har om vårt lands jurister, bestämt säger mig, att de, på några få undantag när, *ej* sitta inne med *sådana* kunskaper om arbetet och vad därmed sammanhänger på de verksamhetsfält, där arbetare och arbetsgivare operera, att de kunna anses vara skickade att framför andra på detta fält insiktsfulla och erfarna män fälla dom i arbetstvister, så tycker jag, att det är oriktigt att skänka juristerna den monopolställning, som denna lag vill giva dem.

Det har mot mitt sätt att se denna sak rests den invändningen, att de domar, som en skiljedomare skulle komma att avkunna, ofta nog vore av den beskaffenhet, att på grund av dem exekution eller verkställighet skulle kunna sökas. Man ansåg då, att en dylik dom skulle kunna författas endast av en jurist. Tillåt mig säga härtill, att denna mening grundar sig på en överskattning av juristernas förmåga

att framför andra i detta land kunna skriva svenska. Jag tror, att vill man blott låta bli att efterlikna juristerna, då de skriva, med andra ord, låta bli att krängla in sig i ett långt och tungt skrivsätt, utan enkelt och rättfram skriva sin mening, så kan nog vem som helst, som eljest tänker klart och redigt, skriva vad han tänker. — Förresten! Detta sätt att vilja göra *avfattandet* av skiljedomen till en huvudsak, det är att sätta formen framför saken. Målet, som man i detta fall strävar efter, synes mig vara att ernå en dom, som är god, men icke att få en dom, vars främsta förtjänst är att vara fint och cirklat avfattad.

Med dessa ord ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till den reservation, som jag och några kamrater avgivit.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Det föreliggande förslaget avser att bringa rättelse i ett missförhållande, som artat sig att bliva ett av tidens svåraste lyten. Det vill genom en så att säga tyngre och vederhäftigare skiljedomsinstitution i arbetstvister söka sätta en gräns för strejkofoget. Jag är emellertid av samma mening som den, herr von Koch i sitt anförande i lagutskottet gör sig till tolk för, nämligen att lagen, sådan den av utskottet föreslås, ej skall förmå sätta en hämsko på den lättvindighet, med vilken strejker proklameras. Just i denna nonchalans ligger pudelns kärna. Utan vidare och av de mest oberättigade anledningar måste nu massor av våra arbetare på vink från »högre ort» — vilken oftast representeras av oansvariga ungdomar — lämna sitt arbete och gå miste om den regelbundna inkomst, som är så betydelsefull för harmonien och jämvikten i hemmen, under det att arbetsgivarna under trycket av den allmänna oron och osäkerheten måste ägna hela sin uppmärksamhet åt att hålla det hela flytande. Man avlägsnas alltmer och mer från möjligheten att på förtroendets väg komma till samförstånd. Olusten i landet blir allt större och större. Säkert vore det ett steg fram mot lugnare förhållanden på arbetsmarknaden, om vi i lag bestämde, att den av herr von Koch föreslagna »varseltiden» måtte iakttagas, innan arbetsinställelse företages. Folket måste beredas tillfälle att tänka sig för, innan de besluta sig för att ge sig in på äventyr, som i de flesta fall tjäna ingen av parterna, men allvarligt skada dem båda.

Den föregående ärade talaren uttalade sig här för att en passus i utskottets motivering måtte utgå. Denna passus innehåller en förhoppning om att en bättre rättsuppfattning i detta avseende måtte i kommande lagstiftning göra sig gällande. Jag kan icke finna annat än att detta utskottets uttalande är på sin plats. Ingalunda skola vi stå stilla, då det gäller att stifta lagar för så viktiga saker som uppgörelse mellan arbetsgivare och arbetare, utan må vi arbeta på, att det även på detta område skall gå framåt.

Vidare har den föregående ärade talaren avgivit en reservation vid lagförslaget om särskilda skiljedomare i arbetstvister. Jag kan icke finna och förstå, att icke även en jurist skulle kunna vara mäktig att sitta såsom skiljedomare i dessa fall. Anledningen till att lag-

*Lagförslag om
medling i
arbetstvister.
(Forts.)*

Lagförslag om
medling i
arbetstvister.
(Forts.)

rådet i detta avseende föreslagit en jurist förmodar jag vara närmast den, att man har tänkt sig få en domare, en av ortens domare, och dessa bruka ju i allmänhet äga stort förtroende inom den stora allmänheten. Under sådana förhållanden anser man, att de utslag, som komma att givas, skola bli rättvisa och således för båda parterna bli av stor betydelse. Jag måste emellertid beklaga, att i lagförslaget icke influerat den bestämmelsen, att en viss s. k. varseltid skulle iakttagas, innan arbetsinställelse får företagas och hoppas på en utveckling i lagstiftning i denna riktning.

Herr greve och talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergström, Gustaf: Herr greve och talman! Jag vill endast uttala min sympati för den reservation, som herr von Koch avlåtit, då jag anser, att det väsentligaste, som borde förekomma i en sådan lag som denna angående medling i arbetstvister, saknas, d. v. s. en arbetsdomstol, som skulle avgöra dessa tvister, som gång efter annan uppkomma. Alla de oroligheter, som för närvarande finnas på arbetsmarknaden, borde väl få avgöras genom en arbetsdomstol, i stället för att dessa långvariga strejker skola få pågå. Vidare anser jag, att en lag skall så avfattas, att den innehåller, såsom reservanten säger, en s. k. varseltid, så att icke sådana händelser få inträffa, som vi hava ett färskt exempel på nere på en egendom i Småland. Där kommo arbetarna upp klockan tio på aftonen och sade ifrån till husbonden, att tidigt påföljande morgon skulle arbetet vara slut. Där lämnades kreaturen utan vård, och korna fingo stå omjulkade. Det fanns omkring 80 till 90 kor. Mannen i fråga kunde ha blivit ställd, om han icke hade haft en sådan energi, som han har. Han for ut på natten och skaffade den extra personal, som han behövde. Det är upprörande att sådant skall få förekomma. Det är icke bara det, att stora värden gå förlorade, utan det är djurplågeri i högsta grad, och det vill vår regering icke sätta stopp för! Men jag vill hoppas, att vi kunna få *detta* tillmötesgående åtminstone, så att dylika saker hädanefter icke få inträffa. Jag för min del vill yrka, att lagförslaget återremitteras till utskottet för förnyad behandling, så att vad herr von Koch i sin reservation har förebragt, må bli iakttaget.

Jag yrkar alltså återremiss till lagutskottet.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Jag kan för min del väl förstå och i rätt stor utsträckning ge mitt erkännande åt de synpunkter, som de två första ärade talarna utvecklade. Vad här föreligger är endast en liten spillra av en lagstiftning på detta område. Emellertid vill jag först och främst betona vad för dessa talare naturligtvis är väl bekant, nämligen att en mera omfattande lagstiftning rörande arbetsavtalet möter det allra största misstroende inom arbetarklassen i vårt land. Lika mycket som jag beklagar, att denna skuggrädsla för all lagstiftning på området har uppstått, lika över-

tygad är jag emellertid, att främsta orsaken härtill är det sätt, var-
på lagstiftningsarbetet inäugerades 1910 och 1911.

Vad beträffar önskemålet om en verklig arbetsdomstol i stället för en skiljenämnd, tror jag för min del, att det under nuvarande förhål-
landen är ganska lämpligt att börja med en mera försiktig organisa-
tion. Bli det så, att denna skiljenämnd anlitas av parterna för rätts-
tvister och vinner förtroende, då är det troligt, att man så småningom
kan utrusta den med större befogenhet än den har enligt denna lag.
att man alltså kan ge den karaktären av en verklig domstol, dit
rättstvister i arbetskonflikter skola hänskjutas. Jag vill påpeka,
att man i Danmark gick just denna väg. Där började man med en
skiljedomstol, och sedan denna skiljedomstol så småningom
vunnit allt starkare auktoritet bland parterna, omorganiserades
den till en verklig domstol, ehuru bibehållande ett mycket
starkt lekmanneelement. Jag kan för min del icke, såsom jag
nyss antydde, dela den uppfattning, som reservanterna gjort gällande,
då de frukta för att ge Kungl. Maj:t någon slags uppmuntran att
komma med ett förslag till lagstiftning på arbetsavtalets område. Jag
är tvärtom övertygad om att man snart bör komma därhän och detta
icke minst därför, att vi när som helst kunna stå inför den situationen,
att dessa rättstvister hänskjutas till de allmänna domstolarna. Då
om icke förr tror jag, att det skall bli en allmän uppfattning, att
det vore lämpligt med en specialdomstol. Det kan icke vara något
rimligt skäl varför man just på detta område skulle hava större an-
ledning att frukta en lagstiftning än på åtskilliga andra områden.

Beträffande frågan om de lokala skiljedomarnas egenskap av
jurister eller icke vill jag först betona, att detta lagförslag, i vad det
gäller den centrala skiljenämnden, upptager ett mycket starkt lek-
manneelement. Nämnden skall bestå av sju ledamöter, därav obli-
gatoriskt endast en jurist. Vad sedan beträffar de lokala skiljedomar-
na kunna de, allt efter parternas eget gottfinnande, fungera såsom
ordförande i skiljenämnder med av parterna utsedda bisittare. Om
alltså kontrahenterna önska ett starkt lekmanneelement vid sidan om
juristen, behöva de bara enas om att tillsätta en skiljenämnd, i vil-
ken de själva utse lekmännen, och låta denna lokala skiljedomare
fungera såsom ordförande. Det förefaller mig alltså som om härige-
nom alla önskemål i den vägen bliva tillräckligt beaktade. Om man
åter har en enda domare, synes det önskvärt att han är jurist. Man
bör nämligen komma ihåg, att det här endast är fråga om rena tolk-
ningsfrågor och att de tvistefrågor, som hänskjutas till en skilje-
domare, vilken dag som helst kunna av endera parten hänskjutas till en
vanlig domstol. Det måste vara en fördel, om de skiljedomare, som
kanske alltmånga komma att fungera vid dessa tvisters avgörande,
hava tillbörlig kontakt med hela vårt rättsväsende, och känna rå-
dande allmänna rättsprinciper.

Det förefaller mig alltså, som om det icke är någon verklig olä-
genhet utan tvärtom till fördel, att lagförslaget i detta avseende bibe-
hålles i den avfattning, som det har i den kungl. propositionen. Och
även i övrigt förefaller det mig synnerligen önskvärt, att man tar

*Lagförslag om
medling i
arbetstvister.*
(Forts.)

Lagförslag om
medling i
arbetstvister.
(Forts.)

detta lilla steg, som icke kan innebära någon som helst risk ens från deras synpunkt, som eljest äro mest misstänksamma mot varje slags domstolsförfarande vid slitande av rättstvister rörande arbetsavtalet.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! En ärad talare gjorde en anmärkning mot en del av utskottets motivering och yttrade, att denna del kunde tolkas såsom ett försök från utskottets sida att forcera fram en lagstiftning på detta område i förväg. Jag vill säga, att så synes mig detta uttryck icke skäligen kunna tolkas, då utskottet säger: »Utskottet vill emellertid giva uttryck åt den förhoppning, att Kungl. Maj:t, så snart i framtiden en fastare rättsuppfattning på ifrågavarande område bildats, måtte vidtaga åtgärder för att sådan rättsuppfattning i största möjliga omfattning fastslås genom lag etc.» Här kan det ju icke vara fråga om något forcerande. ty det säges ju uttryckligt att först sedan en rättsuppfattning bildat sig, den bör följas av lagstiftningsåtgärder. Det är ett skäligen platoniskt uttalande, som jag trodde icke skulle väcka motstånd på någon sida. Man har närmast tänkt på inrättande av arbetsdomstolar, som finnas i våra grannländer. Detta kommer väl också någon gång förr eller senare att ske hos oss.

Beträffande de särskilda skiljedomare, som herr Linder talade om och beträffande vilka han yttrade, att han icke ville skapa ett monopol åt juristerna på dessa befattningar, får jag säga, att enligt min uppfattning detta monopol kommer att bliva skäligen värdelöst. Jag tror icke, att det blir några sådana domstolar anordnade. Jag tror nämligen icke, att det kommer att visa sig något behov av dylika domstolar, åtminstone icke under den närmaste framtiden. Jag tror, att de tvister, som komma att uppstå om tolkningen av kollektivavtal, om de hänskjutas till skiljenämnd, gå till den centrala skiljenämnden och att denna icke får mera att göra än att den väl kan taga hand om dem. Men det synes mig naturligt, såsom herr statsrådet också påpekade, att om man skall lägga avgörandet i en enda persons hand, denne bör vara en rättsbildad man och detta även med hänsyn till att det ofta kan bli fråga om exekution, och då bör domen vara avfattad på ett sådant sätt, att detta låter sig göra. Jag får säga herr Linder, att detta fullkomligt överensstämmer med den praxis, som nu finnes. Sådana tvister gå nu ofta till skiljenämnder och i dessa tycks det vara kutym både bland parterna och myndigheterna att taga en jurist då en opartisk skiljeman utses. Jag vet icke av att detta hittills visat sig vara en olägenhet.

Beträffande yrkandet om återremiss, som en ärad talare gjorde, ber jag att få säga, att de önskemål herr von Koch framställde här i kammaren, icke blivit framförda i någon motion. Att göra en återremiss för deras skull synes mig fullkomligt ändamålslost.

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga några ord i anledning av herr Enhörnings inlägg i denna debatt, vari han betecknade strejker såsom strejkofog. Han känner antagligen icke till några berättigade strejker, men strejkerna äro väl ändå uppkomna av särskilda orsaker. Jag skall en liten smula vända

på kaggen och titta efter vad som är den egentliga orsaken till att strejker förekomma. Om jag till exempel tar herr Enhörnings egen verksamhet, tar det sätt, varpå man här benyttat sig av chanserna vid krigsutbrottet, stegrades priserna oerhört, immerfort gång på gång. Tar jag t. ex. fraktena — herr Enhörning är ju själv skeppsredare — stego dessa utan någon rimlig orsak med 100 till 100 procent, och sedan ytterligare fördyringar ända upp till 1,000 procent. Detta måste naturligtvis å andra sidan hava någon inverkan på arbetsidan och på de allmänna levnadskostnaderna, och följaktligen nödgades arbetarna, för att hava möjlighet att kunna leva ett något så när människovärdigt liv, följa med och pressa upp sina villkor för att få existensmöjligheter. I närvarande stund vet jag icke, att arbetarna här i vårt land kommit högre än i nivå, och somliga kanske inte ens det, med vad den allmänna levnadskostnadsstegringen gått till och kanske något utöver denna, men inte så värst mycket. Det är, får jag säga fullkomligt legitimt, när arbetarna för att genomdriva sina fordringar, tillgripa strejker. Någon annan möjlighet finns inte. De hava intet annat påtryckningsmedel. Inte hjälper det, att de gå till sina arbetsgivare med hatten i hand och be att få högre betalning. Det få de sannerligen inte, såvida de inte kunna sätta kraft bakom ordet. I förfluten tid, då arbetarklassen var svag och ingen organisation fanns, huru behandlades arbetarna då? Vilka möjligheter fingo de då? Vilken hänsyn tog man då till deras rättsskrav? Nu, när arbetarklassen på grund av sin sammanslutning och enhetlighet i uppträdandet har möjlighet att utöva påtryckning, klagar man över detta och klagar över strejkofoget. Det påminner mig om en liten strof, som Söndagsnisse, tror jag det var, en gång i tiden skrev. Det var en liten mycket rolig vers, som lydde så här:

»De komma samman, herrar fabrikanter,
och yttra sig med djup melankoli,
om övergrepp och det trakasserier,
varmed de hotas ifrån alla kanter,
och fackföreningarnas tyranni.
När var och en har sagt sin visa mening,
då bilda herrarna en fackförening.»

Så har det gått. Man har på arbetsgivarsidan bildat fackföreningar, och då är det ju givet, att arbetsgivarnas fackföreningar och arbetarnas fackföreningar, när de icke komma sams, gå till strid emot varandra. Trots att jag inte är en så förskräckligt stor beundrare av strejker, om man kan undvika dem, måste jag dock säga: Gud vare tack och lov för att det finns en sådan möjlighet, ty annars skulle säkerligen de ekonomiska villkoren för arbetarna i vårt land vara mycket usla.

Nu skall jag inte alls ge mig in på vad herr Bergström på Blekingebänken pekade på, nämligen överrumplingsstrejker på lantbrukets område. Jag kan ju villigt erkänna, att det givetvis ges en hel del sådana strider, som man har mycket svårt att försvara, men å andra sidan måste det naturligtvis finnas någon grund för att dessa

*Lagförslag om
medling i
arbets tvister.*
(Forts.)

Lagförslag om
medling i
arbetstvister.
(Forts.)

strider utbrutit och denna grund kan man icke på rak arm analysera. Emellertid, när dessa strider utbryta, ligger det givetvis i bägge parternas intresse att söka få dem bilagda. Givetvis hava vi alltid varit intresserade av att medling kommit till stånd. Jag har alltid under den långa tid, som jag har stått såsom förtroendeman för ett förbund, så långt som möjligt försökt åstadkomma uppgörelse i godo, och jag är en av de första, som anlitar medling, om det var möjligt att kunna åstadkomma en sådan. Vi hava också att påvisa goda resultat av detta medlingsinstitut, som vi haft här i vårt land.

Nu har det emellertid sagts, att man borde gå ännu längre. Det är inte nog med att anlita detta medlingsinstitut, utan man skulle också försöka få fram obligatorisk skiljedom i dessa fackliga tvister. Jag tillät mig vara nog kättersk att för ett antal år sedan i andra kammaren till och med ställa mig på den linje, som herr von Koch nu företräder, och jag gjorde detta just på grund av att jag vid den tiden fick ganska gynnsamma erfarenheter av hur ett liknande tillvägagångssätt hade verkat i Australien. Jag blev ännu mer betagen i detta, därför att alla de, som foro ut till Australien för att undersöka detta förhållande — kolleger till mig inom den fackliga rörelsen i England — kommo tillbaka övertygade om att detta var det enda och lämpligaste sättet för att kunna ordna ekonomiska frågor mellan arbetare och arbetsgivare. De kommo hem såsom stora anhängare av den obligatoriska skiljedomsidéen även i fråga om intressetvister. Emellertid har det visat sig, att den obligatoriska skiljedomen inte har lämnat det goda resultat, som önskvärt hade varit, ty under de sista åren hava vi sett, att även i Australien den ena stora striden efter den andra utbrutit och att det obligatoriska skiljedomsförfarandet således icke utgjort någon borgen, någon garanti mot dessa striders tillkomst.

Jag vet inte, vad detta kan bero på, men det är kanske beroende på vittgående förändringar inom samhället, på att levnadskostnadernas stegring m. m. skjutit så stark fart, att denna obligatoriska skiljedom icke har kunnat följa med och åstadkomma sådana ekonomiska förändringar till arbetarnas fromma, som arbetarna haft rättighet att kräva. Att nu omplantera detta system här i Sverige, torde inte vara möjligt, utan att man först åstadkommer en mycket grundlig undersökning, men givetvis ha vi, som här företräda de fackliga organisationerna, klart för oss, att även vi förr eller senare måste komma dithän, ty om vi skola genomföra det samhällssystem, som vi önska, det socialistiska samhällssystemet, kunna vi knappast tänka oss, att detta skall kunna organiseras så, att strejker skulle kunna utbryta bland dem, som skola upprätthålla detta system. Jag kan inte se, att det finnes någon möjlighet att kunna föreställa sig ett socialistiskt samhällssystem med en fullt obegränsad strejkrätt, som skulle kunna göra det möjligt för enstaka arbetare t. ex. att ställa sina intressen före det allmännas. Ty det kan ju mycket lätt tänkas, att det kan finnas outhärliga arbetare, som t. ex. skulle kunna fordra så pass höga löner, att det inte finnes någon möjlighet att bifalla deras krav, utan att giva övriga samhällsmedlemmar en sämre ekonomisk ställning. Hur detta skall kunna ordnas, är alldeles för tidigt för oss att

nu ge oss in på att diskutera. Men jag har velat föra fram den tanken redan nu, därför att jag är på det klara med, att även vi måste taga fasta på detta problem och tänka oss en framtida lösning därav.

*Lagförslag om
medling i
arbetsstvister.*

(Forts.)

Emellertid, om man lämnar detta och går till det, som man nu anser bör åstadkommas — det, som även häradsbörding von Sydow förde fram tanken på — nämligen att man nu skulle övergå till obligatorisk skiljedom i rättstvister, så vill jag säga, att orsaken till att de organiserade arbetarna inte gärna vilja gå med på dessa principers fastställande är den, att deras erfarenhet har lärt dem, att dessa skiljedomare i rättstvister fälla utslag oftast till arbetsgivarnas favör. Och varför göra de det? Jo, just därför att arbetsgivarna hittills varit den starkaste parten vid avtalens fastställande, och det är givetvis endast på grund av avtalens ordalydelse som man kan fälla skiljedom i rättstvister. Arbetsgivarna, som alltid ha varit den starkaste parten, då avtalen avfattades, ha givit dessa avtal en sådan prägel och en sådan formulering, att en rättstolkning av dessa bestämmelser i nio fall av tio ovillkorligen måste utfalla till deras favör. Arbetarna, som inte ha den anpassningsmöjlighet, som arbetsgivarna ha, snudda ofta vid dessa olika bestämmelser och kunna då mycket ofta vidtaga åtgärder, som en skiljedomare måste beteckna som avtalsstridiga. Arbetsgivarna ha ju större möjligheter på grund av sitt mindre antal att diskutera sådana saker, under det att för arbetarnas vidkommande ju också en hel mängd psykologiska faktorer inträda. som de måste räkna med och som de icke kunna behärska på mötena och som kunna giva upphov till intressekonflikter av det slag, att en skiljedom ovillkorligen måste utfalla till deras nackdel.

Då det också här av reservanterna, herr Linder m. fl. har pekats på, att man icke redan nu bör utskriva i motiveringen en inbjudan till Kungl. Maj:t att här med det snaraste gå fram på samma lagstiftningslinje, så anser jag detta är riktigt. Man bör icke göra detta, förän meningarna åtminstone hunnit mogna en liten smula på detta område. Inom arbetarkretsar har det verkligen varit delade meningar om en sådan sak som frågan om »Arbetsdomstolen», och då frågan behandlades inom landsorganisationen här i vårt land, så voro meningarna där verkligen delade; som herr von Sydow förut upplyst om, ställde sig landsorganisationens dåvarande ordförande, Lindqvist, absolut på den ståndpunkten, att denna princip borde genomföras, under det att majoriteten ställde sig på den andra linjen, och jag måste också ärligt erkänna, att jag tillhörde den minoritet, som ansåg att man borde acceptera detta, ungefär på de skäl som justitieministern nyss påpekade, att man ju ändå är utsatt för att dessa tvistefrågor kunna dragas inför allmän domstol, och då är det givetvis bättre, om man kan vara utrustad med en speciell domstol, som huvudsakligen sysslar med dylika arbetstvister och som sålunda kan ha större möjligheter att bedöma dessa ting än en allmän domstol kan ha.

Men vad jag här inte kan vara med om är föreskriften, att skiljedomaren alltid skall vara jurist. Visserligen har det, som herr von Sydow framhåller, alltid varit så, när vi hänskjutit sådana frågor till skiljedomstols prövning, att man till skiljedomare valt en jurist. Men

Lagförslag om
medling i
arbetstvister.

(Forts.)

varför har det skett? I nio fall av tio måste jag säga, att det berott på arbetsgivarnas anspråk att alltid få en jurist till skiljedomare. De vilja knappast ta någon annan, därför att de skatta den juridiska kapaciteten så ofantligt högt att de alltid föreslå och hålla på att en jurist skall utses till skiljedomare. På arbetarsidan äro vi däremot verkligen av den uppfattningen, att det ganska ofta vore förmånligare att få en icke jurist till skiljedomare, d. v. s. en person, som icke är blott och bart en bokstavsträl, som endast kan tolka bokstaven i avtalen eller de bestämmelser, varom det kan tvistas, utan som verkligen kan bedöma saken efter andra vidkommande omständigheter, som här kunna spela någon roll. Oftast läsa dessa jurister avtalen så som de juridiskt uppfatta desamma, och därefter fatta de sitt beslut. Det är detta, som gjort, att den obligatoriska skiljedomen fått så dåligt rykte bland arbetarna. Det är just den erfarenhet de fått av dessa skiljedomstolar, som gör, att de högst ogärna vilja vara med om desamma.

Jag tror emellertid, att det förslag, som här föreligger, kan och bör accepteras men måste likväl säga, att jag för min enskilda del anser mig nödsakad att yrka bifall till den av herrar Linder, Carlsson i Frosterud m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hellberg: Jag föranleddes att begära ordet, då herr Lindley talade om att försöket med obligatorisk skiljedom inte slagit så lyckligt ut i Australien och han tillade, att han inte visste, varpå det berodde. Jag tror, att förhållandet är det, att man i Australien använt denna obligatoriska skiljedom i *alla* möjliga arbetstvister, vilket har gjort, att domstolarna, såsom en person, som kände till förhållandena, uttryckte sig för mig, blivit alldeles »överansträngda» genom dessa tvister, och att därför domarna inte kunnat bli så tillfredsställande.

Om man vill införa denna obligatoriska skiljedom, är säkert den lyckligaste vägen inte den, som man gått i Australien, utan det är bättre att gå den väg, som man försökt i Norge och som man, såsom herr von Koch nämnde i sitt anförande, är på väg att införa även i Frankrike och Finland, nämligen att inskränka den obligatoriska skiljedomens användning endast till sådana arbetskonflikter, som äro av allmänfarlig natur. Det är detta man, som sagt, gjort i Norge, och där infördes den obligatoriska skiljedomen under förhållanden — även därom har det erinrats av herr von Koch — som föreföllo vara mycket svåra. Arbetarna stodo ganska kompakt emot detta nya institut, men det visade sig, att när det hade fungerat någon tid, så lade sig oppositionen emot det, och även de, som förut varit dess bestämdaste motståndare, förklarade sig vara belåtna med det. Jag har hört av politiskt framskjutna personer i Norge, som jag för någon månad sedan talade med om denna sak, att även andra, som till en början visat stor betänksamhet mot det obligatoriska skiljedomsinstitutet, hade funnit, att det i sina verkningar varit lyckligt. Men de lägga mycken vikt vid, att dess användning bör begränsas just till dessa tvistefrågor, som äro av den allvarliga natur, att de innebära

fara för samhället. Man måste, som en person jag talade med, uttryckte sig, låta parterna »skissa i det lilla», men när det gäller samhället på allvar, då måste det finnas en möjlighet att skipa rätt mellan dem.

Lagförslag om
medling i
arbetsstvister.
(Forts.)

I själva verket är ju denna obligatoriska skiljedom inte något annat på det inrepolitiska området än vad man under sista tiden sökt åstadkomma på det utrikespolitiska, det internationella området: man anser, att så långt möjligt är, krig böra kunna förebyggas. Och när nu de bägge parterna i arbetsavtalet blivit mer och mer jämställda, så att inte de förhållanden, som herr Lindley talade om, kunna sägas vidare råda, utan parterna äro som två jämbördiga, synes det mig, att den naturliga utvecklingen är den, att de komma mer och mer därhän, att de kunna genom resonliga överläggningar sins emellan nå ett resultat, som är tillfredsställande för bägga sidorna, så att dessa förödande strider inte behöva tillgripas, som inte bara hemsöka dem själva utan också hela samhället.

Herr Nilsson, Johan, Malmö: Jag hade inte tänkt lägga mig i denna debatt, men på grund av ett anförande, som hölls här uppe i mitt grannskap föranledes jag till ett par ord. Det var en ärad talare, som drog fram ett exempel, som antagligen skulle verka drastiskt och avskräckande. Jag fick emellertid den uppfattningen, att det var något ensidigt, att något saknades i skildringen. Han talade om en mjölkningssstrejk, där arbetarna kommit fram med sitt ultimatum kl. 10 på kvällen, och följande morgon hade strejken utbrutit. Jag vill visst inte försvara detta. Jag känner inte till fallet, men jag tror, att den ärade talaren inte heller känner till detaljerna, och jag tycker, att om man drar fram sådana exempel, bör man draga fram även detaljerna i saken, för att det inte skall verka så ensidigt. Det kan ju vara möjligt, att sådana omständigheter inträffat, att arbetsgivaren också kan ha ansvaret för att djuren inte blevo mjölkade. Det har verkligen funnits sådana fall. Och man kan då inte helt ensidigt säga, att det är arbetarnas skuld. Det kan tänkas, att saken har en förhistoria, som kan ha tvingat arbetarna att vidtaga denna påtalade åtgärd. Jag menar alltså, att ansvaret för djuren skall drabba arbetsgivaren i första hand och icke ensidigt endast den andra parten.

Jag skall inte gå vidare in i frågan utan sluta med en förklaring att jag ansluter mig till vad herr Linder i sak anför.

Herr Enhörning: Herr greve och talman. mina herrar! Med anledning av vad den ärade talaren på Stockholmsbanken yttrade vill jag endast fästa uppmärksamheten därvid, att jag talade om *oberättigade* strejker. När man nu sluter avtal på ett år och på ännu kortare tid, då synes det mig, att dessa avtal borde kunna hållas och respekteras, och då synes det mig också, att man borde kunna vara befriad från dessa, som jag kallar dem, oberättigade strejker. Indexsiffran för levnadskostnadernas stegring är nu 147, om jag minns rätt, men arbetsförtjänstens stegring uppgår till 300

Lagförslag om
medling i
arbetsstrider.
(Forts.)

å 500 procent. Alltså torde förtjänsten numera i betydlig grad överstiga den prisstegring dyrtiden försakat.

Den ärade talaren fäste också min uppmärksamhet på de högt stegrade frakterna under kristiden. Ja, det veta vi alla, att frakterna då stego betydligt, men vi veta också, att förhållandena på detta område nu åter kommit in i mera normala gängor. Vi veta också, varför frakterna stego, vilket inte torde vara nödvändigt att här närmare förklara. Men jag vill erinra den ärade talaren om, att jag känner inte ett enda fall, då en redare, som hade låga frakter, brutit avtalet för att erhålla de högre frakterna.

Herr Lindley: Den senaste talaren förklarade, att han icke kände något fall, där någon redare brutit ett avtal för att erhålla de högre frakterna. Jag skulle då be honom vara vänlig att gå till tidningarna vid krigsutbrottet och studera de åtal, som följde på grund av att flera av Sveriges allra största skeppsredare uraktlåto att fullfölja sina avtal, just på grund av att frakterna hade gått upp så pass mycket att de på detta sätt kunde göra en betydlig vinst, genom att bryta dessa avtal. Det där tror jag emellertid inte vi särskilt behöva friska upp minnet av, ty det tror jag att var och en känner till.

Dessutom är det förvånansvärt, att herr Enhörning kan tala om att arbetslönerna skulle ha stigit med 300 å 500 procent. Jag gratulerar hans egna arbetare till den storslagna inkomst, som i så fall nu kommit dem till del.

Men det var inte om detta jag skulle tala, utan egentliga anledningen till att jag begärde ordet var, att jag ville replikera herr Hellberg. Herr Hellberg förklarade, att orsaken till att skiljedomsiden kommit i sådant vanrykte i Australien var den, att skiljedomsinstitutet varit för mycket anlitat. Denna uppgift måtte väl ändå bero på bristande kännedom om dessa förhållanden. Det går nämligen till så i Australien, att där måste varje framställning om förbättrade löner ske på samma sätt, som om jag exempelvis vill anhängiggöra ett åtal mot någon enskild person. Jag måste då till domstol med detta mitt krav. Om arbetarna i Australien önska att få en förbättring till stånd av sina lönevillkor, så måste de alltså gå till denna obligatoriska skiljedomstol med detta sitt krav och instämma arbetsgivarna. Skiljedomstolen tar då upp frågan, undersöker först och främst, om arbetarnas fordringar äro berättigade med hänsyn till de allmänna levnadskostnaderna etc., etc., och sedermera undersöker den, huruvida arbetsgivaren har förmåga att betala de begärda lönerna. Denna skiljedomstol har då rättighet att begära att få granska arbetsgivarens böcker och alla de handlingar, den önskar gå igenom, och sedan sätter domstolen sig till att granska detta material och fatta beslut om vilka löner som skola tillämpas för ifrågavarande arbetare. Det är på det sättet som denna skiljedomstol i Australien har verkat, och det är detta system, som man nu säger har lidit haveri. Till att börja med var ju belåten-

Lagförslag om
medling i
arbetsstvister.
(Forts.)

heten allmän med detta system, ehuru det på sista tiden tyckes ha gått sönder. Att jag inte känner orsakerna därtill är självklart, då vi ju haft så dåliga förbindelser med Australien under de förflytna krigsåren. Men då herr Hellberg säger, att man nu i detta systems ställe skulle önska genomföra det norska systemet med en skiljedomstol såsom en sista instans till att förhindra utbrottet utav stora och samhällsskadliga strider, måste jag säga, att även detta norska system har gjort fullständig »fallit», därför att i realiteten har det varit flera stora strider i Norge än till och med i vårt land. Jag behöver bara peka på förhållandena inom mitt eget fack t. ex. under de senaste sju, åtta åren, då vi i Sverige inte haft en enda stor och mera vittomfattande hamnarbetarkonflikt, och dessa hamnarbetare utgöra likväl ett av de mest lätttrorda elementen, som synnerligen lätt kunna råka i konflikt. Att tvistefrågor uppstå, är självklart, och sådana ha uppstått i tusental under denna tid, men de ha avklarats utan någon som helst obligatorisk skiljedom, detta därför att parterna å ömse sidor bemöda sig om att söka avklara dessa saker och avklara ekonomiska tvistefrågor i övrigt.

Nu är det ju möjligt, att man skulle vilja göra gällande, att mitt sätt att resonera vore felaktigt och att vi borde vara anhängare av en sådan där obligatorisk skiljedom här i Sverige, ty i Norge äro efter många stora strider, även inom vårt eget fack, lönerna i närvarande stund betydligt högre än i Sverige. Alltså skulle då denna obligatoriska skiljedom i själva verket vara till arbetarnas gagn i inte så liten utsträckning heller, och följaktligen borde arbetarna just på den grund kanske vara för en sådan här obligatorisk skiljedom i stället för att vara motståndare till den. Nu tror jag emellertid, att detta inte är nödvändigt. Jag tror verkligen, att man vinner bästa möjliga resultat, om det allmänna inte onödigtvis lägger sig i dessa frågor, åtminstone så som förhållandena nu gestalta sig, utan mera försöker öva tryck så att parterna själva försöka göra det bästa möjliga, och det göra de, om man har ett gott och lämpligt förlikningsinstitut, som kan hjälpa dem att söka lösa tvistefrågorna.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på förevarande paragraf yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att förslaget i denna del skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjordes propositioner enligt sagda yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, vore yrkat dels att utskottets uttalanden i motiveringen näst före övergåendet till de särskilda lagförslagen skulle godkännas, dels ock att ifrå-

Lagförslag om medling i arbetstvister.
(Forts.) gavarande uttalanden skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet anförda reservation mom. a).

Vid sedermera i enlighet härmed framställda yrkanden godkändes utskottets ifrågavarande uttalanden.

Övriga delar av det under behandling varande lagförslaget.

Godkändes.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag om central skiljenämnd för vissa arbetstvister.

Godkändes.

Lagförslag om särskilda skiljedomare i arbetstvister.

Förslaget till lag om särskilda skiljedomare i arbetstvister.

Detta förslag var så lydande:

Härigenom förordnas som följer:

Konungen äger, i mån av behov, efter framställning av kommuner eller eljest, förordna särskilda personer att på anmodan av parter var för sig avgöra arbetstvister, som av parterna hänskjutits till skiljedom, eller på anmodan av parter eller av dem valda skiljemän såsom opartiska ordförande i skiljenämnder deltaga i dylika tvisters slitande. Förordnanden, som nu nämnts, meddelas på viss tid, högst två år i sänder.

Skiljedomare, som här avses, skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

I övrigt skall i avseende å dessa skiljedomare och deras verksamhet vad i lagen om skiljemän är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Närmare föreskrifter om skiljedomarnas verksamhet må meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1920.

Enligt mom. b) av herr *Linders* m. fl. ovanberörda reservation hade ifrågavarande reservanter yrkat, att följande bestämmelse måtte utgå ur lagen om särskilda skiljedomare i arbetstvister: »Skiljedomare, som här avses, skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.»

Herr Linder: Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr von Sydow: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som återigen för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gjorde propositioner, först på godkännande av nu föredragna lagförslag samt vidare på lagförslagets godkännande med den ändring, som förordats i den av herr Linder m. fl. vid ifrågavarande utlåtande fogade reservationen mom. b); och förklarade herr vice talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Lagförslag om
särskilda
skiljedomare i
arbetstvister.
(Forts.)*

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av andra lagutskottet i utlåtande nr 27 tillstyrkta lagförslaget om särskilda skiljedomare i arbetstvister, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, godkännes lagförslaget med den ändring, som förordats i den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet anförda reservation mom. b).

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 30.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om åvägbringande av en provisorisk lag rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom industri och handel.

*Om statskon-
troll över
truster m. m.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 160, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herrar Wohlin, Gustaf Bergström, Bodin, Elisson, C. Petrus, V. Nilsson och

*Om statskontroll
över
truster m. m.*
(Forts.)

Westman hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom industri och handel.

Utskottet hade därjämte till behandling förehåft en inom andra kammaren av herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Westman* i Brobygård väckt motion, nr 253, vari gjorts enahanda hemställan.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på grund av vad däri anförts hemställt, att riksdagen, i anledning av motionerna nr 160 i första kammaren och nr 253 i andra kammaren, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande om möjligt till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom produktion, handel och transportväsende.

Enligt avgiven reservation hade herrar *von Sneidern*, *von Sydow*, *von Koch*, *Boberg*, *Gunnar Andersson*, *Andersson* i Knäppinge och *Karlsson* i Gasabäck ansett utskottets utlåtande bort vara av viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 160 och II: 253 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande truster och monopolistiska sammanslutningar inom näringslivet samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Herr *von Sydow*: Herr talman, mina herrar! Det vill synas mig, som efter det demokratiska genombrottet i detta land man i viss mån sökt inaugurera en ny metod i fråga om lagstiftningsarbetet. Förut var det en så gott som undantagslös regel, att man ej skulle stifta en lag, utan att man förut haft en noggrann utredning om förhållanden, omständigheter och utredningen ytterligare undergått en kritisk prövning från sakkunnigt håll. Numera har man visserligen ej velat slopa utredningsarbetet, men det visar sig en allt mer tilltagande benägenhet att föregripa resultatet av detsamma, man vill stifta lagar, innan man hunnit avsluta utredningsarbetet. Detta är i min tanke en mycket farlig väg att beträda. Det är ytterst riskabelt att i lagstiftningsarbete experimentera sig fram och stifta lagar på försök för att se, hur mycket olägenheter de medföra och för att av dessa prova huruvida lagarna böra förnyas. Jag tror, att det gamla sättet för lagstiftningsarbetet, att först lämna en fråga till utredning och, sedan den blivit färdig och undergått den nödvändiga prövningen, vidtaga lagstiftningen i avsikt att låta den bliva bestående, är att föredraga. Det finns flera exempel från senare tid, huru man stiftat lagar på försök. Hela 8-timmarslagen kan betecknas som en försökslagstiftning, den genomfördes utan att man slutfört den utredning och prövning, som var påbörjad. Nu föreligger också ett sådant fall,

man ifrågasätter här en provisorisk lagstiftning beträffande statskontroll över truster och andra liknande sammanslutningar. Emellertid är det ju så — det har från alla håll vitsordats — att monopolbildningar på det ekonomiska området medföra vissa nationalekonomiska fördelar. De kunna åstadkomma en koncentration av driften, besparingar i administrations- och fraktkostnader o. d. samt genom en bättre översikt över marknadsläget åstadkomma, att produktionen mera avpassas efter det verkliga behovet. Å andra sidan är det givet, att dylika bildningar kunna medföra skada, de kunna leda till obehörig uppskörtning av allmänheten. Sålunda är det allmänt erkänt, att en viss statlig kontroll över dylika sammanslutningar är önskelig. Därom har man också inom utskottet varit enig. I denna fråga har riksdagen redan begärt utredning hos Kungl. Maj:t. Det var så tidigt som 1910, då en kommitté tillsattes för att utreda saken. Emellertid blev vid världskrigets utbrott kommitténs arbete uppskjutet, emedan kommittén ansåg, att det under dåvarande förhållanden var svårt att fullfölja detsamma. Nu är emellertid arbetet återupptaget, och från regeringens sida har utlovats, att det skall främjas på allt sätt.

Den egentliga frågan, som skiljer majoriteten och minoriteten i utskottet, är nu denna: skall man avvakta resultatet av denna utredning och sedermera komma med det lagförslag utredningen kan giva anledning till, eller skall man utan att avbida utredningen söka driva fram en provisorisk lagstiftning? Majoriteten inom utskottet har valt den senare utvägen. Minoriteten åter har röstat för att avvakta utredningens resultat. Nu är det sagt, att utredningsuppdraget, som kommittén fick 1910, ej var så fullständigt, som önskligt hade varit, och därför föreslår minoriteten en särskild skrivelse, innefattande ett allsidigt uppdrag åt kommittén. Man kan med fog ifrågasätta, mina herrar, om det föreligger sådana förhållanden i detta land, att det kan vara en tvingande nödvändighet att genomföra en provisorisk lagstiftning utan att avvakta resultatet av den utredning, som igångsatts. Jag för min del betvivlar det. Man förnimmer på åtskilliga håll i pressen och annars farhågor för att det stora utländska kapitalet skulle ha ett mycket stort inflytande på det svenska näringslivet, och att en stor del av vår industri skulle ledas och dirigeras av detta kapital. För min del är jag övertygad, att dessa farhågor äro ytterligt överdrivna. Var och en som känner förhållandet vet, att under den långa krigsperioden en hel del aktier i industriella företag, som tillhört utlänningar, återförts till Sverige, och att situationen har sålunda förbättrats sig. Jag kan ej tro, att de förebragta skälen göra det angeläget att nu föregripa utredningens resultat.

Ser man nu på, vad den provisoriska lag, som föreslås, skulle innefatta, finner man av utskottets motivering, att det är fråga om att inrätta en ny institution, som jag icke vet, att vi förut haft exempel på här i landet. Man skulle inrätta en myndighet, som vore halvt en utredningskommitté och halvt ett ämbetsverk. Denna myndighet skulle ha i uppdrag dels att hålla kontroll över de truster och monopol, som finnas, dels ock att föreslå de lagändringar och nya

*Om statskontroll
öfver
truster m. m.
(Forts.)*

*Om statskontroll
över
truster m. m.
(Forts.)*

lagar, som skulle kunna befinnas erforderliga. Jag tror, att man bör vara mycket försiktig, innan man går med på tanken att upprätta denna kombination av ämbetsverk och utredningskommitté. Jag tror, att det kunde komma därhän, att vi finge något, som liknade de kommissioner vi haft förut under krigstiden och som alla önskat, att man ej skulle få återse.

Såsom saken ligger och då skillnaden mellan majoriteten och minoriteten endast hänger på frågan, om man skall föregripa utredningens resultat eller icke anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Westman: Mina herrar! Som den ärade föregående talaren framhöll, föreligger ju enighet mellan majoriteten och minoriteten inom utskottet därutinnan, att vi här i vårt land lika litet som något annan kulturland kunna ställa oss likgiltiga inför de stora och omfattande problem, som uppstå, i och med det att kapitalistiska sammanslutningar uppträda inom näringslivet. Men därmed är det slut med enigheten mellan utskottets majoritet och minoritet.

Utskottet föreslår, som herrarna finna på sid. 7 i utskottsutlåtandet, en provisorisk lagstiftning, som går ut på att få till stånd en myndighet, som skall äga särskild befogenhet att inhämta upplysningar rörande förekomsten av truster i vårt land och deras verkan på prisbildningen och i andra avseenden, men denna myndighet skall icke äga någon som helst befogenhet att giva trusterna några anvisningar eller direktiv med bindande verkan om hur de skola sköta sina affärer. Hur denna myndighet skall sammansättas, finns icke på något sätt antytt i utskottets utlåtande. Den frågan kommer naturligtvis under övervägande vid den utredning, varom utskottsmajoriteten har hemställt till Kungl. Maj:t.

Mot detta förslag, som utskottet framlagt, ha reservanterna framställt åtskilliga invändningar. Dels förekomma sådana i reservationen, dels ha vi också hört den föregående ärade talaren upptaga och understryka vissa av reservanternas synpunkter. En av de anmärkningar, som framställts från reservanternas sida, är sålunda den, att utskottsmajoriteten förordat en utväg, vilken ej prövats i utlandet, ehuru man där synes vara beredd att pröva den, såsom reservanterna uttrycka sig. Här göra sig reservanterna skyldiga till ett allvarligt misstag, som visar, att de knappt ägnat detta problem en så ingående uppmärksamhet, som skulle varit önskelig. Det är visserligen sant, som reservanterna framhålla, att det engelska och det danska förslaget om inrättande av utrednings- och kontrollmyndigheter över monopolartade sammanslutningar ej blivit upphöjt till lag. Men det är alldeles oriktigt att gå så långt, att man säger, att sådana anordningar med övervakande och kontrollerande myndigheter över huvud icke förekomma i utlandet. Om reservanterna hade läst utskottsutlåtandet en smula mer ingående, skulle de ha funnit, att den norska trustkommissionen blivit utrustad med befogenhet att inhämta upplysningar om förhållanden i berörda avseende. Och om man läser sid. 6 i utskottsutlåtandet, finner man där ett utdrag ur det engelska kommitté-

betänkandet, enligt vilket den engelska kommittén säger, att den har föreslagit en sådan kontrollerande myndighet för England, i likhet med vad som förekommer i Nordamerikas Förenta stater och i de brittiska kolonier, där kommissioner och domstolar i liknande syfte tillsatts. Alltså, den engelska kommittén hänvisar uttryckligen till utvägar, som redan praktiseras såväl i Amerikas Förenta stater som i de brittiska kolonierna.

Om statskontroll över trustar m. m.
(Forts.)

Jag skall ej upptaga tiden, eftersom den är så långt framskriden, med att lämna ens en flyktig översikt över de försök med dylika övervakande myndigheter, som gjorts i de nämnda länderna. Jag skall endast påpeka en sak, som en historisk överblick över dessa länders åtgärder ger vid handen, den nämligen att ett flertal av dessa myndigheter äro inrättade för ganska lång tid sedan. Redan 1887 har för första gången en sådan myndighet tillsatts i Amerika, och flera tillkommo före världskrigets utbrott. Jag påpekar detta med anledning av ett uttalande i reservationen, där reservanterna använda ett uttryckssätt, som föranleder mig att framhålla, att man ingalunda kan påstå, att själva detta system med kontrollerande myndigheter härleder sig ur kristidslagstiftningen. Jag vill göra det medgivandet, att världskriget påskyndat systemets utbredning. Men det skulle vara alldeles felaktigt att tro, att detta system med myndigheter, som övervaka trusterna hör till de företeelser, som ha sin rot i världskrigets förhållanden och som skola komma att försvinna, när dessa förhållanden upphöra och världen åter kommer i normala gångror. Reservanterna antyda emellertid en annan uppfattning. De framhålla, att den nya myndighet, som enligt utskottets förslag skulle inrättas i vårt land, visar släktskap med kristidskommissionerna, och de antyda, att trustproblemet skulle stå i samband med kristidsproblemen. Den uppfattning, som reservanterna sålunda uttala står emellertid uppenbarligen i fullkomlig motsats mot den uppfattning, som de sakkunniga hysa, vilka 1911 tillkallades inom finansdepartementet i trustfrågor, ty dessa sakkunniga ha allt sedan världskriget utbröt, fullständigt lagt ned allt arbete. De ha ansett, att det problem de hade att studera var ett helt annat och alldeles främmande för de förhållanden, som uppstodo under kristiden, och att problemet icke ens kunde studeras under världskriget, emedan linjerna i det samma förvirrades under de förhållanden, som då uppkommo.

För övrigt, när reservanterna låta Manchesterliberalismens teorier framskymta i sin reservation, vill jag för min del säga, att jag är fullkomligt övertygad, att Manchesterliberalismens tid är förbi för alltid och aldrig återkommer. Det moderna samhället är alltför komplicerat och samhällsmedvetandet för vaket, för att man skulle kunna komma tillbaka till det gamla låt-gå-systemet. Manchesterliberalismen kan icke — det försäkrar jag herrarna — väckas till liv genom reservanternas uttalade trollformel: »kristidslagstiftning»! Den formeln kan icke ha en sådan magisk kraft. Ingen — åtminstone ingen inom de borgerliga partierna — vill återvända till kristidens tvångslagstiftning, och för min del är jag en bestämd anhängare av strävandena att avlägsna vad som ännu finns kvar av dessa lagstift-

Om statskontroll över
truster m. m.
(Forts.)

ningsåtgärder och att förhindra deras återkomst. Detta är en sak. Men å andra sidan är det alldeles orimligt att vilja återvända till det gamla *laissez-faire-systemet*, till Manchesterliberalismen. Det gäller att finna en medelväg mellan statens tvång och individens frihet även på det ekonomiska området. Det gäller att även här tillämpa det gamla klassiska svenska lösenordet om lag och frihet.

En fråga anser jag mig i detta sammanhang skyldig att besvara, den nämligen: vad har erfarenheten från utlandet givit vid handen i fråga om den verkan, som dylika övervakande kommissioner kunna utöva? På den frågan vill jag svara, att det har visat sig, att dylika övervakande kommissioner äro maktlösa, när det gäller att tillämpa och förverkliga en lagstiftning, som går ut på *förbud mot truster*, men att de däremot visat sig vara lämpliga och oumbärliga som *kontrollorgan*, när man samtidigt låtit *trusterna bestå* enligt gällande lagstiftning. Denna erfarenhet, som man vill tillgodogöra sig i England och Danmark, denna erfarenhet har utskottet även förordat, att man skulle tillgodogöra sig i Sverige.

Reservanterna opponera sig emellertid häremot och säga: vi vilja ha till stånd en allsidig utredning. Den föregående ärade talaren framhöll klandrande, att det såg ut, som om man efter det demokratiska genombrottet ville införa en ny metod för lagstiftningsarbetet, vilken skulle bestå i, att man ej ville tillåta, att en allsidig utredning ägde rum, utan ville föregripa utredningen genom att på förhand fastslå vissa riktlinjer. Jag vill då säga, att man naturligtvis måste akta sig för att, så fort ett problem kommer upp, nödvändigtvis fordra, att man skall göra en allomfattande utredning och utreda alla problem, som kunna så i sammanhang därmed. Det är samma fel, som en ovan historieförfattare stundom gör sig skyldig till, när han vill börja sin framställning från syndafloden eller någon dylik avlägsen epok. Naturligtvis bör en utredning vara omfattande och icke utesluta en undersökning av någon utväg, som kan vara möjlig för problemets lösning, men därvid bör man stanna. Alltså, i detta fall ställer jag mig på den ståndpunkten, att om reservanterna kunna uppvisa, att de till lösning av trustproblemet ha ett verkligt uppslag, som faller utanför den utredning, som utskottet föreslår, då måste jag erkänna, att utskottets formulering är för snäv. Men förutom den utväg utskottet anvisat, nämligen den att låta trusterna bestå, men att försöka kontrollera dem, finnes det ju bara två andra utvägar: den ena är förbud och den andra är förstatligande. Jag antager, att reservanterna icke vilja förorda vare sig den ena eller den andra av dessa båda utvägar, varken förbud eller förstatligande, och då så är, finner jag, att intet uppslag givits från deras sida, som skulle uteslutas på ett obehörigt sätt genom det förslag till utredningens begränsning, som utskottet framställt. Under sådana omständigheter finner jag icke något skäl att vidga ramen för utskottets hemställan.

För övrigt, vilken väg man än skulle vilja gå för ett ingripande mot trusterna, så är det väl i alla fall nödvändigt, att man först skaffar sig kännedom om de företeelser, som man vill bekämpa, och det är just detta, som utskottet vill ernå. Genom den

provisoriska lagstiftning, som utskottet föreslår, avser man just att få en utredningsmyndighet med vidsträcktare befogenhet än vanliga svenska kommittéer. Man måste sålunda, så vitt jag förstår, säga, att utskottets förslag innebär en framställning om en konkret bestämd, allsidig utredning, medan däremot reservanternas förslag, såsom frågan nu ligger, snarare kan betecknas som en begäran om en utredning. Utskottet har haft så mycket större skäl att framställa förslag om en utredningsmyndighet, som vi ju fått den erfarenheten i vårt land, att en vanlig svensk kommitté icke kommer till något som helst resultat. Om vi söka taga reda på vad den svenska kommitté, som tillsattes år 1911, uträttat, så skola vi finna, att dess resultat är över all beskrivning magert. Se vi å andra sidan på den engelska kommitté, som tillsattes år 1918 och suttit endast omkring ett år, så finna vi, att den åstadkommit ett synnerligen intressant och värdefullt resultat. Till god del beror den engelska kommitténs överlägsenhet på att densamma, liksom alla engelska kommittéer, begagnat sig av rättigheten att inkalla sakkunniga och höra dem som vittnen.

Nu ha reservanterna medgivit, att den ståndpunkt de intaga kommer att medföra ett avsevärt dröjsmål. De säga, »att en sådan utrednings omfattning kan föranleda ett avsevärt dröjsmål», och härutinnan måste jag, med den erfarenhet vi fått om en verklig svensk kommittés arbetstakt, obetingat instämma. Herr von Sydow vill också göra gällande, att det icke ligger någon fara i dröjsmål. För min del kan jag icke riktigt vara med härom. Det förefaller mig, som om ett dröjsmål med ett statsingripande gent emot truster skulle medföra olägenheter, kanske icke minst den, att våra monopolistiska sammanslutningar skulle få tid att maskera om sig och ikläda sig en skyddande förklädnad. Vill man ha en verklig inblick i dessa förhållanden, så anser jag det vara mycket lämpligt, att man låter ridån gå upp så snart ske kan, så att man möjligen på scenen kan få se regissörer och maskinister, innan de hinna rätta sig bakom kulisserna.

Det finnes, så vitt jag förstår, ingen verklig anmärkning att göra mot det förslag, som majoriteten inom utskottet anslutit sig till. Detta förslag kan icke vara ägnat att skapa onödig oro inom affärslivet, ty förslaget är byggt på den grundtanken, att man skall åstadkomma en grundlig utredning, innan man företager någon som helst lagstiftning i sak.

Herr vice talman, jag ger att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Då det förhåller sig så, att majoriteten inom andra lagutskottet kommit att utgöras av dels samtliga socialdemokratiska ledamöter och dels de två representanterna för bondepartierna, anser jag mig såsom en av de socialdemokratiska ledamöterna böra här något motivera deras syn på denna sak.

*Om statskontroll över truster m. m.
(Forts.)*

Om statskon-
troll över
truster m. m.
(Forts.)

Utskottets ärade vice ordförande frågade bland annat, om det verkligen skulle kunna föreligga sådana omständigheter i vårt land, som vore ägnade att påkalla åtgärder i den riktning utskottet föreslår. Jag är övertygad, att om man följt denna fråga närmare, skall man ovillkorligen ha kommit till det resultat, att sådana omständigheter verkligen föreligga.

Jag vill endast erinra om att den fråga, som nu föreligger till behandling, kan i år fira tioårsjubileum. Det var som bekant vid 1910 års riksdag, som förslag om undersökning angående inom landet befintliga truster och karteller första gången väcktes. Förslaget, som framställdes i andra kammaren av herr Palmstierna, syftade att få till stånd »sådana åtgärder, varigenom möjlighet kunde beredas att vinna en kontinuerlig översikt av kartell- och trustväsendets utveckling och verksamhet i vårt land». Andra kammaren ansåg sig redan då kunna bifalla förslaget. Första kammaren fann däremot förslaget icke tilltalande och förkastade detsamma. Ett nytt försök nästföljande år att övertyga första kammaren om behovet av en sådan åtgärd misslyckades även, men Kungl. Maj:t desavouerade kammaren och tillkallade som bekant i december samma år sakkunniga med uppdrag bland annat att »verkställa utredning angående förekomsten inom landet av truster och karteller, deras inverkan på landets ekonomiska liv, framför allt på prisbildningen».

Dessa trustsakkunniga synas ha varit angelägna om att följa vad man kallar »gammal god tradition». De ha tydligen gått till verket med den föresatsen att göra sin sak så grundligt som möjligt och framför allt inte förhastas sig. Däri ha vi väl också att söka förklaringen till, att något resultat av deras arbete ännu icke föreligger, om man undantar en översikt över lagstiftningen på ifrågasvarande område i utlandet. Denna översikt har dock ännu icke blivit tillgänglig för riksdagen och den intresserade allmänheten, utan lär ligga gömd i vederbörande sekreterares portfölj.

I likhet med flertalet andra svenska utredningskommittéer har denna trustkommitté däremot fyllt en *rent negativ uppgift*. Tack vare den ha några viktiga specialfrågor inom trustväsendets område kunnat jordas i stillhet. Jag åsyftar den vid 1913 års riksdag väckta motionen om »sådant ordnande av partihandel med fotogen, att konsumenternas intresse blir på bästa sätt tillgodosett», motionen vid 1916 års riksdag om »utredning angående möjligheterna av införandet av statsmonopol å mineraloljor» och den vid 1917 års riksdag väckta motionen om »utredning huruvida och på vad sätt statsmonopol å tillverkningen och importen av socker måtte kunna införas».

Samtliga dessa motioner avslogos av riksdagen med hänvisning till att de trustsakkunniga skulle ägna de i desamma berörda frågorna uppmärksamhet. Till och med så sent som år 1919 tjänstgjorde de sakkunniga som begravningsentreprenörer, ty då avslogs

som bekant en i andra kammaren väckt motion angående utredning rörande trustväsendet inom livsmedelshandeln och livsmedelsindustrin med en erinran om trustsakkunnigas existens. Om statskontroll över trustar m. m.

(Forts.)

Utan att göra sig skyldig till någon överdrift torde man alltså kunna säga, att följderna av initiativet från år 1911 strängt taget blivit *det rakt motsatta mot det man tänkt sig*.

Jag är beredd på att gentemot detta kommer att invändas, att någonting inträffat, som lagt hinder i vägen för de sakkunnigas arbete. Världskriget skulle i detta fall, liksom i så många andra, ha vållat olägenheter. Jag vill inte bestrida, att så kan i viss mån ha varit fallet, ehuru jag har svårt att förstå, att olägenheterna varit så stora, att utredningsarbetet skulle behöva helt avbrytas. Måne man inte med fog kan göra den meningen gällande, att det skulle ha varit önskvärt om de sakkunniga hade fortsatt sitt arbete under krisären just med tanke på de säregna företeelser, på det ekonomiska området, som då framträdde?

Det torde väl knappast råda tvivel om, att trust- och kartellväsendet spelat en mycket stor roll under krisären, och att man på flera områden kunnat spåra de ofördelaktiga verkningarna av detsamma ännu tydligare än under s. k. normala förhållanden. Det är ocks anmärkningsvärt, att man i t. ex. England och Norge ansett sig böra ägna de monopolitiska sammanslutningarna särskild uppmärksamhet *just under krisären*. I England tillsatte sålunda rekonstruktionskommisstrern i februari 1918 en stor kommission — den s. k. trustkommissionen — med uppdrag att, »med hänsyn till den sannolika förestående vidare utvecklingen av organisationer och sammanslutningar inom näringslivet, överväga och avgiva utlåtande över, vilka bestämmelser eventuellt kunna anses nödvändiga för att skydda allmänhetens intressen». Denna kommission har arbetat i *något raskare tempo* än våra trustsakkunniga och kunde redan i april nästföljande år avgiva sitt betänkande och förslag. Och vad angår Norge, finnes där ända sedan år 1916 en trustkommission, åt vilken i april 1919 stiftades en lag, som med hot om böter av ända upp till 100.000 kronor ålägger monopolistiska och liknande företag att tillhandagå kommissionen med upplysningar angående deras verksamhet.

Kristiden har alltså så långt ifrån utgjort ett hinder för utredningsarbetet i England och Norge, att man där tvärtom ansett de av krisen tillskapade förhållandena ha påkallat särskilda åtgärder i syfte att skydda det allmännas intressen gentemot den stora ekonomiska makt, som samlats hos de monopolistiska företagen. Detsamma kan för övrigt sägas om Danmark, där regeringen med anledning av ett uttalande av riksdagen låtit utarbета ett, åtminstone efter svenska begrepp, ganska långt gående förslag till lag angående kontroll över dylika företag.

Jag skall nu icke, eftersom tiden är långt framskriden, taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för en skildring av de danska och engelska förslagen, ehuru jag tror, att man genom att syna

*Om statskontroll över
truster m. m.
(Forts.)*

dessas förslag närmare mycket lätt skulle kunna finna anledningen till att majoriteten inom utskottet ansett sig böra föreslå en sådan åtgärd, som det här är fråga om. Jag skall i stället övergå till att något beröra reservanternas anmärkningar.

Jag vill emellertid först påpeka, att det är ganska anmärkningsvärt, att man i England och Danmark kommit till i stort sett samma resultat, ehuru, som den danske inrikesministern påpekade under debatten i det danska folketinget vid förslaget framläggande, någon förbindelse mellan de två utredningskommissioner, som haft i uppdrag att utarbета det danska förslaget och det engelska förslaget, ej förekommit. Men förhållandena ha tydligen gestaltat sig på det ekonomiska området i länder som Danmark och England, att man rent omedvetet och utan någon förbindelse med varandra kommit till ungefär samma resultat, när det gällt att försöka få fram förslag, syftande till att förebygga eller i varje fall komma åt maktmissbruk från monopolistiska företags sida gent emot allmänheten och samhället. Vilken väg man än slår in på, antingen den som anvisas i de danska och engelska förslagen, eller den, som vi hittills använt oss av, nämligen att låta utredningen pågå en lång följd av år, måste man vara beredd på, att stora hinder naturligtvis komma att läggas i vägen för arbetet. De sammanslutningar, varom här är fråga, förfoga icke blott över oerhörda maktmedel gentemot allmänheten, utan äga säkerligen icke mindre förmåga att vältra stenar i vägen för statsmakterna. Det gäller därför för de sistnämnda att tillgripa de åtgärder, som stå till deras förfogande, först och främst lagstiftningen.

Man behöver icke vara bekajad av onödig misstänksamhet mot de monopolistiska företagen för att ha kommit till den uppfattningen, att 1911 års trustsakkunniga i vårt land, även om de hade fortsatt sitt arbete i enlighet med det dem givna uppdraget, skulle ha kommit under fund med att möjligheterna för dem att verkligen tränga in i trust- och kartellväsendets mysterier varit mycket begränsade. De företag, som skulle ha blivit föremål för deras uppmärksamhet, torde icke utan vidare hava ställt sina papper till deras förfogande, i varje fall icke de, som ur allmänhetens och statsmakternas synpunkt kunde anses som värdefulla. Detta visar exemplet från Norge, där man, såsom jag i det föregående antytt, nödgats stifta en särskild lag i syfte, att tvinga de monopolistiska företagen att tillhandagå trustkommissionen med upplysningar. Det är också med tanke därpå som majoriteten inom utskottet ansett sig böra förordna en provisorisk lagstiftning i stil med det danska förslaget. Vi som utgöra majoriteten — samtliga socialdemokratiska representanter och representanterna för de båda jordbrukarepartierna — vilja, såsom redan antytts av herr Westman, med vårt förslag vinna ett *dubbelt syfte*. Vi vilja kombinera en verkligt genomgripande undersökning av trust- och kartellväsendet med en kontroll, som åtminstone i någon mån skall kunna förhindra ett otillbörligt och för det allmännas intressen skadligt utnyttjande av de maktmedel, över vilka

de monopolistiska företagen och sammanslutningarna förfoga. Den provisoriska lagstiftning vi förordade avser att *pa ett snabbare och rationellare sätt, än som ifrågasatts med det förfuskade regeringsinitiativet av år 1911, förbereda en definitiv lagstiftning till skydd mot maktmissbruk från trusters och liknande ekonomiska sammanslutningars sida.*

Om statskontroll över trusters m. m.
(Forts.)

För var och en, som erkänner samhällets rätt och plikt att skapa ett sådant skydd och som menar allvar med sina strävanden i denna riktning, borde det stå klart, att den av utskottets majoritet anvisade vägen torde vara den bästa under förhandenvarande förhållanden. Jag har därför svårt att förstå, att man inom det liberala lägret, där man ju gör anspråk på att i alldeles särskilt hög grad företräda de samhälleliga intressena, ryggat tillbaka, när det gäller att på det sätt utskottets utlåtande antyder främja dessa strävanden.

I den reservation, varom de liberala utskottsledamöterna enats med representanterna för högerpartiet, försäkras, att »intresset för åtgärder mot trusters och monopoler ej minskats genom det av tidsläget förorsakade avbrottet i 1911 års trustsakkunnigas arbete». Detta betvivlas ingalunda. Men intresset kan vara mer eller mindre starkt. Jag vågar tro, att det gives en viss gradskillnad mellan det intresse vissa högerrepresentanter hysa och det, som förefinnes hos vissa av de liberala ledamöterna. Jag skulle också vilja hålla före, att det ute bland de små företagare, tjänstemän och lantbrukare, som utgöra en stor del av den liberala valmanskåren, finnes ett mycket starkare intresse för denna fråga än bland de mäktiga storindustriidkare och köpmän, som bilda kärnan i högerns valmanskår. De sistnämnda besväras säkerligen i allmänhet icke av någon önskan, att trusternas och kartellernas verksamhet ägnas någon ur konsumenternas och samhällets synpunkt nödvändig kontroll. Däremot föreställer jag mig, att den liberala hantverksmästaren, tjänstemannen, minuthandlaren och lantbrukaren gärna se, att det, så snart det låter sig göra, tages itu på allvar med arbetet att få till stånd en sådan kontroll. De känna allt för väl till det gamla svenska utredningsväsendets olägenheter och se säkerligen gärna, att riksdag och regering bryta mot det gamla systemet och tillgripa åtgärder, som snabbare leda till målet. Och då detta utan tvivel kan ske genom att utskottets förslag bifalles, skola de nog uppskatta en medverkan härtill från de liberala representanternas sida.

Reservanterna synas ej heller vilja bestrida, att man på den av utskottsmajoriteten anvisade vägen har utsikt att komma fortare fram än genom att fortsätta på den väg, som utstakades år 1911. De medgiva, att en sådan utredning, som av dem ifrågasattes, »kan föranleda ett avsevärt dröjsmål, innan dess slutliga resultat föreligger». I detta medgivande ligger naturligtvis också underförstått, att samhället under den tid, som det »avsevärda dröjsmålet» varar, måste beskedligt finna sig i de missförhållanden, som redan äro för handen och som under väntetiden kunna uppstå.

Innan jag lämnar reservationen, nödgas jag säga ett par ord om reservanternas försök att i detta sammanhang mana fram kris-

Om statskon-
troll över
truster m. m.
(Forts.)

tidskommissionernas spöke. Reservanterna anse, att den ifrågasatta myndighetens »nära släktskap med kristidens näringslivet övervakande myndigheter är omisskänneligt», och tala om »ett med kristidsorganisationerna besläktat system». Man kan förstå att detta spöke tacksamt anammas av dem, som ogärna se, att något göres för att åstadkomma ett verkligt resultat i denna fråga. Man kan också mycket väl tänka sig, att detta tal om kristidskommissionerna tillkommit i syfte icke blott att därmed påverka riksdagens ledamöter i en för utskottets förslag ogynnsam riktning, utan även med tanke på den agitation som förestår för valen i höst. Men man har svårare att fatta tankegången hos dem, som förklara, att de mena allvar med talet om att deras »intresse för åtgärder mot truster och monopol ej minskats». Hur långt sträcker sig i realiteten detta deras intresse? Är det begränsat till en önskan att *endast* få en utredning till stånd? Eller önska de, att utredningen skall giva *ett positivt resultat*, utmynna i åtgärder för åstadkommande av kontroll över de monopolistiska sammanslutningarna? Om de besvara den sistnämnda frågan jakande, tillåter jag mig fråga: är det tänkbart, att denna kontroll skall kunna utövas utan tillvaron av en kontrollmyndighet? Naturligtvis icke. Men vilken skillnad skulle *i sak* komma att förefinnas mellan en kontrollmyndighet, tillkommen efter en utredning i enlighet med reservanternas yrkande, och en kontrollmyndighet, skapad på grundvalen av en sådan åtgärd, som utskottet förordnat? Jag föreställer mig, att om kristidskommissionernas spöke förtjänar att användas mot utskottets förslag, kan det med lika stor framgång framföras i frihet som avskräckande exempel på innebörden av reservanternas eget yrkande.

Herr talman! Jag skulle i detta sammanhang gärna önskat att ytterligare utveckla den rent socialdemokratiska synpunkten på den här frågan och då vara särskilt angelägen att understryka, att vårt intresse för att åstadkomma kontroll å trust- och kartellväsendet icke får uppfattas som en önskan att komma åt trusterna såsom sådana eller lägga hinder för deras utveckling, så långt denna sker lojalt och utan att kränka andras berättigade intressen. Vi socialdemokrater hysa nämligen den uppfattningen, att trustväsendet egentligen innebär *en högre form för ekonomisk organisation*. Vi äro också övertygade om, att denna utveckling kommer att fortgå och att detta endast kan hälsas med tillfredsställelse av dem, vilka vilja den högre ekonomiska organisation, som kan leda mot det mål, vi socialdemokrater uppställt för vår politik.

Herr talman! Jag slutar med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Koch: Herr talman! Jag ämnade icke upptaga kammarens tid ännu en gång i dag, synnerligast som jag fått meddelande om, att andra kammaren redan avgjort frågan och antagit utskottets förslag. Men då jag särskilt blivit uppkallad av den siste ärade talaren och min uppfattning i frågan blivit kritiserad, så har jag i alla fall velat säga några ord.

Herr Westman har i sitt långa anförande gjort följande skillnad mellan reservanternas och utskottsmajoritetens hemställan. Utskottets majoritet vill, att »ridån ögonblickligen skall gå upp», så att man kan få se regissören och sujetterna, som hålla på med detta trustmaskineri, för att, förmodar jag, sedermera taga hand om dem och inbura dem på lämpligt ställe. Reservanterna däremot skulle stå på den ståndpunkten, att ridån skulle stå nere kanske årtal framåt, så att de personer, som sysselsätta sig med trustverksamhet, skulle få tillfälle att försvinna och alla upplysningar om trustväsendet sålunda skulle undandraga sig närmare granskning. Jag ber att få säga, att alla dessa försök att framställa saken äro oriktiga. Jag tror, att det finnes lika stort intresse hos reservanterna att gå till botten med frågan, som det någonsin funnits inom utskottets majoritet. Det föreligger endast en olika syn på, huru man skall gå till väga i dylika fall.

Om statskontroll över trusterna m. m.
(Forts.)

Jag kan icke neka till, att jag, då jag hörde herr Westmans anförande, kom att tänka på, huru situationen gestaltade sig på 1880-talet, då man upptäckte den nya företeelse, som kallas trustfaran. Det gick då ett ramaskri över världen på grund av dess förfärligt hemiska hotfullhet. Det fordrades, att alla möjliga medel skulle användas för att man så fort som möjligt skulle få bort denna abnorma utväxt på samhällskroppen. Men, mina herrar, huru har icke uppfattningen på detta område väsentligen förändrats under de gångna årtiondena! Har man icke alltmer och mer fått klart för sig, att trustproblemet framför allt är ett *ekonomiskt* problem, som är ytterst invecklat och svårlöst? Om vi, mina herrar, slå upp de stora national-ekonomiska författarnas arbeten på detta område — om vi t. ex. slå upp arbeten av Marshall, en av nutidens störste nationalekonomiska författare, och studera dem, finna vi, huru utomordentligt noga han skärskådat denna fråga ur olika synpunkter, och huru varsamt han framställt förslag till frågans lösning. Det kan icke nekas, att det ligger en smula kvacksalveri i detta förslag att tvinga fram en provisorisk lagstiftning redan till nästa riksdag, en lagstiftning, som på visst sätt skulle söka lösa frågan. Man får icke se frågan på det viset, att man bara bör söka komma trusterna till livs och för dem avskära alla utvecklingsmöjligheter, utan man bör komma ihåg, att den moderna ekonomiska utvecklingen går i den riktningen, att företag av samma slag sammansluta sig i karteller och trustar, och att detta onekligen innebär stora ekonomiska fördelar för produktionen. Jag skulle kunna giya mig in på detta område och skildra, huru man genom de ekonomiska sammanslutningarna åstadkommer med avseende å produktionen administrationskostnadernas minskning, huru man vinner en större översikt över hela behovet av en viss vara, och huru man kan genomföra en bättre specialisering, men jag skall icke vid denna sena timme trötta herrarna därmed. Man kan icke hindra en ekonomisk utveckling, som innebär sunda tankar, men vad man skall göra och vad jag för min del är angelägen om, det är, att man skall försöka bekämpa maktmissbruk från trusternas sida och de avarter,

*Om statskontroll
över
truster m. m.
(Forts.)*

som göra sig gällande på detta område. För detta ändamål vill jag gå långt, ty det är här ett samhällsintresse, som gör sig gällande. Men för att nå detta mål måste man gå till väga på ett förståndigt sätt. Man måste först taga grundlig kännedom om förhållandena och sedan veta att använda riktiga medel. Huru har man icke, mina herrar, i andra länder, t. ex. i Amerika, skapat lagar i massor och arbetat utan att egentligen vinna något som helst resultat. Man har där varit besjälad av den tidigare 1880-talsuppfattningen, som endast gick ut på att avskära fötterna på den nya organisationen. Men man har icke kommit någon vart, emedan man kämpat mot en utveckling, som innebär ur åtskilliga synpunkter sunda ekonomiska principer. Nej, man måste vid trustfrågans behandling gå till väga på ett vida djupare, förståndigare och mera målmedvetet sätt, man måste överblicka hela situationen, belysa förhållandena och sedan använda riktiga medel för att nå det mål, som man vill vinna.

Jag vill med detta ha sagt, att det icke är så, som en föregående ärad talare sade, att jag och de, som tänka lika med mig i ekonomiska saker, vilja ställa oss hindrande i vägen för ett bekämpande av avarter på trustväsendets område. Tvärtom äro vi lika ivriga som någon annan att i *detta* avseende åstadkomma ett samhällsgagneligt resultat, men vi vilja icke kopiera ett förslag, som utarbetats i ett annat land och som ännu är oprövat och mot vilket, såvitt jag förstår, anmärkningar ur olika synpunkter kunna göras.

Jag vill också säga, att när utskottsmajoritetens representanter talat om de förslag, som framkommit i England och Danmark, så ha de talat om två sinsemellan olikartade förslag. Det danska förslaget går ut på att åstadkomma en orgniasation med ett starkt politiskt inslag, som skall kunna ingripa i enskilda företag och blotta en hel del av deras hemligheter. Det engelska förslaget går långsammare till väga, d. v. s. icke långsammare i den meningen, att det icke vill gripa sig an med frågan, utan så, att det vill gå försiktigare till väga. Det vill samla material och upprätta en byrå, som skall taga reda på och ingående studera frågan för att i olika etapper gripa sig verket an. Vi vilja icke gå med på en provisorisk lagstiftning, som kan bliva lika ineffektiv, som den utländska lagstiftningen på detta område varit, utan vi hava tänkt oss en utveckling i olika etapper, varvid man först skulle noga undersöka och studera förhållandena och ingripa genom upplysningsåtgärder för att sedermera använda maktmedel.

Med detta har jag velat tillbakavisa antydningar om att det på det håll, som jag närmast representerar, icke skulle finnas intresse för att denna fråga blir på ett tillfredsställande sätt behandlad. Jag tror fortfarande, att med den metod, vi rekommenderat, man skall kunna nå längre och på ett varaktigare sätt lösa frågan, än på det sätt som utskottets majoritet föreslagit.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Wohlin: Herr von Koch menade, att man skulle med

att »undersöka och studera» denna fråga, för att sedermera småningom komma till positiva åtgärder. Det är emellertid nu tio år sedan trustkommittén tillsattes för att undersöka och studera frågan, men genom denna undersökning och detta studium har icke kommit fram något för saken positivt resultat. I remissdebatten i år förklarade dåvarande statsministern på en fråga av mig, att orsaken, varför icke en ny trustutredning igångsatts, vore den, att riktlinjer för en dylik utredning måste läggas »icke oväsentligt annorlunda och icke oväsentligt djupare», än de lades, när utredning förra gången anordnades. Jag får säga, att då jag läser igenom reservationen, vilken förefaller mig vara författad av samma skickliga hand, som för pennan under Svenska arbetsgivarförbundens aktstycken, och i vilken herr von Koch och samtliga liberala herrar instämt, jag med förvåning måste fråga mig, om det är de djupa riktlinjer, varom excellensen Edén talade, som kommit till uttryck i denna reservation. Reservationen är endast ett försök att bortskriva kravet på en effektiv undersökning och dess slutytkande innebär icke något annat än samma gamla utredningsdirektiv, som gavs år 1911, nämligen att man skulle börja på och undersöka om truster och monopoler förekomma inom Sverige. Nu veta vi emellertid, att en utredning gjorts så till vida, att det finnes en fullständig förteckning över truster och monopoler, deras kapital och utdelningar m. m. men det väsentliga i hela frågan, nämligen trusternas prissättning, deras inflytande på konsumtionen, deras eventuella maktöversgrepp mot den konsumerande allmänheten — alla dessa väsentliga frågor har den nu sittande trustkommittén alldeles lämnat åsido och icke kunnat göra någonting åt. därför att den saknat möjlighet därtill. Och den nu föreliggande motionen innebär ingenting annat än begäran om att det skall skapas ett organ, vilket besitter möjligheten att tränga till bottnen av de olika trusternas prispolitik för att kunna bedöma, huruvida orättmätiga prissättningar förekomma. Huruvida detta är fallet eller icke, därom vill jag icke här uttala någon mening, men att förhållandena bli effektivt undersökta är ett allmänt intresse. Det är säkerligen icke lyckligt att, såsom herr von Koch föreslår, undanskjuta hela frågan med hänvisning till trust- och monopolproblemets nationalekonomiska innebörd, sådan den framställts av Marshall och andra författare. Trusternas prissättningsteori har diskuterats i oändlighet i den nationalekonomiska litteraturen, men på dessa teorier, som avlösa varandra, ha vi verkligen icke tid att vänta.

Reservanterna ha tydligen icke kunnat komma med något positivt motförslag mot utskottets majoritet. De andra vägar, som finnas, äro dels den i Amerika försökta lagstiftningen att upplösa truster genom ukaser, om vilken lagstiftning reservanterna själva antyda, att den slagit alldeles fel och dels ett förstatligande av trusterna. Jag förmodar, att det icke är von Sydows önskemål, att trusterna skola förstatligas, och vi kunna därför uppenbarligen redan

Om utskottets
roll över
truster m. m.
(Forts.)

nu ställa oss inför den tredje lösningen av frågan, nämligen en viss kontroll över trusternas prissättning. Det är på denna väg, utskottets majoritet resolut slagit in, men reservanterna ha icke velat gå densamma, tydligen därför att de endast ha ett svagt intresse för hela frågan — på annat sätt kan man icke tyda deras reservation. Jag måste säga, att då herr von Koch betecknade utskottsmajoritetens förslag som »kvacksalveri», så är detta ett ord, som jag å min sida med ett visst fog kan rikta mot åtskilliga lagförslag, som herr von Koch understött och jag opponerar mig mot icke minst 8-timmarslagen. Här är icke fråga om något positivt lagförslag av annan art än att skapa en sådan instans, som har möjlighet att undersöka prissättningen, och detta är icke kvacksalveri, utan det är modern läkekonst på samhällssjukdomarnas område.

Herr von Sydow har också en rörande tro på den nuvarande regeringen, ty, säger han, den nuvarande regeringens sammansättning utgör en garanti för att utredningen kommer att sättas i gång efter tillfredsställande riktlinjer. Jag tror, att riksdagen gör klokt uti, att icke ha så stora förhoppningar på vare sig den ena eller den andra regeringen. När nu ett positivt, allvarligt menat förslag föreligger till upptagande av en fråga, som försumpats i årtionden, så synes mig riksdagen böra gå med på detta förslag och icke förskansa sig bakom de svepskäl, som utgöra reservationens huvudsakliga innehåll.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr von Sydow begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 16.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om en enhetlig organisation av den svenska socialförsäkringens olika grenar, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 76, angående Kungl. Maj:ts framställning om avsättning av medel för bestridande av dyrtidskostnader vid armén;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av en fastighet för generalkonsulatet i Hamburg samt iordningställande av densamma; samt

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inköp av fastighet för beredande av kansli lokaler vid beskickningen i Paris samt beviljande av medel för nödiga reparationer av nuvarande beskickningshuset.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 44, angående vissa pensioner och understöd; samt

nr 45, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets utlåtande nr 26 punkt 6:o) angående pension åt f. faktoriarbetaren A. Hellgren.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölles.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 30, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anordnande av statlig kontroll över de enskilda järnvägarnas tidtabeller, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes

riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 161, angående åtgärder för åstadkommande av ett verksamt utrotningskrig mot bostadssohyra;

nr 162, angående vidtagande av åtgärder för beredande av bättre bostäder åt befolkningen i övre Norrland; samt

nr 163, angående statens medverkan för åstadkommande av samlingslokaler, avsedda att gagna folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden;

statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av punkt 6 i övergångsbestämmelserna i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ny överläkarbostad vid Göteborgs hospital;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande av vissa byggnader vid kustsanatoriet Apelviken;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution av erlagd tullavgift för vissa av Solna livsmedelsnämnd från Danmark införda konservpartier; samt

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst;

första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län; och

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910; ävensom

andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 188, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tänkande av vissa brister i anslag till karolinska institutet m. m.;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i skolöverstyrelsens expensauslag för åren 1918 och 1919 m. m.;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad benämning å vissa befattningshavare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvodet åt skolläkare;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat bidrag till de enskilda läroanstalternas vikariatskassa;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till vissa läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmänna barnbördshuset i Stockholm;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av ett tomtområde för folkskoleseminariet i Strängnäs;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjda stipendier för elever vid folkskoleseminarier jämte en i ämnet väckt motion;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens småskoleseminarier jämte en i ämnet väckt motion;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av asylbyggnad för vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneförbättring åt lärarna vid bergskolorna i Filipstad och Falun;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till säkerställande under år 1921 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av fonden för krigsfartygs byggande till täckande av merkostnader för vissa ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming m. m.;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av merkostnad för anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av ersättningen till värnpliktig under enskild färd;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å ordinarie stat av kontrollstyrelsens avdelning för ärenden angående skattefri sprit m. m.;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

vändande av ytterligare medel för utförande av vissa undersökningsarbeten å Malmöhus slott; samt

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av semester åt föreståndare för navigationsskolorna m. m.;

första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 45 § 3 mom. i förordningen angående försäljning av rusdrycker;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 29, i anledning av väckt motion angående inskränkning av rusdrycksförsäljningsbolagens antal;

bankoutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckt motion angående åtgärder för åstadkommande av förbättrad ventilation i riksdagens utskotts- och plenilokaler; ävensom

första lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 30, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 27 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny giftermålsbalk m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillfällig löneförbättring åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående dyrtidstillägg åt kontraktsprostar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6,17 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.